

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

4

Fra
Vallekilde Folkehøjskole

27

Udgivet af Poul Hansen
september-1920

Statens pædagogiske Udgivning
København

*Foredrænde H. Rosenfeld
med venlig hilsen*

Fra *udtg.*

Vallekilde Folkehøjskole

27

Udgivet af Poul Hansen
september-1920

Statens pædagogiske Skoleinsamling
København

H

Meddelelser.

Et fællesmøde for alle forhenværende lærlinge (elevmøde) afholdes her ved folkehøjskolen hvert år den tredje søndag i juli. Det begynder om formiddagen med gudstjeneste i Korskirken.

Efterårsmødet 1921 er bestemt til at afholdes i de fire dage søndag—onsdag d. 25.—28. septbr. De, der ønsker at overnatte her ved nævnte lejlighed, må selv medbringe tæpper (el. sængklæder) og håndklæder.

De tidligere årgange af »Fra Vallekilde folkehøjskole« er udsolgte. Hos højskolelærer Valdemar Bennike, Vallekilde, fås — mod fremsendelse af 50 øre + 10 øre i postpenge — en gengivelse af Viggo Pedersens tegning: »Ernst Trier taler«.

Hos undertegnede så vel som hos enhver boghandler fås:
25 års skolevirksomhed i Vallekilde af Ernst Trier. I. 1 kr.
do. do. do. II. 75 øre.
Højskoleforstander Ernst Triers efterladte papirer i udvalg ved Poul Hansen 1 kr.
Ernst Trier og Marie Abel, En brevveksling ved Poul Hansen 3 kr. 85 øre.

Medlem af »Vallekilde folkehøjskoles lærlingeforening« kan enhver blive, som i årligt bidrag til foreningen betaler mindst 2 kr. (for hver 2 kroner indtegnet årsbidrag tilsendes et hæfte af årsskriftet). Det har vist sig aldeles nødvendigt at forhøje årsbidraget. Medlemmerne vil da i løbet af novbr. eller decbr. af kassereren få årsskriftet »Fra Vallekilde folkehøjskole« tilsendt på postoprævning. Forandring af adresser må meldes til kassereren inden hvert års 1ste septbr.

Poul Hansen.

Søndag d. 7. dabr. prædikede missionær R. Rosenlund fra Santalistan i Korskirken; og ved menigheds-mødet bagefter fortalte han om forholdene i Santalistan. Missionærernes opmærksomhed var, mente han, for tiden stærkt rettet på betydningen af en god og hensigtssvarende skolegang så vel for børnene som også for de unge senere. Rosenlund gik med planer om muligvis at prøve noget i lighed med dansk højskolearbejde. Det hele var dog endnu kun i sin allerførste vorden; og hvordan det vilde komme til at forme sig, var ikke let endnu at fastslå. Rosenlund havde modtaget en mindre pengegave til dermed at muliggøre et sådant forsøg.

Dagen efter tog Rosenlund og frue vor skole i øjesyn under et besøg hos os.

Samme dag havde vi også et andet „indisk besøg“; det var Jørgen Andersen og hustru fra Calcutta. I de sidste otte år har Jørgen Andersen forestået „Sømandsmissionen i Calcutta“. Han rejste oprindeligt derud som fru Franks medhjælper; men da hun nogen tid efter hans ankomst flyttede sin virksomhed til St. Thomas, overtoges missionen af Jørgen Andersen og hans hustru Karen, født Olsen, fra Bregnør på Fyn.

På udflugt. Landevejsbroen over landvandskanalen ved Sjelborg.

De er nu for første gang siden udrejsen hjemme på feriebesøg.

Jørgen Andersen talte på skolen mandag aften og skildrede livet der ude i den store søhandelsstad; men påfølgende onsdag den 10. dcbr. var der sammenkaldt til „kirkemøde“ i Korskirken med Jørgen Andersen som taler; og her udviklede han da for tilhørerne sit syn på opgaverne for den gerning, han stod i derude, og som han snart skulde vende tilbage til igen.

Det var sikkert en lydhør tilhørerkreds Jørgen Andersen den dag havde foran sig. Det var jo hovedsagelig gamle kendinge, eftersom taleren var et af „menighedsbørnene“ her fra stedet, søn af styrmand og tidligere lærer her ved højskolen Jørgen Andersen, der døde 1886, kort tid før hans eneste søn blev født og i dåben fik faderens navn.

Det må være mig tilladt her at omtale denne mærkelige styrmand og hans virksomhed lidt nærmere.

Det var en skærsommerdag i året 1877, at jeg første gang så ham.

Jeg tilbragte den sommer dels med læsning under Triers vejledning og dels med at arbejde i skolens have. Og som jeg nu en aften sad inde i det kammer, som jeg delte med andre af skolens karle, træder en ung mand hilsende ind til os; han var klædt som sømand, men hans tøj var finere og sad særdeles smukt om hans kække sømandsskikkelse.

Han fortalte, at hans kæreste var elev her på skolen, og at han var kommen hjem fra lange rejser og nu vilde hilse på hende; men nu havde Trier pålagt ham at bede os om husly for natten. Jeg var den eneste, som lå ene i en dobbeltsæng, og således gik det da til, at styrmand Jørgen Andersen den nat og nogle følgende nætter blev min sovekammerat. Det varede dog en god stund, før vi faldt i søvn, ti vi kom straks i samtale. Og det mærkede jeg snart, at i en god samtale var den mand rigtig i sit es.

Jeg havde aldrig før haft nærmere personligt kendskab til nogen sømand; men i løbet af den aften og de påfølgende få dage, han blev her, fik jeg mere at vide om livet til søs end i hele mit øvrige liv til forn.

Jørgen Andersen blev kort efter elev på højskolen, og her fik Trier stor og afgørende indflydelse på hans liv. Jørgen Andersen var ingenlunde blottet for åndelige indtryk hjemme fra Hanherred og fra livet sammen med gode ungdomsvenner, deriblandt kan nævnes tidligere højskoleforstander Georg Himmelstrup. Men først nu kom dette til bevidst åndeligt og kristeligt gennembrud hos ham.

Det førte til mange alvorlige overvejelser hos ham. Han vidste, hvor mange farer og fristelser der lurer på sømandens vej, og hvor lidt der endnu den gang blev gjort for at hjælpe ham igennem disse. I heldigste tilfælde kunde han måske få lov til at „gå for lud og

koldt vand“; men det kunde også hænde, at sådan en ung håbefuld dansk sømands lykke og velfærd endte i gabet på en af de „hajer“, hvoraf det vrimler på havnepladserne i de store søsteder.

Dette skulde og burde hindres; men hvordan? —

Jo de skulde på højskole, som Jørgen Andersen selv havde været det; og de skulde netop, som han, på Vallekilde højskole. Han vidste jo, hvad betydning det havde havt for ham selv at komme under Triers ord.

Nu kom hertil, at lægen rådede den unge styrmand fra igen at give sig til søs. Under en rejse langs Stillehavets kyst havde han en gang efter en frygtelig nat udfør Peru pådraget sig en heftig gigtfeber, der havde efterladt hans hjerte i en meget dårlig forfatning. En fejl ved hjærteklapperne gjorde ham fra den tid til en mærket mand. Lægen havde ret; han måtte ikke atter gå til søs; men hvor var det ham en dyb sorg, at han ikke på ny skulde gense „sin ven, det store, bølgende hav“.

Dog kunde han end ikke — som han helst af alt vilde — fortsætte livet som sømand, så kunde han måske desto bedre række sine standsfæller en vennehånd. Han kunde måske gennem sin virksomhed blive en hjælper for dem til at komme hen på den højskole, hvor han selv havde været så inderlig glad ved at være.

Han talte med Trier derom. Kunde han ikke få lov til gennem sine mange forbindelser at kalde på de unge sømænd. De skulde da være elever på en lidt anden måde end de øvrige. Naturligvis måtte de høre Triers to daglige foredrag og enkelte andre med; men ellers vilde Jørgen Andersen sørge for deres undervisning. De skulde da hos ham oplyses og dygtiggøres i alt, hvad der kunde have betydning i deres stand og stilling. De skulde lære navigation, lære at kende de

fremmede lande og folk, få et lille indblik i havets naturhistorie og meget andet, der alt sammen kunde tjæne til at hæve og rense deres liv og give det videre synskreds.

Skønt Trier allerede den gang havde så mange elever, som hans skole på nogen måde kunde rumme, og planen altså ikke vilde øge elevantallet, så var han dog straks på det rene med, at her var det noget i retning af en „åndsforbrydelse“ at sige nej. Jørgen Andersen måtte godt forsøge med sin plan. Men var han nu også dygtig nok til at kunne tage et sådant arbejde op. Ja han havde egentlig altid haft megen „lyst til bogen“, havde end også i sin aller tidligste ungdomstid havt den flyvetanke at gå på seminarium lige som vennen Georg Himmel-

Styrmand Jørgen Andersen.

strup. Dog, den gang var „sømanden“ langt den stærk-este i ham. Men så gik han på navigationsskole og blev styrmand som en slags indrømmelse til læselysten.

Som ung sømand var han allerede bleven godt hjemme i det engelske sprog; Kapitain Marryat, Charles Dickens og mange andre engelske forfattere kendte han ud og ind. Især Dickens yndede han.

Trier fik nu ordnet det således for ham, at han kom over til Poul la Cour, som den gang lige var flyttet til Askov. Og under la Cours private vejledning satte Jørgen Andersen sig nu ind i de mere natur-

videnskabelige æmner, som det også var nødvendigt for ham at blive herre over.

At Jørgen Andersen havde betingelser for at blive en god lærer, viste sig hurtig. Det var hans lyst at undervise. Da han kom hjem fra sit ophold i Askov, var jeg atter i Vallekilde, men beredte mig til et Askov-ophold den påfølgende vinter. Så snart Jørgen Andersen så mig, spurgte han mig, om jeg nogensinde havde lært geometri. Jeg svarede nej, men udtalte med det samme håbet om at stifte bekendtskab dermed, når jeg nu kom til Askov.

„Så kan du lige så godt begynde med det samme“, erklærede Jørgen Andersen. Og der hjalp hverken løn eller bøn, jeg måtte under hans vejledning i lav med videnskaberne. En mere ihærdig lærer kunde ikke tænkes, og hvor var han dygtig; så det gik strygende, selvfølgelig uden den fjærneste tanke om det, der kunde ligne løn for hans arbejde. Dette at undervise og bringe lærlingen til at forstå var ham ét og alt.

Under mit påfølgende ophold i Askov havde jeg ikke lejlighed til på nært hold at følge hans arbejde i de første vintre, kun det véd jeg, at han tog fat med fuld kraft på de få sømænd, han til en begyndelse havde fået overtalt til at komme til Vallekilde.

Dog, da jeg to tre år senere atter vendte tilbage til Vallekilde, denne gang som lærer, havde hans syge hjerte allerede stærkt slået bom for hans virkelyst. Fra nu af var sygesængen tit hans kathedrer; men selv derfra drev han sit arbejde frem, ubøjelig, ukuelig trods de meget stærke smærter, han tit måtte udstå, så længe det blot var ham muligt.

Men selv den stærkeste vilje måtte til sidst komme til kort over for den hjærtefejl, der mere og mere gjorde sig gældende hos ham. Dog under nedgangstiderne kunde han helt glemme smerter og afmagt, når

vi kom ind på undervisningen, eller når samtalen gled hen på hans kære engelske forfattere. Lange stykker af Charles Dickens eller andre kunde han da fremsige udenad, så dybt havde de under læsningen fæstnet sig hos ham.

I 1886 endte så det liv, der havde givet så rige løfter. Store lidelser havde hærget det; men lidelsen havde ikke brudt Jørgen Andersen; han var til det sidste fyldt af livshåb og godt mod.

På Korskirkeens kirkegård dækker en gravsten nu hans grav.

Hans gerning med sømænd og — senere også med — fiskere fortsattes i en årrække af hans elev, styrmand og skipper Kristoffer Andreassen Guldhammer.

Samtidig med at Jørgen Andersen her i Vallekilde begyndte sit arbejde med unge sømænd, holdt han bryllup med sin trolovede, Trine Hesseldal fra Hanherred, og fæstede bo på „Solbakken“.

En datter Julie er gift med pastor Kristensen, sognepræst i Ulfborg. Hos denne datter har Trine fundet sit alderdomshjem.

Sønnen Jørgen Andersen blev under moderens enkestand opdraget her i Vallekilde, idet moderen blev boende på Solbakken. Interessen for sømandslivet sad ham nok i blodet som en arv fra faderen, og da pladsen først som medhjælper og senere som leder af den danske sømandsmission i Calcutta blev ham tilbudt, tiltrådte han den — sikkert med en følelse af her at komme ind i noget af hans faders arbejde for og med de unge sømænd, om end dette arbejde i form og sted er vidt forskelligt fra „sømandsafdelingen“ ved Vallekilde højskole.

Vore bedste ønsker for Karens og Jørgen Andersens arbejde fremdeles derude i den store verdensby

vil følge dem, når de nu efter endt ferie atter vender tilbage til Calcutta. —

Tirsdag d. 9. dcbr. afgik ved døden en af Vallekilde højskoles ældste venner. Det var *Alida*.

Det må dog straks bemærkes, at det nærmest er den ældre slægt, der vil mindes hende; mens hun for de senere årgange allerede var gledet ud af synskredsen.

Alida Sofie Hansen var med i den lille mærkelige flok af mennesker, der hin 5. jan. 1865 mødtes med Ernst Trier i den lille kapellanbolig i Vallekilde præstegård, for at forhandle om muligheden for at oprette en højskole. Dér var kapellan Hoff og hans unge frue, dér var den kendte indremissionspræst Vilh. Beck, dér var den grundtvigske lærer i Vallekilde, Tranberg, dér var den gudelig opvakte skræddersvend Jens Pedersen og hans mester fra Fårevejle.

Og så var der også landsbysypigen Alida; og hun var neppe mindst med. Hun var blandt de allerførste fra disse egne, der kom i forbindelse med den oplysning, der stammede fra Grundtvig.

Da den gamle skjald efter de tunge oplevelser i „fire og tres“ udgav sit „Trøstebrev til Danmark“, skrev Alida i bunden stil et smukt svar på digtet og sendte det ind til Grundtvig, som optog det i „Dansk kirketidende“. Da han havde læst hendes digt, spurgte han sine venner ud om, hvem forfatteren vel kunde være, og da det blev ham fortalt, at det var en sjællandsk bondepige, skal han have sagt: „Hende kunde jeg nok have lyst til at se“.

Kort før Triers første besøg i Vallekilde var Alida

bleven forlovet med tjenestekarl Anders Nielsen, der hørte med til de gudelig opvakte kredse.

Trier syntes godt om de to mennesker, og da han året efter havde købt 10 tdr. ld. og derpå bygget sin højskole, så fik han Anders til at forestå landbruget, passe hans husdyr og være hans kusk, mens Alida skulde åbne en lille handel, hvor eleverne kunde blive forsynet med papir, penne, bøger og lignende.

Og da Alida var så dygtig til at sy, skulde hun desuden hjælpe til med det nødvendige syarbejde.

På dette skulde de gifte sig.

Ude i Brejninge havde Trier købt en lille bindingsværks-bygning, et præsteenke-sæde. Den blev nu opstillet umiddelbart ved skolen og indrettet til bolig for dem.

Et par dage før skolens åbningsmøde holdt Anders Nielsen og Alida bryllup, men måtte foreløbig tage til takke med at bo i Triers gæsteværelse, da deres bolig først hen imod jul blev til at flytte ind i. Det gik dog ikke med disse planer, som Trier havde håbet. Det urolige liv ved højskolen med dens forvirrede støj fandt de sig ikke rigtig til pas i, og et års tid efter flyttede de atter derfra. Det lille enkesæde blev senere ved en forbindelsesbygning forenet med forstanderens beboelseslejlighed, og således står det endnu. Mange har senere haft bopæl dér.

Også jeg har som ung lærer i 8—9 år haft min lejlighed dér.

Alida og Anders Nielsen bosatte sig senere i Gislunge, og da der en del år senere blev bygget en lille friskole på den kendte folketingsmand Hans P. Andersens jord, var Alida en af kredsens trofaste støtter. Ved friskolens indvielse d. 1. decbr. 1882 havde hun skrevet en smuk sang i dagens anledning. Heller ikke

glemte hun den menighedskreds, der i Vallekilde havde dannet sig om pastor Hoff.

Søndag efter søndag kunde man finde hende på sin bestemte plads dér inde i Korskirken; trods den halvanden mil lange kirkevej var hun en af de flittigste kirkegængere, og det var let at se, hvor inderlig opmærksom og glad en deltager i gudstjenesten hun var.

Alt som årene gik, og alderdommen gjorde sig gældende, blev hendes kirkefærd indskrænket en del, for så til sidst i hendes sidste år helt at høre op.

De sidste halvtredie år måtte hun tilbringe på sygelejet, indtil hun 83 år gammel omsider havde nået sine dages tal.

Hendes mand og flere af hendes børn overlever hende.

Hun var den sidstlevende af dem, der hin 5. jan. 1865 var med at tage beslutning om Vallekilde højskoles oprettelse. — (Se herom: „25 års skolevirksomhed i Vallekilde af E. Trier“).

En anden af højskolens ældste vennekreds, som vi i dette år har måttet tage afsked med, var Marie Pedersen f. Rasmussen, enke efter den gamle skrædder og sygebesøger Jens Pedersen i Hørve (se Bennikes stykke om ham i årg. 23.).

Hun var født ude i Bjærgene i Fårevejle sogn, og dér havde hendes tilkommende mand ofte lagt mærke til, at den unge kvinde var en af hans aller opmærksomste tilhørere, tidlig grebet af kristendommen som hun var. En sommer var hun nu elevovre hos

Kold i Dalum, og derefter holdt hun og Jens Pedersen deres bryllup i septbr. 1866.

Det var yderst tarvelige kår, de to gik ind til; men de var enige om at tage alt af Guds hånd, så vilde det nok strække til.

Og det gjorde det; men det blev en hård kamp for det daglige brød til dem og de seks småfolk, som efterhånden kom til huse. Og dertil kom, at Jens Pedersen havde uendelig svært ved at opgive sin ungdomsdrøm om at blive en kristen forkynder.

Hustruens arbejde blev derfor et dobbelt, dels måtte hun hjælpe ham med hans skrædderarbejde og om muligt frigøre ham for noget af dette, og dels måtte hun holde ham oppe i de svære tider, når det stod for ham, som havde han svigtet Vorherres vidne-kald.

Kort tid efter at de havde grundet det lille fattige hjem der ude ved landevejen på Vejleby mark, fik de fra en af gårdmændene i Vejleby en opfordring til at holde friskole for hans søn. Flere andre mældte sig også, og arbejdet med børnene blev taget op — i særdeleshed dog af Marie; under påvirkning af Kold, pastor Hoff i Vallekilde og Ernst Trier m. fl. havde den velbegavede kvinde efterhånden gennemgået en stærk udvikling og var nået frem til rig oplysning, især havde alt, hvad der hørte Guds rige til, hendes hjærte. Hun havde ikke for ingen ting her lært at være sin mands medhjælp. Man vilde vist få længe at lede her i disse egne, om man skulde finde et jævnt ustuderet menneske, der var så „hjemme i sin bibel“, som Marie Pedersen og vidste at gøre så god brug af sin viden, som hun.

At bibelhistorien i skolen blev hendes kæreste fag, må næsten betragtes som en selvfølge, og det

samme kan siges om hendes deltagelse i det søndags-skolearbejde, som senere kom i gang dernede i den ny Hørve stationsby. Hun var i mange år blandt dem, der her bar dette arbejde frem og gav det præg.

At dette ægtepar var medlemmer af valgmenigheden i Vallekilde fra dens første fremkomst er lige så naturligt. Ved gudstjenesten i kirken som ved menighedsmøderne hørte de til de mest trofaste deltagere, og når Marie ved de sidstnævnte møder tog ordet for en eller anden — altid kort — bemærkning var man altid sikker på at møde en klar og grundkristelig opfattelse gjort gældende.

Ved småmøder, hvor man i stilhed samledes om læsning i bibelen og andre skrifter til kristelig oplysning, tog hun ivrig og med glæde del og var utrættelig til at stille sin viden på dette område til tjeneste for dem, der her trængte til en håndsrækning.

Den stille, bramfri virksomhed har sikkert været til velsignelse for mange, ikke mindst blandt „de små og umyndige“.

I de senere år bedredes de gamle ægtefolks kår, idet to af deres børn havde fået en forretning i gang i den voksende stationsby. Disse overtog også friskolen og beredte forældrene en lys og sorgfri alderdom.

Marie overlevede sin mand i fire år; agtet og elsket af mange, nåde hun sikkert trods alt at kunne se tilbage over et langt i mange henseender lykkeligt liv.

Fra højskolens nærmeste nabolav kan også mældes et dødsfald, nemlig boghandler og fotograf Henrik Nielsens. Det indtraf Lillejuleaftensdag 1919.

Henrik Nielsen vil være kendt af mangfoldige blandt skolens tidligere elever, eftersom han i en lang årrække betjænte dem med de bøger og skolesager, der benyttedes ved undervisningen og desuden som fotograf havde meget arbejde at udføre for elevflokk.

Han fødtes i Vindehelsing (i Vestsjælland) den 10. oktbr. 1849. Hans fader var boelsmand; men håndsnilde, som han var, drev han ikke så lidt snedkeri.

Sønnen Henrik havde arvet hans gode håndlag men havde ellers nogen vanskelighed ved at finde sin rette hylde. 1876, den tredje nvbr. blev han elev her på højskolen. Han og jeg holdt således vort indtog her i Vallekilde samtidig.

Vi fik i undervisningstimerne plads ved det samme skolebord. Jeg mindes ham som klædt i en mærkelig gammel dragt, vist noget i retning af „folkedragt“, ligesom også det svære krøllede hår og skæg havde en usædvanlig længde og fylde. Han var således i sit ydre noget for sig selv.

Forskellige forhold i hans hjem var svære for ham at komme til rette med. Trier blev da hans — som så mange andres — fortrolige og hjælper. Det bestemtes, at Henrik Nielsen skulde rejse til København, lære

Henrik Nielsen.

bogbinderi og så komme igen og overtage handelen med skolesager for eleverne og bruge den ledige tid til bogbinderi.

Da dette arbejde dog ikke kunde optage al hans tid, foreslog Trier endvidere, at han skulde lære at fotografere; og her fik Henrik Nielsen en sysselsættelse, som meget stærkt optog ham og lagde beslag på al den fingerfærdighed, han havde taget i arv efter sin fader.

I de første år bode han på skolen og havde sin bopæl og sin lille handelsbod i „Karen Jakobs hus“, som Trier kort forinden havde arkkøbt den gamle enke.

Men 1882, da der blev købt en husmandslod til kirke og præstebolig, fik Henrik Nielsen deraf en mindre del udskiftet, og herpå byggede han en rummelig bolig med butik og fotografisk atelier. Her ægtede han 1885 Marie f. Jensen af Slagelse, som den gang i ni år havde været i huset hos Triers forældre i København.

Henrik Nielsen, der efterhånden arbejdede sin lille forretning godt op, havde megen sans for musik og sang. Som ung landsbygut havde han lært til fuldkommenhed at spille harmonika; men under påvirkning af Trier lærte han snart at kende andre og bedre instrumenter og rigere toner. Selv kom han dog aldrig — trods stor lyst — til at frembringe sådanne; men netop derfor var det ham en sjælden stor glæde senere at se, hvorledes bægge hans børn, Holger og Karen, havde taget hans kærlighed til tonerne i arv og fik lejlighed til at udvikle deres ævner på dette område langt ud over, hvad deres fader nåde frem til.

Når de to søskende, hjulpet af unge venner senere gav deres små musikalske underholdninger om søndag-aftnerne på højskolen, da skulde det gå underligt til,

om deres fader savnedes blandt de opmærksomme tilhørere.

Man vil heraf forstå, hvor stærkt et savn det må have været for Henrik Nielsen, da han i sine bedste år pådrog sig en halslidelse, der gjorde det umuligt for ham at synge, ja i en årrække næsten fuldstændig røvede ham stemmens brug.

Det var ud fra derine tunge oplevelse, at han kom på den ejendommelige tanke at skænke valgmenigheden et stort smukt kirke-harmonium. Ved hjælp af denne gave syntes han nu ligesom at kunne være med i menighedens lovsang. Søndag efter søndag kunde han her på denne ejendommelige måde blande „sin røst med de øvriges“.

I de senere år havde han den glæde at se sin datter som kirkens organist.

Hans daglige arbejde begyndte dog nu at falde ham besværligt. Åreforkalkning med påfølgende hjertelidelse stjal efterhånden den flittige mands kræfter, og efter at han den 10. oktbr. sidste efterår havde fyldt „støvets år“, gik det stærkt ned ad bakke, indtil døden indtraf den 23. dabr.

Hans enke, der trofast har stået ham ved siden i lyst og nød, bebor fremdeles hjemmet og passer i forening med datteren butikken, mens sønnen Holger, der nu er gift, har overtaget forretningen som fotograf.

Også fra fjærnere hold mældtes der om dødens høst mellem Vallekilde højskoles gamle venner. Jeg tænker her navnlig på to: den norske præst og forhenværende højskoleforstander Christoffer Bruun og den svenske fru Cecilia Bååth Holmberg.

På det nordiske kirkemøde i Kristiania 1861 traf C. Bruun sammen med flere medlemmer af ungdoms-

kredsen „Lille Theologicum“, deriblandt da også Ernst Trier. De fik talt en del sammen og følte sig meget tiltalte af hinanden. Men ved denne lejlighed stiftede den unge Nordmand første gang bekendtskab med Grundtvigs tanker, som efterhånden fik megen betydning for hans udvikling, om end han vel næppe nogensinde blev „fuldblods Grundtvig-ianer.“

På sin store studierejse 1867 gennem Europa kom C. Bruun på tilbagevejen også til Danmark for nærmere at lære de danske folkehøjskoler at kende. Det var vist ved den lejlighed, at han i pigeskoletiden kom til Vallekilde. Fra hans komme hertil er der af ældre Vallekildefolk bevaret et lille træk, der på sin vis særtegner bægge de to venner:

Trier stod midt i sin elevflok nede i haven, travlt optaget af at meddele dem et eller andet. Da dukker C. Bruuns ranke skikkelse pludselig op på en af havens gange. Han tog vej hen mod Trier. Da denne så ham, råbte han ham sit stærke jublende „velkommen“ i møde.

Bruun standsede, og på sin dybt tænkte, rolige måde siger han: „Tak, vennen min, ja her kommer jeg da nu for at se det kærlighedsliv, du herude skal leve med dine elever“.

Men ved disse ord blev det Triers tur at standse; det var let at se, at Bruuns udtryk stødte ham. I næste øjeblik slog dette mishag ud i flammer: „Hvad er det, du siger, Bruun?“ lød det med løftet stemme, „kommer du for at se et kærlighedsliv; — véd du da ej, at et sådant skal leves og ikke ses! Gå igen Brunn, her er intet for dig at se. Farvel, farvel, Christoffer Bruun!“

Det varede endda en stund, før den stærke Nordmand fik sin varmblodige danske ven overtødet om, at meningen var bedre end måden, han havde udtrykt den på.

Besøget blev trods den ildevarslende indledning meget glædeligt for bægge venner.

1886 så jeg C. Bruun første gang. Jeg havde gennemstrejft Norge på en længere fodtur og kom nu midt i avgust måned til Gausdal. Jeg havde lige aflagt et besøg hos B. Bjørnson på Aulestad og derfra holdt jeg så mit indtog på Vonheim højskole, hvor der netop holdtes et lille lærermøde. På sin stilfærdige og alvorlige måde bød C. Bruun mig velkommen, men overlod mig så for resten mest til den venlige og milde Bøen.

Jeg var der vist kun en enkelt dag, men tog med mig et stærkt indtryk af Bruun. Ikke mindst hans ydre forekom mig mærkeligt. Han gik i bøndernes svære, tykke, grå vadmelsdragt, hvis snit bar altfor stærkt præg af at være syet med landsbyskrædderens ringeagt for de ydre former. På samme måde bar Bruun på bondevis hår, der nåde ham helt ned over frakkekraven, ligesom også skægget var langt. Også hans medhjælpere ved skolen var præget af den samme gamle norske tarvelighed.

Men alt dette, der forekom mig lidt søgt, glemte jeg, da Brunn tog til orde. Han talte med en mægtig personligheds kraft.

Mange år senere traf jeg ham atter en gang i København ved et af de grundtvigske vennemøder. Han var da forlængst flyttet fra Gausdal og bleven præst i den norske hovedstad. Hans stærke personlighedsprægede ord fra talerstolen mindede mig om mit besøg i Gausdal; det samme gjorde det lange hår og skæg; men bonde-dragten havde han ombyttet med klæder, som de i almindelighed bruges i vore byer.

Fru Cecilia Bååth Holmberg og hendes mand Theodor Holmberg opholdt sig i længere tid som gæster hos Ernst Trier i Vallekilde under sommerskolen 1880. Tit så man dem i aftensvalen sidde oppe på altanen ved „Fruestuen“ i dyb og livlig samtale med Trier.

Endnu mindes jeg levende den glæde, Trier senere gav udtryk for i anledning af dette besøg. Det unge svenske ægtepar stod den gang netop ved begyndelsen af deres fremtidsgerning i den svenske folkehøjskole; nu var de på en rundrejse for at lære dansk højskoleliv at kende ved selvsyn. Hvor stor en betydning denne rejse og på den besøget i Vallekilde fik for dem, derom kom deres fremtidsgerning i Tærna højskole på så mange måder til at bære vidnesbyrd. Og hvor megen værdi de hver for sig tillagde bekendtskabet med Ernst Trier og omgangen med ham, får man ligeledes en forestilling om ved at læse, hvad bægge senere derom har skrevet.

Næppe nogen i Sverige har opfattet den danske folkehøjskoles grundtanker dybere eller varmere end dette ægtepar.

Nu mælder dagbladene, at fru — i sit 64. år — er afgået ved døden.

I tiden nærmest efter juleferien var alles tanker stærkt optaget af den væntede afstemning i Sønderjylland. Megen besvær havde vi med at få rede på hvem af vore Sønderjyder, der skulde med, og hvordan de skulde forholde sig for at komme med på den store dag. Det var jo nemlig ikke alle, der var så gamle, at de havde stemmeret.

Vinterglæder.

Men også de unge havde mod på under en eller anden form at komme hjem og opleve afstemningsdagen imellem barndomsvennerne.

Hertil åbnedes så også adgang ved den meddelelse fra myndighederne, at om f. ex. én af lærerne — forsynet med et „viseret“ pas — vilde ledsage dem, da måtte de rejse hjem mod selv at betale rejsen.

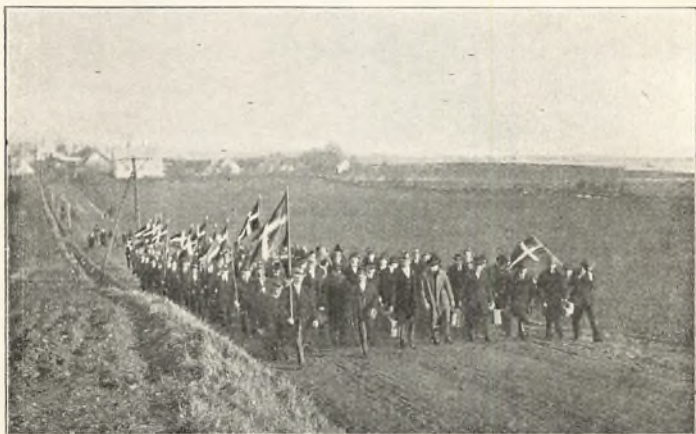
6 af de „unge“ bestemte sig hertil, og lærer Vilhelm Larsen påtog sig at ledsage dem.

Dette blev ordnet i det yderste øjeblik.

I tiden forud havde jeg indledet begivenheden ved en sammenhængende fremstilling af Sønderjyllands omskiftelige historie ned gennem tiderne. Vi havde lært — og med ild og kraft sunget — vore gode sange herom. I de sidste dage før afrejsen beklagede Sønderjyderne sig over, at det næsten ikke var dem muligt at holde tankerne samlet om, hvad der foregik på skolen; „bedst som det var“, tog de rejsepas ud „sønden å“, og lod personen sidde tilbage udeltagende i alt det, som foregik omkring ham.

Afrejsen skulde foregå søndagen den 8. febr. eftermiddg. kl. 3¹/₂ over Vørslev—Slagelse og for de stemmeberettigedes vedkommende med skib fra Korsør.

Ved søndagens middagsbord holdt jeg en lille afskedstale til dem. Jeg bad dem bringe vor deltagende hilsen og vore bedste ønsker for dagen til hver enkelt hjemegn, når de nu festaftenen sad derovre, bænket om „kaffebordene“. Jeg lagde endnu en gang

Sønderyderne følges til stationen.

alle mine tilhørere på sinde dagens uendelig store betydning, og vi sang min sang til de danske Sønderyder: „Du stille, du stærke, du strålende magt“.

Enkelte af Sønderyderne havde også ordet og gav kønne udtryk for det fællesskab, der bandt os sammen.

Da klokken så var halvtre, stillede alle udenfor buegangen; Sønderyderne for at gå til toget, alle andre for at følge dem derhen. Forrest gik i to rækker de stemmeberettigede med vort gamle ærværdige skoleflag; dernæst kom i tredje række de unge — ikke stemmeberettigede, og så fulgte i række efter række alle skolens øvrige elever, lærere, tjenestefolk, børn o. s. v., kort sagt alt, som kunde krybe eller gå.

En lang række af flag viftede fra højre fløj langs ned ad optoget. Solen skinnede, luften var mild og forårsagtig, rigtig som det sømmede sig en stor og estlig stund.

Gymnastiklærer Johan Brydegård førte an, og under glade sange nådes snart gennem Skippinge by den lille Starreklinte st.

Toget var endnu ikke kommen; men væntetiden forkortedes med én- el. flerstemmige sange, korte taler og lign.

Endelig viste sig „den sorte hest“; Sønderjyderne og Vilhelm Larsen stiger ind; stemningen når sit højdepunkt, flagene løftes, hurraerne lyder, huerne svinges — en af disse — en Sønderjydes — endog så kraftigt, at den slap ejermænden af hænde. Han måtte rejse barhovedet.

Langsomt og ivrigt drøftende dagens skiftende indtryk vendte de tilbageblivende atter hjem.

En uges tid forløb, inden vi igen fik samling på afstemningsfolkene. Straks ved tilbagekomsten måtte Vilhelm Larsen i en foredragstime skildre sine oplevelser og sit indtryk af „den store dag“. Men lidt senere, en følgende søndag aften, samledes vi — elever og lærerfamilier — om skolens kaffeborde i spisestuen, der i samme anledning var festligt oplyst og flagsmykket. Sange og taler vekslede; mange fornøjelige træk fra rejsen og afstemningsdagen blev af Sønderjyderne fortalt. Og mere end én varm tak blev på Danskerfolkets vegne bragt vore tapre grænsevogtere mod syd for deres trofaste kamp mod vold og overmagt. Den kamp, der nu var kronet med sejr. Vi kom sent i sæng den aften.

I sidste årsskrift gav jeg en kort fremstilling af de påbegyndte arbejder med Korskirkenes ombygning og udvidelse.

Dette betydelige arbejde nåede først sin afslutning i løbet af sidste vinter, således at indvielsen kunde foregå påskedag. Mod vest opførtes et nyt, rummeligt våbenhus, i selve kirken indbyggedes hvælvinger, og

Korskirken efter ombygningen 1919—20.

det lille, uanselige spir afløstes af et nyt, kobbertækket spir, betydelig højere end det gamle.

Endvidere tilbyggedes der i kirkens østgavl en ny korrunding, fra hvis tre store vinduer Joakim Skovgårds glasmalerier af Herrens genkomst og de dødes opstandelse lyser én i møde med en sælsom betagende skønhed. Om disse store arbejder kan man uden overdrivelse sige, at de har skaffet valgmenigheden en meget smuk kirke.

De egentlige byggearbejder blev fuldført i løbet af sommeren 1919; men med kobbertaget trak det ud til hen i marts måned, før det blev færdigt. Glasmalerierne blev først bragt på plads i den stille uge; men dermed var så også alt færdigt til påskedag.

Valdemar Bennike havde i dagens anledning skrevet efterstående sang.

Højskolens have undergik sidste forår en gennemgribende forandring, idet der blev skaffet mere lys og

En undervisningstime (ved Niels Hansen) i haven.

luft. Over 30 af de største og ældste frugttræer fældedes, og pladsen blev udlagt til plæner. Ved et mage-

Udsigt over de ny plæner ind mod gymnastiksalen.

skifte med Ernst Trier Hansen på Egedal blev havens grænser draget uden om det skønne udsigtspunkt Egebjerg. „Bjærgets“ top blev jævnet og afgrænset af et mægtigt stendige, inden for hvilket rejstes en flagstang, omsat af bænke; mens andre bænkepladser med læ dannedes ved en dyb indskæring i bakkens side. Disse nyanlæg vil vel især komme sommer-skolens elevhold til gode.

Udsigt fra Egebjerg op mod højskolen. Korskirkenes spir ses til venstre.

Ved tiden hen imod vinterskolens åbning sidste efterår havde der mældt sig et så stort antal lærlinge, at det måtte anses nødvendigt at antage endnu en lærer, og det blev da J. P. Jensen Voel. Voel, der var seminarist, havde tidligere i kortere tid været lærer på Ry højskole. —

Hermed mente vi så at kunne gå vinteren i møde; men det gik dog ikke så glat. Ved juletid fik Uffe Grosen indkaldelsesordre; til 31. jan. skulde han møde for at aftjæne sin værnepligt.

Dér stod vi.

Heldigvis fik vi i yderste øjeblik en god afløser for ham i Niels P. Nielsen fra Holbækegnen. Han havde netop i januar taget sin theologiske embedsexamen og styrede således lige fra examensbordet herud for at hjælpe os godt igennem vinterskolens to slutningsmåneder. —

På sommerskolen afløstes Ingeborg Helveg Nielsen af Rasmine Hansen fra Søndernærå på Fyn. Hun kom hertil lige fra Askov, hvor hun i to vintre havde været lærling. Og mens J. P. Jensen Voel i sommer deltog i kursus for unge højskolelærere i Askov, var Jens Andresen — søn af højskoleforstander Peder Andresen i Vinding lærer her ved sommerskolen.

Sommerskolen, der i et og alt forløb på den bedste og fornøjeligste måde, var i år særpræget af to ting: 1) det usædvanlig store antal udenlandske besøgende, som i kortere eller længere tid opholdt sig her

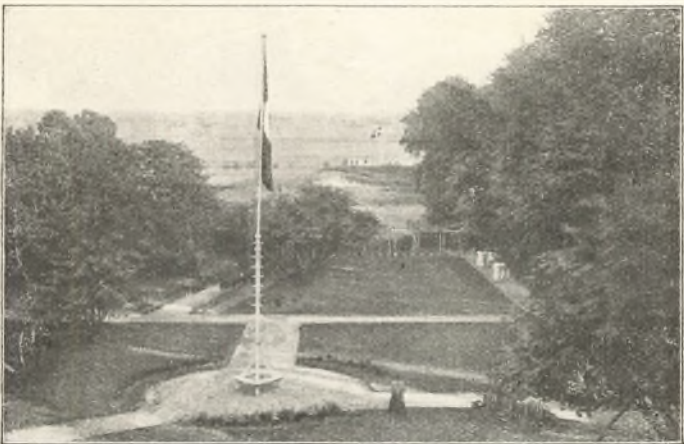
Udflugt. Ad stien mod Vejrhøj.

som gæster for at gøre sig kendt med dansk højskolevirksomhed og 2) af „genforeningen“.

Aftensang på Egebjerg.

Hvad nu førstnævnte, gæsterne, angår, da begyndte vi med Islændere og Nordmænd og fortsatte med et

Udsigt fra højskolen ned over de nyanlagte plæner, Egebjerg og Svinninge vejle.

ret anseligt antal Svenskere, så en Bøhmer, en Ir-lænder, en Dansk-Amerikaner, en Englænder og en Tysker fra fhv. østerigsk Galizien.

Bedst kendt blev vi vel med sidstnævnte, der var den ene af de fem tyske præster, som af en slags tysk højskoleforening i sommer blev sendt herop hver på sin højskole. Pastor Fritz Seefeldt havde lært sig dansk og blev derfor efterhånden fra at være tilskuer og betragter til virkelig deltager i højskolelivet.

Der var måske også en og anden af de øvrige gæster, især af dem, der gav sig tid, som oplevede noget af det samme.

Såvel pastor Seefeldt som dr. Krause fra Bøhmen holdt på dansk hver et foredrag om tilstanden i deres land for øjeblikket.

Jeg hører rygtevis, at også andre højskoler i år er stærkt besøgt af udlændinge.

Den opmærksomhed, som den danske folkeoplysning nu i øjeblikket er genstand for ude fra den store verden, kan jo bringe en og anden til at tænke på, hvad Grundtvig i „Ravnegaldet“ spår om, at en gang skal de fremmede i stor stil søge hertil fra alle egne af jorden for at gøre sig kendt med den folkeoplysning, som har blomstret frem i Danmark.

Den anden af de ting, der så stærkt har præget dette skolehold, er de store begivenheder „sønden å“.

Hele foråret igennem væntede vi, at genforeningsdagen skulde oprinde; men det blev jo ved at trække ud.

Højskolebladets redaktør havde bedt mig skrive et stykke i bladet om genforeningen. Det havde allerede stået der den 25. juni*), men begivenheden var endnu ikke indtruffet.

*) Se et optryk deraf længere fremme i nærværende årsskrift.

Jeg havde lovet en gl. elev, Erik Eriksen i Halk, at jeg skulde komme som taler til Årøsumd ved festen; men det kunde let have slået fejl; ti afgørelsen kom jo så pludselig, at vi kun ved telegrafens hjælp og i det yderste øjeblik fik det nødvendigeste ordnet. Efter

På udkig fra „Lykken“.

dette foredrag, fredag den 9. juli, vilde jeg så forblive ovre i Sønderjylland de to følgende dage for rigtig at bade min sjæl i den store folkeglæde. Også en del af vore sønderjydske elever rejste hjem til festen.

Disse dage blev da også for mig som vel sagtens for de fleste deltagere en enestående oplevelse.

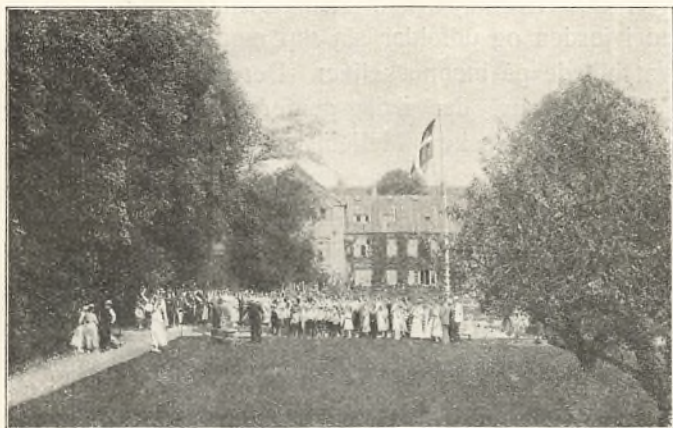
Efter min hjemkomst måtte jeg for en stor tilhørerkreds skildre, hvad jeg på denne ufor-

glemmelige rejse havde set, hørt og oplevet.

Under min fraværelse var der også her hjemme på højskolen bleven holdt fest. En af deltagerne skildrer det således:

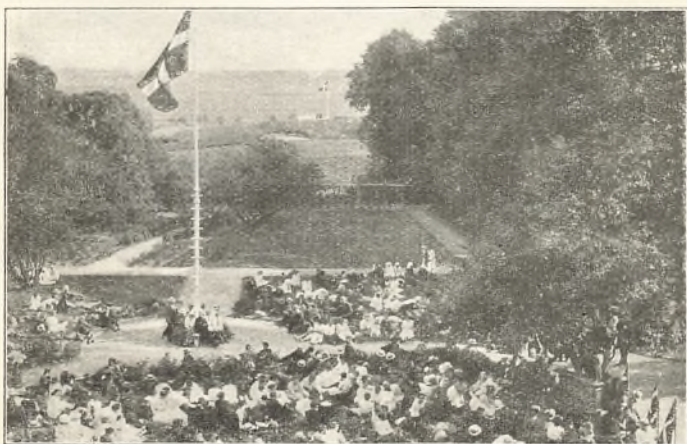
Da kirkeklokkerne kl. 11 ringede højtiden ind, samledes højskoleungdommen, en del af naboerne

samt højskolens inden- og udenlandske gæster i højskolens have, hvor man havde bestemt at plante et

Den 9. Juli 1920. Genforeningstræerne plantes.

par træer til minde om begivenheden. Mens Niels Hansen plantede det ene, plantede en pige fra Flens-

På elevmødedagen. Udsigt fra højskolens vinduer.

borg med gråd på kind det andet. Og Niels Hansen udtalte så: „Det er gammel skik ved store lejligheder

enten at rejse en sten eller plante et træ til minde derom. Jeg holder nu mest af den sidste måde, da træet er det levende, som stadig sænker sin rod dybere ned i jorden og udfolder sin top mod det høje som et kønt billede på menneskelivet. Det ene træ planter vi for Nordslesvig, der i dag genforenes med os, og det andet for de danske i Mellemslesvig; og som vi væn-ter, at disse to træers kroner en gang vil vokse sig sammen,

Fra elevmødet. (Troels Triers hus i baggrunden).

sådan ønsker vi, Dansken i første og andet bælte må vokse — trods den adskillende rigsgrænse — vokse sig nærmere og nærmere sammen og en gang nå til at føle sig som en levende enhed.“

Efter at man dernæst havde sunget: „Den sag er aldrig i verden tabt,“ hvori folkets vækst lignes ved træets, talte Valdemar Bennike: „Det har tidligere været skik herude på landet, at man, når man lagde mærke til, at to unge mennesker havde et godt øje til hinanden, satte to St. Hansurter op under bjælken for dem og tog varsel deraf for, om de to vilde få hinanden; for i så tilfælde vilde de to saftige, sejlivede

planter vokse ind imod hinanden. Men vi vil nu ikke plante „kærestekål“ for os og Sønderjyderne, rodløs som den er. Vort forhold til dem er jo ikke det, at vi er to fremmede folk, der mødes og fatter kærlighed til hinanden, men at vi er to brødre med samme rødder, d. v. s. samme tusindårige historie og sprog. Og derfor planter vi træer med rod i jorden, for at som *de* udvikles sammen, sådan skal og vi og vore sønderjyske

Sommerskolens sidste dag. Afrejse med lastautomobil til Korsør.

brødre leve os sammen i et fælles folkeliv til rigdom på bægge sider op mod en højere og renere himmel end den, der hidtil har hvælvnet sig over vort borgerlige liv. Og dertil give Gud os lykke!“

Oberst Melander fra Stockholm bragte en hilsen og lykønskning fra sine landsmænd, der, hvor uenige de end kunde være om alt andet, dog alle uden undtagelse var jublende glade over den lykke, der nys var blevet Danmark til del, og mindede dernæst om de mange svenske frivillige, der havde stillet sig ved Danskernes side i 1864, som et vidnesbyrd om folkets

uenighed med dets politiske ledere, som holdt rigsmagten tilbage fra offentlig indgriben. En anden gæst, sagfører Abel, udbragte til slutning et leve for vor konge, som den, der i fuldt mål delte sit folks følelser, og for hvem det i dag var en frydefest, som kun få konger oplever. Man sluttede så med at afsynge: „Kongernes konge, ene du kan skærme vort elskede fædreland.“

I august måned havde vi den store glæde nu for fjærde gang at låne hus til „dansk friskoleforenings lærerkursus“. Disse „friskolekursus“ er bestandig prægede af et liv og en åndelig samfølelse, som næppe kendes fra nogen anden sammenkomst.

Endelig havde vi også nogle meget talrigt besøgte „8 dage på højskole“ fra 18. til 25. aug. Vi kan her i Vallekilde atter se tilbage på et godt og velsignet skoleår.

Povl Hansen.

Lærlingebesøget på Vallekilde folkehøjskole.

i de to halvår:	1919— 1920	1920
Under 18 år var	12	8
Mellem 18 og 25 år var	142	165
Over 25 år var	25	11
Fra købstæder var	7	20
Børn af gårdmænd	104	90
— - husmænd	34	38
— - arbejdere og indsiddere	8	4
— - håndværkere	18	37
— - handlende	2	4
— - lærere, embedsmænd o. l.	2	8
— - andre	11	3
På højskole før har været	6	3
deraf i Vallekilde — —	1	0
Fra Sjælland var	52	37
— Fyn —	16	14
— de mindre øer —	6	12
— Nørre-Jylland —	81	99
— Sønder-Jylland —	23	17
— Færøerne —	1	1
— Island —	„	1
— Norge —	„	3
Lærlinger i alt:	179	184

Glasmalerierne
i
Korskirkens kor.

Hilsen til Korskirken ved dens genrejsning.

Tone: Når mit øje, træet af møje
Vallekilde, stærke, milde
toner bølger om dit navn.
Kristnes stemmer aldrig glemmer
højt at prise kirkens favn,
hvor i samlet flok vi sad,
stille lytted', sang og bad.

Korsets kirke, om dit virke
navne slynger sig i krans.
Frit vi siger: Hoff og Trier,
Helveg, Koch og Wulff fik glans
af den Herre, med hvis ord
de betjænte bad og bord.

Spir du høje, løft vort øje
frit med korsets tegn mod sky!
Hvalte buer, ind vi skuer
ved jer dybt i himle ny!
Vis os, korets farvelyst,
morgenrødens guld i øst!

Nådebordet, kirkeordet,
som fra dåbens væld sprang ud,
mildt fortolket samle folket,
børn som fædre på Guds bud,
til forklaret vi en gang
skal istemme himlens sang!

Valdemar Bennike.

Små minder om små ting.

Af Povl Hansen.

VI.

En tur til Nyborg.*)

„Hyp, hyp hest! vil du gå, gamle brune! hvorfor skal du altid være bagerst, du er jo dog meget større og stærkere end den lille røde; hyp, hyp! siger jeg.“ — Nej, hvor det dog var morsomt at sidde her i forsædet mellem far og Anders væver med bevidstheden om, at man skulde på langtur helt ud til Nyborg. Fra sin plads kunde Povl rigtignok holde øje med hestene og se, hvor rask de travede ud. Det var noget andet end at sidde dér omme i den bagerste agestol mellem de to kvindfolk. Rigtignok var den ene

*) Pennetegningerne af Alf Trier Hansen.

af dem jo mor; men alligevel. Han misundte ikke væverens Peder, som måtte tage til takke med denne lidet hæderlige plads, skønt han dog var et par år ældre end den 5—6 årige Povl.

Peder lod ellers til at finde sig såre godt til pas dér mellem Povls mor og hans egen mor, Anne væv's. Povl følte derfor sin samvittighed så rart beroliget, når han ved foretagen sammenligning fandt sin egen plads så langt den bedste.

I førstningen optog hestene ham mer end noget andet; men egnen var ham jo også godt kendt helt ned gennem Ryslinge og ud forbi morbror Eriks yderste mark. Men da den kendte vej var leden, og hestenes første, fyrige munterhed efterhånden havde sat sig, begyndte hans opmærksomhed lidt efter lidt at vende sig anden steds hen, og der var nok, der tiltrak sig opmærksomheden og fyldte ham med spørgsmål. Desværre stod far i dag ikke rigtig til hans tjeneste med svar og forklaringer; han havde så travlt med at snakke med væveren, så der blev ikke megen tid til overs til Povl og hans spørgsmål.

Imod sædvane havde Povl fået besked om denne Nyborgtur, flere dage før den skulde foregå; og han havde glædet sig mægtig dertil. Egentlig var det nok væverens familie, der skulde til Nyborg at besøge en slægtning; men da de var meget gode kendinge af Povls forældre, som lod væve hos dem, så havde disse tilbudt at køre den tre mil lange vej og gøre det hele til en fælles lysttur.

Også Povl kendte godt væverens. Anders Isak (d. e. Isaksen) var en meget munter og hyggelig mand; Povl var altid glad, når han kom; han havde så mange småvittigheder at opvarte med. Anne Isaks var en lille mild kone, og Peder var en stilfærdig og fornuftig dreng, som det var fornøjeligt at lege med.

En lang stund havde Povl måttet passe sig selv; men nu mødte der ham et syn så mærkeligt, at hans forundringsråb og hans ryk i fars arm fik de stores samtale til at gå i stå og for et øjeblik skaffede ham ørenlyd.

„Far, far!“ råbte han, „hvad er det for et lille sært hus, som står der inde på marken?“

„Det er intet hus, min dreng; det hedder en stendysse; og under den er der nok en gang i gamle dage begravet en mægtig kæmpe; men det er mange tusende år siden.“

Povl syntes, at dette var noget af det forunderligste, han i sit liv havde hørt; han kunde ikke få blikket bort fra den underlige grav, så længe han kunde øjne den, og endnu en god stund sad han hensunken i dyb grublen. Sådan noget havde han da aldrig set eller hørt noget om før.

Men nu havde far ellers fået munden på gang, og så var det nok værd at lægge øre til.

„Ser du, lille Povl,“ lød det, „derovre på den anden side af vejen, hinsides den dybe dal med bøgeskoven har der i gamle dage ligget et mægtigt slot, det hed Magelund. Du kan nok se voldstedet endnu derovre på skrænten i skoven. Dér på det slot bode i gamle dage en vældig krigsmand, som alle var bange for. Han kunde sejle helt ind til sit slot ude fra Nyborg op igennem den dybe dal, du kan se dér foran bøgeskoven; han havde oppe på volden om slottet en forskrækkelig stor kanon liggende. Den var større og længere end alle andre kanoner, og den hed „Lange Maren“. Nu skal jeg sige dig *for* et vers om den kanon, så kan du prøve, om du kan sige det efter så tit, at du kan huske det.“

Og nu fulgte verset:

„Lange Maren er mit navn,
 fire mile er mit gavn;
 lægger du lidt mere te',
 rækker jeg den femte me'“.

Den lille fik nu travlt med at gentage verset så længe, indtil han kunde det udenad fra ende til anden. Han glemte det aldrig siden.

„Kan du se den kirke derhenne med det store hvide kirketårn, den hedder Svindinge! Den gang da jeg var ung, og der var krig her i landet, da tændte de ild oppe på tårnet, og ved hjælp af ilden og lyset deroppe kunde de sende bud her fra Fyn over til Sjælland.“

„Hvordan kunde de dog gøre det, far?“

„Ja, det kan jeg ikke forklare dig, inden du bliver noget større.“

Det var jo kedeligt nok. Povl prøvede, om han ikke selv kunde hitte ud af, hvordan det foregik; men han måtte dog snart give tabt; det gik nok over hans forstand.

Det sidste stykke af landevejen, inden de nåde Nyborg, var meget bredt, og her mødte Povl noget, som gjorde ham meget ængstelig: Langs vejen stod nogle høje stænger med „ståltråde“ på, „telegrafpæle“ kaldte far dem. Når køretøjet nærmede sig en af disse pæle, begyndte den at synge, en lang, uophørlig, ensformig sang. Det hele var så uforklarligt, næsten overnaturligt og derfor ængstende. Han blev bange for disse tonende eller hylende pæle, og hver gang køretøjet nærmede sig en af dem, krøb han ind til far, og det faldt slet ikke så let for far at berolige ham; ti hvad far end forklarede om, at det var vinden, der „kogede“ i de hvide klokker deroppe, så gjorde det ikke sagen mere forståelig. Povl kunde ikke rigtig komme til ro igen.

Godt var det, at de nu hurtig nærmæde sig Nyborg. Snart sad de vel bænkedede hos fiskerfamilien, som det var deres rejses mål at gæste.

Efter kort tids forløb skulde der spises til middag, og — naturligvis skulde man have fisk, dejlige sild og kartofler.

Povl havde næppe før set eller smagt sild. Den eneste saltvandsfisk, man undertiden kunde træffe i hans hjem, var klipfisk; når far kom til Odense, købte han stundom et lille stykke og tog med hjem til middag.

Povl havde derfor i førstningen travlt med at betragte den smukke lille fisk; men snart fik han munden på gang; ti fisken smagte fortrinlig, og han var sulten.

Dog netop som det hele gik allerbedst, standser han pludselig med åben mund og udstøder en ynkelig klagelyd. Det var, som om fisken, denne sære mad, bed eller stak ham nede i halsen. Således havde maden derhjemme aldrig gjort; og da han ikke vidste, hvad dette vel kunde være, og det desuden gjorde meget ondt, blev han bange og begyndte at græde, først lidt, forsigtig, men senere højere og mer og mer fortvivlet.

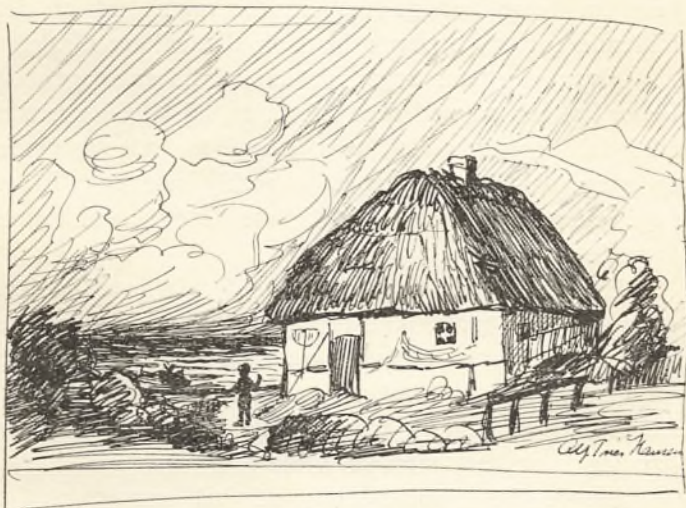
„Kom her hen og lad mig se,“ sagde mor; „du har vist fået et fiskeben i halsen. Vær nu stille og gab rigtig højt, så skal jeg tage det.“

Men dette var lettere sagt end gjort: Povl kunde ikke tie stille og derfor heller ikke gabe rigtigt højt, og mor kunde ikke få fat på det slemme ben. Elendigheden stiger for hvert minut, og den lille fyr er nær ved at fortvivle.

Fiskerens kone, som var gået et øjeblik ud i køkkenet, kom imidlertid netop nu tilbage, og da hun hører, hvad der er på færde, tager hun en kartoffel, putter den i drengens mund, idet hun byder ham i en fart at tygge den og derpå synke den.

Povl adlyder uvilkårlig, og hvad sker, da kartofflen glider ned, mærker han nok et lille ryk i den ømme hals; men dermed er også det slemme fiskeben væk; kartofflen har taget det med sig i forbigarten.

Han ånder atter op men er dog meget forsigtig, og det bliver ikke mange mundfulde fisk, han når at få ned under resten af måltidet.

Han stod for første gang ansigt til ansigt med havet.

Da spisningen var til ende, og kaffen drukket, foreslår fiskeren, at de to små landmænd skulde følge med husets søn, der var et par år ældre end dem, ud i haven.

Det gjorde de.

Luften var grå og tyk, og der blæste ude fra fjorden en stiv pålandsvind med stærk bølgegang. Fiskerens lille have gik fra huset lige ned til vandet, og her stod Povl da for første gang i sit korte liv ansigt til ansigt med havet.

Han standsede brat udenfor hyttens dør, aldeles fortabt i, hvad han så. Hvor var havet dog frygteligt, som det lå dér foran ham og vred sig som i raseri. Han så ligesom ind i ansigtet på en vred og uhyggelig trolld; bølgerne med den hvide brådsø var som rynkede bryn, der halvvejs skjulte uhyrets onde, stirrende øjne, der ligesom vilde suge Povl til sig; mens bølgeskvulpet, der slikkede helt op over den nederste del af haven, var som lange hidsige tunger, der raktes ud af det frådende gab for at fange ham og slikke ham til sig.

Hvor steg hans angst, da han så fiskerdrengen og Peder Isaksen gå ned gennem haven og derefter træde ud i den fortøjede båd for af denne at lade sig vippe og gynte alt efter bølgernes forgodtbefindende. Til at følge efter dem derud skulde intet menneske kunne overtale ham.

Han følte det ukendtes og uforklarliges rædsel over sig, han turde ikke for alt i verden gå et eneste skridt længere ned i haven; men han vilde heller ikke for nogen pris gå ind igen. Det var som en ny, fremmed og fjendtlig magt havde åbenbaret sig for ham og fyldt ham med sin vilde gru.

Længe blev han stående dér på samme plet, i samme stilling, mens dette første møde med havet fyldte hans lille sjæl med indtryk så stærke og dybe, at tiden aldrig siden skulde slette dem. Vel blev havet senere hans ven, og han blev dets fortrolige og dets beundrer; han lærte at glæde sig over dets vidunderlige skønhed og dets højtidsfulde ro; men bestandig siden sad dog indtrykket fra dette første møde på vagt inde i sjælens baggrund, og så han siden havet i al dets vilde rasen, da syntes han atter at skimte de frygtelige afgrundsøjne under de forvredne bryn og mærke deres sugende magt over sit sind

På hjemvejen var den lille sløv og ligeglad. Dagens ny og mægtige indtryk havde efterhånden gjort ham overtræt. Han sad stille og ordknap mellem de to mænd og tænkte bestandig på det frygtelige hav. Den stærke østenblæst havde lidt efter lidt lagt sig; enkelte regndråber begyndte at falde.

Men nu opstod en ny rejsebesværlighed: han blev tørstig, og far vidste intet råd herfor; ti man havde ikke været så forsynlige at tage drikke med; det så ud til en sørgelig ende på den lange rejse; ti når tørsten nu slog sig sammen med trætheden og den begyndende søvnighed, så vilde det vist gå galt for ham.

I nogen tid afværgede den lune Anders Isak dog sammenbruddet ved det gode praktiske råd, at Povl skulde lægge sig tilbage i agestolen og gabe op det bedste, han havde lært, så kunde regnen jo falde ham lige ned i halsen og slukke tørsten. Drengen indså straks det fornuftige i forslaget og iværksatte det øjeblikkeligt. Men efter en stunds forløb var han klar over regnmængdens utilstrækkelighed, og han tabte nu helt modet.

Der blev ikke andet for: far måtte dreje ind hos smeden dér ved landevejen og på sin tørstige drengs vegne bede om lidt at drikke.

Smedens kone løb ind og hentede et dejlig stort „krus øl“. Det var der mere forslag i end i regndråberne; og Povl drak, „så det klukkede i ham“. Det hjalp.

Smedekonen bad også de andre at drikke; og kruset gik nu hele vognen rundt, og der var næppe meget indhold i det, da det atter vendte tilbage til hendes hånd.

Der var ikke meget indhold i kruset, da det atter vendte tilbage til smedekonen.

Dermed var dagens oplevelser egentlig forbi: Snart rullede fjedervognen ind ad hjemmets port i Sødinge; væverens bød farvel. Rejsen var endt.

Ved sommerskolens slutningsfest 1920

I uvejr eller magsvejr,
i storm og stille regn,
vi har et helligt skrin i hus,
af barndomsmindets gyldne guld,
af friske ungdomsminder fuld.

Hver gang vi åbner for det skrin
vi føler i os glæde fin,
og tanken går tilbage
til disse sommerdage.

Vi finder først, ja allerførst
en liflig læskedrik for tørst:
de gode ord, vi fik.
Ved siden af vi finder
så mange muntre minder,
som nu os sammen binder.

Så dukker frem i lag på lag:
Hver aften under Hyttens tag —
og havens stille gange,
hvor vi har gået op og ned
og tænkt — og taget tanker med
fra blomster, fuglesange.

Og i det hele flettet er
en skøn og gylden kæde:
Hver sang vi sang med glæde.

Og skrinet er af drevet guld,
og låget er med perler fuld:
Det er Guds varme kærlighed,
som bringer vore hjerter fred!

Hvor vi i verden hen mon drage,
det skrin kan ingen fra os tage!

Bodil Lange.

Afstemningen i Sønderjylland den 10. februar 1920.

Endelig kom den længselsfuldt ventede dag, den dag, da befolkningen i første zone i Sønderjylland ved selvbestemmelsesret fik lov til at stemme sig hjem til moderlandet, Danmark. Det håb, som vi havde næret igennem de mange udlændighedsår, skulde nu ske fyldest, og drømmen blive til virkelighed. Nu var genforeningen en kendsgerning, det vidste vi på forhånd inden afstemningen, i hvert fald hvad første zone angik.

„Se, kommer dagen, vi det ved, skønt kun den ses i drømme, den dag, da ørnen, som slog ned, skal bort til reden rømme, da frit i Sønderjyllands skov det røde flag tør gynges, og ikke lærken blot har lov på heden dansk at synge.“

Nu var dagen der, og hvilken lykke for vort folk!

Hvad vi i disse 56 udlændighedsår har døjet, er der ingen, der kan danne sig noget begreb om, som ikke selv har oplevet det. Tyskerne søgte med vold, med list og læmpe at få ryddet danskheden ud af Sønderjylland; men Gud ske lov, det skulde ikke lykkes dem. Vi hævdede vor ret og bevarede vort modersmål ubeskæmmet indbyrdes og i hjemmene, endskønt det blev fortrængt af skole, kirke og retssal, i hvert fald de fleste steder. Ja, vore kår har ikke været blide. Men nu slog befrielsens time; nu vil vi ud af ørnens klør og hjem til vort moderland. Det lød næsten

som et æventyr; uden kamp fra Danmarks side skulde vi ved en fri afstemning stemme os hjem; retfærdigheden skulde nu ske fyldest.

„Nu kalder Danmark ad sine børn, far vel for evig du tyske ørn! Sønderjyder, nu er dagen der, vi vil hjem!“ Det var vort løsen.

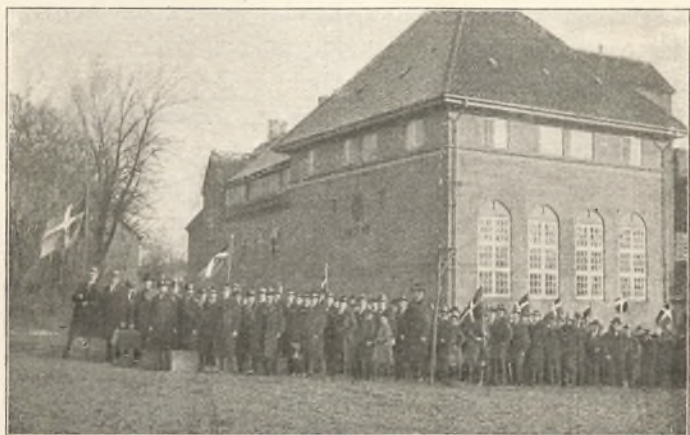
Den 10. februar skulde afstemningen i første zone finde sted. Der var et stort arbejde at gøre med at få listerne over alle de stemmeberettigede udarbejdet. Stemmeberettiget var alle, der var født inden for afstemningsområdet og fyldt tyve år, endvidere dem, som havde haft fast bopæl dér i tyve år. Så der kom en mængde tilrejsende både fra nord og syd for at lægge deres lod i vægtskålen. Vi Sønderjyder her på skolen, som var fyldt tyve år, skulde også deltage; det var en herlig sag. Nogle dage før afrejsen fik vi vore legimitationspapirer tilsendt, og nu var alt klar til afrejsen, som skulde foregå søndag den 8. februar.

Dagen oprandt med det herligste solskinsvejr; vi kunde ikke have ønsket os det bedre. Vi gik til Starreklinde station om eftermiddagen, fulgt af vor kære Sigrid, alle lærere og alle elever og en mængde af omegnens beboere.

Så det var et glimrende tog med en mængde faner, og under musik og sang nåde vi stationen. Alle I kære, som fulgte os til stationen, I véd ikke, hvilken glæde I beredte os dermed; jeg for mit vedkommende vil aldrig glemme det. Så kom toget, vi tog plads, og under hurraråb og sang kørte vi af sted. I Værsløv havde vi et par timers ophold, og så gik turen til Slagelse; dér skulde vi overnatte. Vore værter var mødt på banegården for at tage imod os. Jeg fik kvarter hos en rentier Hansen, Løvegade. Den modtagelse og gæstfrihed, som blev mig vist dér i dette hjem, var enestående; de vidste ikke alt det gode, de

skulde gøre en. Om morgenen kl. 8 gik toget, som skulde føre os til Korsør. Jeg blev fulgt til banegården af min vært og dennes datter, og jeg fik indbydelse til at overnatte der igen, når jeg rejste tilbage.

På banegården var der samlet en mængde mennesker fra byen og stemmeberettigede, som samledes her fra andre egne af Sjælland. De stemmeberettigede bar alle som kendetegn et emblem; når de bar det, vidste

Sønderydernes drager hjem til afstemningen.

man, at det var Sønderyder. På platformen udenfor banegården havde Slagelse militærmusikkorps taget opstilling, og det bidrog til at forskønne festen for os. Det ene særtog efter det andet susede forbi ad Korsør til. Snart gik også vort tog, og under endeløs jubel tog vi afsked med de gode Slagelseborgere. Jeg stod i kupévinduet og så ud i landskabet. Vejret havde været gråt og tåget om morgenen; men nu tittede solen igennem, og det tegnede til at blive fint vejr. Overalt hvor vi kom frem, ved veje og gårde og på markerne stod folk og viftede med lommetørklæder eller med

hatten efter toget. De vidste nok, at det var Sønderjyllands befriere, der var på vej hjem, for at lægge deres lod i vægtskålen. Klokkeren nåede vi Korsør; der var mennesker forsamlet i tusindvis, så det var næsten umuligt at komme frem; nede ved havnen lå 6 dampere, som skulde føre os hjem til Sønderjylland, tre til Haderslev, to til Sønderborg og en til Åbenrå. Nu skiltes vi Vallekildeelever; for vi skulde jo til forskellige egne i Sønderjylland. Jeg gik om bord på damperen „Freja“, som skulde sejle til Haderslev. Men de fleste af mine kammerater, som også skulde til Haderslev, var kommen om bord på damperen „Møen“. Vi havde tabt hinanden af syne i trængselen. Til stor glæde for mig traf jeg på damperen sammen med en skole- og barndomsven fra min hjemegn. Han var i København denne vinter og skulde nu også hjem for at gøre sin pligt. Klokkeren halvti sejlede vi med den sidste af de dampere, der skulde til Haderslev, ud af havnen. Jeg og min kammerat stod ude på forstavnen af skibet for rigtig at leve med i den jubel, der nu brød løs ved damperens afgang.

Der blev sunget, råbt hurra, musikken spillede, og yderst ude på havnekajen stod en mængde skolebørn, som sang: „Der er et yndigt land,“ og vi stemte i med. Det var en højtid og jubel uden ende. Det hele harmonerede så smukt med det yndige vejr, og skibet gled sagte hen ad den blanke vandflade. Snart tabte vi Korsør af syne tilligemed det øvrige land; nu var vi ude på det åbne hav med vand til alle sider. Min kammerat og jeg gik frem og tilbage på dækket; det var en fornøjelse at gå og betragte de medrejsende og lytte til deres samtaler. Der var folk af alle samfundslag, fra den fineste Københavner til den mere tarvelige og jævne bondemand. Mange havde store pakker med, de var vel bange for, at de skulde sulte,

når de kom til Sønderjylland. Man hørte mange bekymrede udtalelser i den retning; for de var nu en gang vant til at leve godt, og så stiller maven fremdeles sine fordringer. Men vi trøstede dem, så godt vi kunde. Andre var mere eller mindre utilfredse over at skulle gøre den lange rejse til Sønderjylland; det var dem for stor en umage, og rejsen var dem til besvær. Når jeg hørte sådan tale, harmedes jeg, for jeg syntes dog, at det var den herligste rejse, jeg nogen sinde havde gjort og så med et sådant formål. Men der gives mennesker, som er så snæversynede og kun tænker på sig selv og ikke på deres medmenneskers ykke.

Nu var det bleven tæt tåge, og skibet kunde kun sejle med halv fart. Sirenen tudede hele tiden til advarsel for andre skibe. Kaptajnen mente, at hvis det vedblev med denne tåge, nåde vi ikke ind til Haderslev i løbet af dagen. For når det begynder at mørkne, kan man umuligt sejle ind ad den smalle fjord, end ikke med lods om bord. Det var jo slemt nok; men vi slog os til ro i den tro, at tågen nok skulde lette. Så gik vi ned i kahytten for at spise til middag, vi spiste godt og gratis, så det var ingen sag. En restauratør fra København havde lovet at give gratis forplejning til alle rejsende. Da vi kom op på dækket, var tågen lettet en del; vi kunde nu se land til bægge sider. Det var Fyn til den ene side og en lille ø, formodentlig Langeland, til den anden. Vi var nu ved indsejlingen til Svendborg sund, og her fik vi lods om bord. Da vi igen tabte landet af syne, gik vi ned i kahytten for ikke-rygere. Der var mange unge forsamlet både piger og karle, mest højskole-elever; nu kom sangbogen frem, og vi sang af hjærtens lyst. Det var både opbyggende og fornøjeligt, og den store glæde, som herskede blandt os, lyste ud af alle ansigter, mens vi sang: „Atter det

skilte bøjer sig sammen, en gang i tiden vorder det et.“ Ja, nu var tiden der, genforeningen. Snart kom opvarterne og trakterede os med kaffe. Så gik vi op på dækket igen; for nu kunde vi se hjemlandets kyster forude; det var øen Årø og Årøsund, som ligger ved indsejlingen til Haderslev fjord.

Ved indsejlingen fik vi lods om bord, og vor damper sejlede som nummer et ind ad fjorden. Hvor

Damperen kommer ind ad Haderslev fjord,
den 9. febr. 1920.

var det en lyst og glæde at se alle de kære flag, som var hejst langs kysten på bægge sider. Ved hver gård, ved hvert hus var flag hejst, og de vajede frit i den friske vind. Man fik straks indtryk af, at det var et stykke Danmark. Overalt, hvor vi kom frem, hilste de med flaget, og folk stod og vinkede efter os; vi gengældte deres hilsen. Børnene kom løbende ned til fjorden og råbte: „Velkommen!“ og sang; også de vidste, hvad der forestod, og deres små hjerter hoppede vistnok af den glæde, som de søgte at give til kende på alle mulige måder. Ovre på den anden bred stod der tre

drengene; men de var af en anden støbning. De viftede med et lille tysk flag og sang Slesvig-Holsten-visen; de vilde også hævde og tilkendegive deres sindelag. Disse drenge var modsætninger til de andre børn.

Nu nærmede vi os byen Haderslev; man kunde på afstand se, at der var røre; hele havnepladsen og de tilstødende gader var fyldt med mennesker; der var flagsmykket overalt, og i gaderne var der rejst æresporte. Under sangen: „Der er et yndigt land“ og musikens toner lagde dampere til ved bolværket. Da sangen og musikken var endt, trådte byens ny borgmester, redaktør Svendsen, frem og holdt en velkomsttale, som han indledte med et: „Velkommen som Sønderjyllands befriere på sønderjysk grund! Talen efterfulgtes af øredøvende hurra-råb. Så gik vi i land; spejderdrene fra Haderslev dannede espalier, så vi kunde passere igennem den store menneskemængde, og de var flinke og hjælpsomme med at bære de rejsendes tøj over i togene, som holdt klar til afgang; de skulde føre de stemmeberettigede videre ud over landet. Jeg tog straks plads i toget; for jeg vidste nok, at det vilde blive overfyldt.

Fra toget kunde jeg overse det hele; nu var de andre to dampere også kommen ind i havnen, og landgangen var begyndt. Tre andre dampere lå dérovre ved den anden side; de var kommen fra Fyn, også med stemmeberettigede. Snart gik toget; det var helt overfyldt; vi stod pakkede som sild i en tønde. En almindelig staldlygte oppe under loftet gav en kummerlig belysning, og der var ingen varme. Det var ikke efter Danskernes bekvemmelighed; de var bedre vant; men de måtte tage til takke med forholdene. Snart gik lygten ud, og vi sad helt i mørke. Nu tog damerne på vej; de mente, at det varslede om en overlagt plan fra det tyske banepersonales side, og de

frygtede hvert øjeblik, at der skulde ske en ulykke. Men vi Sønderjyder trøstede og beroligede dem på bedste måde. Så sang vi den ene sang efter den anden, og det hævede stemningen. Fra toget kunde vi iagttage blussene rundt på højene. Det var en aftale, at der skulde tændes blus overalt på højene den aften, og trods det stærke regnvejr brændte ilden lystigt og lyste stærkt op mod den mørke himmel. Da vi nåde be-

Efter damperens ankomst til Haderslev.

stemmelsesstationen, var der vogne for at hente os. Det var et forfærdeligt vejr med regn og blæst; men vi håbede dog på, at det skulde blive bedre til næste morgen, på selve afstemningsdagen. På hjemturen kørte vi igennem den ene æresport efter den anden, og husene var smykkede med guirlander og ranker og overklæbede med agitationsplakater med de mest forskellige billeder og indskrifter.

Ved nitiden nåde jeg hjem; de væntede også efter mig med spænding, for jeg var med de sidste gæster, der kom. Vi havde tre gæster i kvarter, de var alle-

rede kommen om søndagen. Vi samledes så hele familien med gæsterne inde i stuen; alt var klaret og lagt til rette til den store dag. Jeg fortalte dem så om mine oplevelser og indtryk på vejen, og jeg fik at vide, hvordan programmet lød for afstemningsdagen, for det hele var ordnet af et udvalg i hver kommune. Så oprandt selve afstemningsdagen. Vejret var desværre ikke af det bedste, så vort håb fra aftenen forud var ikke gået i opfyldelse; dog et gammelt ord siger: „Regn er lykke.“ Klokkeren 8 skulde flagene hejses, og som på kommando fløj de til tops. Jeg skal ellers mene, de fik en god indvielse; stormen og regnen sled i dem, så det var forfærdeligt; men de fleste holdt dog ud. Klokkeren 9 samledes børnene ved skolen, for at lade den korshvide dug gå til tops under ledelse af vor danske lærer. Det var en lyst at se de mange små, glade øjne følge flaget, og der blev sunget flere gode sange. Man måtte undres over, at børnene allerede kunde så mange af den blå sangbog. Det var meningen, at børnene skulde gå i optog gennem byen; men på grund af det dårlige vejr, blev det ikke til noget. De samledes derimod i forsamlingshuset, hvor et veldækket kaffebord ventede i den smukt pyntede sal. Der blev sunget, og læreren talte smukt til børnene om Kryger, hvad det betød at være dansk, og at nu gjaldt det om at bygge vort land i småt som i stort. Børnefesten sluttede med et kraftigt leve for læreren. Klokkeren 10 sænkedes flaget på halv stang til minde om vore 6000 faldne, dette store, uerstattelige offer, som Sønderjylland måtte bringe i denne krig for en fremmed sag og for et fremmed folk, som vi slet ikke havde noget til fælles med. Nu hviler de der ude på de forskellige slagmarker. Klokkeren 11 gik flaget til tops igen og indbød til fest.

Valglokalet i vor kommune var Bevtøft mølle.

Hvem kunde vel tænke sig skønnere plet, Krygers gamle hjem, han, der frit stod frem i Berlin og sagde: „Vi er danske, vi vil vedblive at være danske, og vil behandles som danske.“ Billedet af Kryger var op-hængt over valgurnen, så det kan vel med rette kaldes et historisk valgkontor, hvad måske også bidrog til det smukke valgresultat, nemlig 139 danske og — — én

Hans Krygers hjem, Bevtoft mølle, som den er nu.
Beboelseshuset.

af de sorte, så det var næsten kemisk rent. Den nu-værende ejer af møllen, Peter Thielsen, havde stillet hele huset til rådighed for afstemningen. Der serveredes kaffe til enhver, der åbnede døren. Da den spanske syge rasede i byen, så det ikke godt ud med valgresultatet; men en lukket vogn kørte hele eftermiddagen, så alle kom med, undtagen en gammel veteran, Ingvard Hybschmann, der lå på sit dødsleje. Den gamle var én af de første i byen, der rejste flagstangen; han havde selv lavet den færdig, og vi unge hjalp ham

med at rejse den. Med strålende øjne så han på den kære stang, og så fortalte han med dobbelt varme om begivenhederne ved Dybbøl 1864. Natten mellem torsdag og fredag døde han. Ære være hans minde!

Han fik lov til at opleve den store dag; men han kunde ikke være med at lægge sit lod i vægtskålen. Der var også to mænd, som var meget syge af den spanske, de lå med 40° feber; men trods det vilde de med for at gøre deres pligt. Men desværre er den ene af dem senere bukket under for sygdommen; om det skyldes, at han forlod sængen og tog hen at stemme, må vi lade være usagt. Man har her en forestilling om, at det gjaldt denne dag, ingen stemme måtte gå tabt. Der var blandt de fremmede stemmegæster i vor by en lærer fra Jylland. Da han kom hen for at stemme, stod ejerens lille søn, en purk på fire år i døren. Han betragtede den kommende nøje; han kunde nok se, at det var en fremmed. Så løb han ind til sin fader, tog ham i frakken og hviskede: „Fader, sig denne fremmede mand, at han skal stemme dansk“. Faderen fortalte det siden til de tilstedeværende til stor morskab og undren; også denne lille dreng vidste, hvad det gjaldt.

Om aftenen var der fest i forsamlingshuset. Festen var fastsat til kl. 8, og folk strømmede til i store mængder, og efterhånden fyldtes bægge sale; der var 5—600 mennesker til stede. Salen var særlig smukt pyntet med flag, guirlander og ranker; på væggene var der hængt store, kunstnerisk udfærdigede plakater med de smukkeste indskrifter.

Det var et herligt syn, der mødte én, straks man åbnede døren. Der var gjort et stort arbejde fra festudvalgets side for at gøre det så festligt som muligt. Festen blev indledet med en tale af festudvalgets formand. Han bød hele forsamlingen velkommen, og

rettede en særlig tak til stemmegæsterne for deres bidrag til det smukke resultat. Der blev serveret kaffe, og taler og sange fulgte slag i slag. Det er den skønneste fest, jeg nogen sinde har oplevet. Sangforeningen forskønnede festen med dens smukke, flerstemmige sang, som vakte almindelig beundring. Særlig bør fremhæves: „Slumrer sødt i Slesvigs jord,“ som de sang med en for-

Salen i forsamlingshuset i Bevtoft under afstemningsfesten.

underlig ynde og klang. Nu indløb efterhånden valgresultaterne fra de forskellige distrikter rundt omkring, og de modtoges med stor begejstring; for overalt viste der sig stort flertal af danske stemmer, undtagen et par steder i byerne, hvor Tyskerne var lidt overlegne. Ved tretiden sluttedes festen med sangen: „Kongernes konge,“ som vi sang stående, og vi gik hjem, forvissede om at have tilbragt en herlig aften som aldrig før, og som vi aldrig vil glemme.

Nu lå afstemningsdagen bagved os; men den er

indskreven i Sønderjyllands historie, ja, i hele fædrelandets historie med gylden skrift som et minde for de kommende slægter. Nu var det sidste, afgørende slag slået med Tyskerne; nu havde befolkningen i første zone med $\frac{3}{4}$ overtal stemt sig tilbage til Danmark.

Vor kamp blev kronet med sejr, og den vingeskudte ørn må nu drage bort mod syd. Men efter denne glædesdag kommer en arbejdsdag; lad os så ikke lægge hænderne i skødet men tage fat med forenede kræfter og bygge på vort fælles fædreland, så det bliver til gavn og lykke for land og folk.

Alt hvad fædrene har kæmpet,
mødrene har grædt,
har den Herre stille læmpet,
så vi vandt vor ret!

Da afstemningen og de dermed forbundne festligheder var forbi, vendte vi tilbage til skolen igen.

Den første søndag efter vor tilbagekomst fra afstemningen havde vi om aftenen en lille festlighed på skolen, som faldt lidt udenfor de sædvanlige søndag-aftener, da det var en sønderjysk aften, som Sigrid udtrykkelig sagde.

Det skulde være en fest til ære for Sønderjyderne og for det gode resultat, som afstemningen i første zone havde givet. Klokkeren 4 $\frac{1}{2}$ samledes vi i foredrags-salen. Skolens indøvede musikkorps indledte festen med en kantate, som passede i dagens anledning. Derefter sang skolens sangkor både med og uden musik flere af sine indøvede sange. Så fortalte lærer N. P. Nielsen om sine indtryk og oplevelser fra afstemningsdagen nede i Sønderjylland.

Efter foredraget gik vi ned i spisestuen til et fest-

ligt dækket kaffebord, og her fortsattes festen på sønderjysk vis med småtaler og sang til langt over midnat. Der herskede hele tiden en ypperlig stemning, og vi var alle enige om at have tilbragt en fornøjelig aften. Snart gik vi nu ind i den sidste måned af vor skoletid. Den sidste søndag i marts var der afskedsfest på skolen med gymnastikopvisning, sang og musik. Det

Sang- og musikcoret i vinteren 1919—1920.

var en herlig fest, begunstiget af det skønneste vejr, og der var mødt en mængde mennesker.

Den 30. marts rejste vi elever. Det var med en underlig stille vemod, vi tog afsked med dette hjem, som vi i vinterens løb havde fået kær. Vi følte os nu alle som led i den store kæde, der omslutter skolen.

„Så give Gud hin milde
at ungersvendes tak
må kranse Vallekilde
for lysset dér de drak.“

Peter Steenholdt.

Tanker.

Ej i syndeangst og sorgen
vil du finde livets mål
men i dåden, så i morgen
har din vilje mere stål.

Ikke fryd og ikke glæde
er vort mål i støvets land;
men at spor vi dybt kan træde
her i tidens ørkensand.

Spor, som dig min ven og broder
— faret vild på tågestrand —
viser vej mod livets floder
og mod evighedens land.

Povl Hansen.

Minder og stemninger ved »genforeningen«.

Af Povl Hansen.

Endelig kom genforeningen, den længe væntede, af to menneskealdre håbede genforening som morgenrøden efter den lange folkenat; ti det er først på den baggrund dagens betydning forstås.

Mest underlig forekommer denne dag vel os, der er så gamle, at vi mindes adskillelsens bitre stund.

Lad mig dukke ned blandt mine egne minder og hente et enkelt fra den tid op til beskuelse:

Så var det da en formiddag; jeg var syg, og mindes mig selv liggende i den store alkovesæng, „fars seng“, hvor jeg havde min faste plads ved hans side. Både far og mor var denne formiddag kommen ind til mig i sovekammeret; de havde taget plads hver på sin stol henne ved det lille sovekammerbord. De sad og talte sammen, og jeg hørte på dem.

Da farer døren inde fra dagligstuen op med et ryk; i døråbningen stod en fattig nabokone; hendes hår hang i tjavser ud under huen, ansigtet var ligblegt, og hvert et træk som i den højeste ophidselse. Med dirrende stemme og uden at give sig tid til at komme ind i stuen, råbte hun blot: „Dannevirke er rømmet!“ hvorpå hun forsvandt lige så hastigt, som hun var kommen.

Jeg var bleven en del opskræmt ved konens besynderlige optræden, uden at jeg dog forstod meningen af hendes ord.

Men da jeg nu vendte blikket hen imod mine forældre, blev jeg for ramme alvor ræd. Bægges ansigter var unaturlig hvide, og store tårer rullede ned ad moders kinder; men hvad gik der af far. Han bøjede sig fremover, lagde bægge arme på bordet, hovedet på armene, og — jeg syntes, han græd.

At mor græd, det undrede mig ikke så meget. Mor var en stille, tåremild kvinde; men at far græd, det havde jeg aldrig før oplevet.

Jeg forstod, at en forfærdelig ulykke måtte have ramt os; men jeg vidste slet ikke, hvori den bestod. Rædsel greb mig, jeg fór op over ende i sengen og råbte i den vildeste angst af mine lungers fulde kraft: „Far, hvad er det, hvad er det?“

I samme øjeblik løftede far hovedet og vendte et blegt men mildt og roligt ansigt imod mig. — Først længe efter forstod jeg, hvad denne tilsyneladende ro må have kostet ham. Han rejste sig og gik hen til min seng, hvor han satte sig på sængefjælen og talte mig stille og mildt til ro. Endnu er det, som føler jeg hans varme hånd stryge atter og atter hen over mit hår, indtil den sidste følelse af angst forsvandt ved hans stille og gode ord.

Jeg kunde atter ligge som før og tænke på andre ting. — Således modtog jeg budskabet om tilbagetoget fra Dannevirke.

Ja, dette var ét blandt de mange minder.

Eller jeg mindes siden, 6 år senere, den høst, da Frankrig trak sit sværd bl. a. også for at skaffe os tilbage, hvad der i 64 blev tabt; stor næsten uudholdelig var spændingen; men så veg den og gav plads for en

tvivl og en modløshed som aldrig før. Nu syntes alle sunde lukte.

Frem gennem de mørke billeder skyder sig så stundom et tindrende lyst som den dag, budskabet kom om § 5. Eller den dag, da jeg — for min del — som en stor dreng var med til indvielsen af den store mindesten i Ryslinge. Det var ikke de ord, som den dag blev talt, der for mig skabte dagens minde; men det var en sang. Som jeg stod dér, indesluttet af den store, alvorlige menneskemængde, da bryder pludselig frem som et solglimt gennem de mørke skyer sangen: „Fædreneland ved den bølgende strand“ o. s. v.

Forunderligt! det var som denne sang, sunget med en ubeskrivelig inderlighed af den mægtige forsamling og vistnok af mig hørt her for første gang, for en stund spredte alle skyerne på Danmarks himmel og løftede én op over „folkesjælens gru for sin egen undergang“, op mod „den gamle af dage“, der så usvigelig sikkert havde til vort „fædreneland“ gemt det bedste tilbage.

Havde vi ikke haft sådanne glimt at ty til, så havde vi ikke kunnet holde håbet fast.

Men atter lejrer mørket sig trindt og tæt om én: § 5 slettes, de tyske skoletimer indføres, frimenighederne forfølges o. s. v..

Forunderlige stund da jeg i 1881 for første gang og ganske alene stod der oppe ved heltegraven på Flensborg gamle kirkegård, mens julisolen sank der ovre i vest, og „Slumrer sødt i Slesvigs jord“ langsomt og hviskende men med uimodståelig magt steg op fra sindets dybeste grunde for til sidst at folde sig ud og med et brus som af mægtige orgler fylde hele ens sjæl med fremtidshåb.

Var virkelig disse følelser kun spøgelses fra en gravsat fortid, var håbet om en formildelse af den afgørelse, der blev truffet 1864, kun skygger af selvskabt

trøst; ja, da vilde livet for én tabe meget af sin fejreste glans.

Og atter ruller tidens bølger, og for mig kom den store dag, da den danske folkehøjskoles dør lukkede sig op, og jeg gik ind i den gærning, som har sine rødder fæstet så dybt i dansk historie og ikke mindst i det kapitel, der hedder „Sønderjylland under fremmedherredømmet“.

Hvor glædede jeg mig til at gå dette kapitel igennem for de unge; men hver gang, jeg i de første år prøvede det, sprang jeg fra, når øjeblikket var der; jeg kunde ikke; jeg vidste, at min følelse vilde overvælde mig; bevægelsen vilde tage magten fra taleren. Mange år skulde gå, inden jeg nåde mit mål at indvie den lyttende flok i den vældige kamp, som stod i vort folk mellem tvivlens trætte mænd og fremtidshåbets kække skare.

Men da jeg endelig vovede det, blev disse timer blandt mine bedste i skolestuen.

Og dog syntes jeg, at alt som årene gik, kom talen om fremtidshåbet til at lyde mer og mer fjærn og uvirkelig i den unge slægts øren. I begyndelsen af firserne, da jeg blev lærer, var afgørelsen i 64 ikke længer borte, end at alle kendte den; men hen i det tyvende hundredår var det anderledes. Man begyndte at få en følelse, som om tilhørerne var ved at betragte Sønderjylland noget i lighed med Skåne: noget der vel en gang havde været kød af éns kød, men nu af en ublid skæbne for bestandig var skilt fra moderlandet.

I de sidste år før verdenskrigen, da Tyskland stod i al sin magt og vælde, forekom det mig tit så uendelig vanskeligt at få genforeningshåbet i de unge tilhørere til at folde vingerne ud midt i denne den hårde virkeligheds verden. Da kunde der gå som en gysen gennem én: Skulde kampen da ende med, at „de håbløse

slægter“, mændene med de „stækkede vinger“ gik af med sejren.

At faren var der, er jeg desværre kun alt for sikker på; men Gud lod os ikke prøves over ævne; da nøden var størst, var også hjælpen nærmest.

Jeg tror, historien en gang vil fortælle for fremtidens børn, at det var de danske Sønderjyder, der holdt håbet i live for os, holdt fanen højt, da vore hænder begyndte at famle om bannerstangen. Hvor stærkt må håbet ikke have været, hvor mægtigt modet og offerviljen, at de ikke flygtede bort fra det hele i 1914 men satte den bitre skål for munden og tømte den til bunds. Ja, havde de på forhånd haft nogen forestilling om, hvor stort offeret skulde blive, så havde de vel gyst tilbage: 6000 faldne og 4000 invalider.

Forfærdeligt. —

Men det blev bragt. Og historien vendte blad. I de triste og tågede efterårsdage 1918 bryder morgensolen igennem, en ny morgen oprinder for det så hårdt prøvede folk.

Det barn, rovfuglen i 1864 rev bort fra sin moder, vender atter tilbage, men nu som den voksne, fuldmodne kvinde, der selv er moder. Stræng og hård har hendes udlændighedstid været. „Danmark, moder,“ vil hun sige, „ser du, hvor min kind er falmet, ser du, hvor mit øje brænder af tåreløs gråd? alle mine tårer har jeg grædt for mine sønner, som blev derude i den ukendte grav i Karpaternes hvide sne, i Ruslands sorte jord eller Frankrigs blege kalkstenshuler. Tag nu godt imod mig, luk mig ind i din kærlighed, dybere end nogensinde før, ti mit hjerte fryser i denne kolde verden, mit blod bliver til is mellem alle mine grave hernede.“

Det er da dette, vi heroppe vil prøve; vi vil møde

dem dernede fra med al den varme, som findes i vor sjæl. Vi vil prøve på at forstå også sorgen hos „vor søster, hjærtenskære“, fordi hun ikke fik alle sine børn, alle sine levende børn med sig hjem til faders hus og moders favn. Længst dernede mod syd sidder de i dag tilbage, når vi andre holder fest. Det er umuligt andet, end at festens tone må blive påvirket deraf. Det er ikke fløjter og gigers klang og endnu mindre markedets lirekasser, der i dag skal lede vort fælles kor; men det er orglets brus, der skal lyde, det orgel, der så sælsomt kan være udtryk på én gang både for den højeste, reneste glæde og den dybeste sorg.

Er da også frydesangen i dag som al anden frydesang på jord blandet med suk, så er det dog trods alt i dag *den største glædesdag, vort folk i århundreder har oplevet*, og den glæde må have lov til at få sit fuldtonende udtryk frembåren på takkesangens tonebølger.

Det ske!

»Huset«.

Af Povl Hansen.

Menneskelivet lignes ofte ved en rejse; især digterne synes at ynde dette billede: „Gennem de favre riger på jorden går vi til Paradis med sang,“ „Jeg rejser og véd, hvor rejsen går hen, den går til Guds evige rige“ eller „Så rejser vi til vort fædreland, dér ligger ej dag i dvale“ o. s. v. En jysk præstegård kendes ved den indskrift over indgangsdøren: „Ikke så meget et hus som et herberg; ti også vi er kun her som fremmede gæste.“ Spøgefuglen vil måske hertil sige, at præsten gennem denne indskrift kun har givet udtryk for embedsmændens håb om en snarlig forflyttelse til et bedre embede; men således hænger det dog næppe sammen. Nej, præsten slutter sig til den gamle opfattelse af livet som en rejse. Vore huse og hjem er dybest set kun „herberger“, som vi i kortere eller længere tid bebor som „gæste“; vi må atter forlade dem; ti „skæbnen vinker længer bort“; rejsen fortsættes.

Men der ligger mere i dette rejsebillede; det er ikke alene de huse, der opføres af sten og træ, der passende kunde kaldes herberger; også de forskellige tidsrum af vort liv kan opfattes på lignende vis. Barndommen og hjemmet forekommer barnet som „huset“; det rummer barnets verden, det er som ensbetydende med selve livet. Og som det sunde naturlige barn

ikke går og grunder over sit ophav, således sysler det heller ikke med tanken om opløsningen. Hjem og barndom det er selve livet, det er det „hus“, hvori der hverken er indgangs- eller udgangsdør.

Men i den stund, da ungdomstiden indvarsler sit komme, da får barnet den første anelse om, at det liv, der har været levet, nu stunder mod forandring, udgangsdøren springer op af sig selv, og vingerne lettes til flugt; det var kun et herberg, man en stund havde dvælet i. Nu går det mod ny og ukendte egne. Ungdomstidens porte springer op på vid gab, og „barnet“ træder ind i sit ny „hjem“ ungdomstiden med en forunderlig tvivsløs sikkerhed på, at nu først er „huset“ betrådt. Ungdommens længsler, dens glæder, dens håb vælder frem fra ukendte kilder som i en ubrudt strøm, der for den unge aldrig synes at kunne standse. At ungdommen en gang skulde afslutte og ophøre er simpelthen ufatteligt; det ligger udenfor den unges synsvidde. Ikke så meget som den svageste anelse derom strejfer hans ubekymrede sjæl. Han er i „huset“, og huset er herligt og ubrydeligt og fyldt af uforgængelig poesi.

Og alligevel; en skønne dag glider den første fine anelse om en ny kommende flyttedag gennem stuerne; en ny og endnu stærkere bygning dukker for den unges undrende blik op over synskredsen; grundmuret og grundfast synes den at være; alt hvad den unge før har beboet, er som legetøjshuse mod dette manddomstidens „hus“. Nu går det op for én, nu forstår man, at hvad man før har dvælet i, var kun forgårde og forstuer, bestemt til gennemgang; men nu er man trådt ind i „huset“. Og huset er fyldt med stærke, varme og glade arbejdstanker og med daglang virksomhed. Ungdommens higende længsler er kørt træt, de sætter sig til hvile på husets tag, mens vingerne foldes sam-

men; de store strålende ungdomshåb har fundet deres mål, nu skal de føres ind i virkelighedens verden; den lyse, legende sommer er til ende, hvert et øjeblik er kostbart; nu skal der arbejdes uden stands; høsten skal bjærges i lade; der er ikke nu tid til at falde hen i drømme eller til at løfte blikket søgende og spørgende ud og op mod ny verdner med ny „huse“. Nej, nu eller aldrig“!

Dette må være „huset“.

Og dog, alt som dagene skrider og årene rinder, så indtræder atter dette uforklarlige, uanede: flyttevarslet. Der går som en sagte skælven gennem det hele hus, det viser sig at være bygget på sand, og alt som sandet rinder gennem timeglasset, korn for korn, så udhules grunden umærkeligt, og den stund kommer, da den mægtige grundvold vakler. Og mens modgangens storme raser og opslider menneskets kraft, mens sygdommens vejr blæser hans mod væk, og sorgens tårebyger og fortvivlelsens gråd skyller hjærtefreden bort, så ses det: huset er blevet gammelt og brøstfældigt. Alderdommen har sat sit uhyggelige mærke på det. Også dette „hus“ afslører sig nu som det, det er: et herberg. Forgæves vil den rædde indbygger se sig om efter et nyt hus, han kan flytte ind i. Hans øje vil spejle forgæves; det vil intet finde.

Og så, ja så falder huset, „og dets fald vil blive stort,“ større og frygteligere end alt, hvad det menneske hidtil har oplevet, så sandt som det er frygteligere at se huset falde sammen over hovedet på sig, end det er som tidligere kun at forlade det og flytte over i et nyt og stærkere.

Livsrejsen er sluttet, det sidste „herberg“ er passeret, vandringsstaven lægges ned; for endestationen er nået. Lav og lille og ubetydelig ser den ud; mindre end alle andre huse, ja det mindste, du hidtil har mødt på din

livsvej; men dette hus er tillige stærkere og ubrydeligere end hvilket som helst andet, der kan peges på; ingen bygmester mægter at rive det hus ned, ikke en gang den store ødelægger, den vældigste af alle, *tiden*, kan løsne så meget som en sten i dets mur. Her er endelig et hus, et eneboerhus, som synes bygget for evigheden.

På en gammel ligsten i Uby ved Kallundborg beskrives menneskets indtog i dette hus og opholdet der inde med de triste ord:

„Falde om kuld
fra sølv og fra guld,
ædes af orme og blive til muld“;

mens selve husets fattigdom og dets lidenhed skildres af andre i ord som:

„Fire fjælle er den pragt,
hvorudi jeg bliver lagt
med et lagen og lidt mer,
ejer siden ej en fjer“.

Nu endelig skulde altså den trætte vandrer være nået frem til hvilen og freden, vil man sige, og én og anden vil måske udbryde henvendt til huset:

„Venlige *grav* i din skygge er fred;
din tavse indbygger af sorrig ej véd.“

Ja, graven, *den* og ingen anden, det er „huset“, der står, om end tårne falder, men som nu lukker sig om den rejsende for ikke i al evighed på ny at lukke sig op.

Ja, sådan vil det lyde fra mange hold og hyppigst og højest fra dem, som mener sig at vide bedst besked, fra de vise og forstandige og dem, som er kloge på denne verdens ting.

Men fra ét sted lyder svaret anderledes og helt

modsat, og det sted er den kristne menighed. Også graven vil den kristne betragte som et hvilested *undervejs*; det øje, der er „salvet med frelsens olie“, vil se indskriften over dets dør — usynlig for alle andre øjne: „Ikke så meget et hus som et herberg, ti også her er vi kun som de fremmede gæste.“

Den troende véd, at hans herre og frelser netop har lagt sin livsvej gennem graven, og at han har bygget gravhuset om til et herberg, til et sted, hvor der er godt at hvile og vente rejsens fortsættelse; herved til gravlandet flyttede han dét Paradis, hvortil han på korset indbød den bodfærdige røver at følge sig.

„Og hvor han (vor høvding) sit fodspor lod,
der sætter jeg min fod“;

og jeg sætter den trygt og uden frygt; ti „han har mig ved sin side.“ Den grav, som før var et fængsel, er nu bleven en port til himlen, et hvilested på rejsen.

Også den er et herberg *undervejs*.

Men hvor lang hvile- og væntetiden dernede skal blive, én dag eller tusend år, det er skjult for vore øjne, kun det véd vi med troens vished, at en dag er den endt, når den store morgen bryder frem, da basunen lyder, da gravens dør går op, og det *sidste herberg* forlades, og „alle de købte i Jesu navn døbte går ind til den evige hvile,“ følger livets og lysets herre ind i det store faderhus med de mange boliger.

Først dér er „huset“ nået, det hus, som er fyldt af Guds herlighed, og som aldrig i evighed skal rokkes. Gud give os en god rejse med gode herberger *undervejs* men dog en rejse, der aldrig går i stå, før vi er nået hjem til „faderhuset i det høje“.

Morbror Hans.
Et stykke dansk ungdomsliv
ved midten af det nittende hundredår.

Af Povl Hansen.

Hjemmet.

Når man fra Nyborg-Assens landevejen drejer nordpå ind i Sødinge by, har man først på venstre hånd gården matrik.-nr. 13. Her bode gennem første halvdel af det 19. hundredår gmd. Hans Henrik Hansen og hustru Maren Eriksdatter*).

Maren var Hans's tredje hustru; med den første havde han flere børn, hvoraf de to Thyge (senere gmd. i Ferritslev) og Kirsten (gift med gmd. Hans Hansen i Boldteskov) overlevede ham.

Af Marens fire børn var datteren Mette Kirstine Elisabeth ældst; hun måtte tidlig gå sin dygtige mor til hånde ved alt slags arbejde i huset. Hun — så vel som de tre yngre børn, sønnerne Hans, Erik og Jens blev alle i hjemmet under deres opvækst.

Om disse tre brødre dør i deres hjem har en yngre kending af dem, afdøde friskolelærer Knud Rasmussen, skrevet følgende:

„Jeg havde stor respekt for de brødre; de var meget mere udviklede og oplyste end byens andre

*) Om dette ægtepar og slægtens ældre medlemmer se „Fra Vallekilde folkehøjskole, årg. 26“.

unge karle de havde i de senere år alle været kirkegængere i Ryslinge; de holdt Kirketidende, Budstikken og Fyns avis. De havde dertil gode sanggaver, var ypperlige selskabsmænd, bar smukke klæder og blev i det hele taget regnet for noblessen blandt byens ungdom. — I det hele taget stod de, man den gang kaldte de „ovenbys“, på et højere standpunkt end de, man kaldte de „nedenbys“. — Tit havde jeg om aftenen siddet og hørt på deres sang og tale, uden at det dog faldt mig ind at blande mig deri eller prøve på nogen tilnærmelse fra min side; dertil forekom jeg mig selv altfor lille“

Det skal nu her være min opgave at fortælle om Hans, den ældste af brødrene, fortælle — dels hvad der af andre er bleven mig overleveret om ham og dels, hvad han selv i fortrolige timer på sine gamle dage har meddelt mig om sit liv i de yngre år.

Hans fødtes den 7. juni 1826; men om barndomslevet i hjemmet, med skolegangen i Ringe o. s. v. henviser jeg til årg. 26 af dette skrift.

Samme dag som han fyldte sit 21. år (7. juni 1847) døde hans far, gamle Hans Henrik Hansen. Enken Maren Eriksdatter sad nu for styret af gården med datteren og de tre sønner som sine medhjælpere ved gårdens drift.

Opbrud fra hjemmet.

De urolige tider, som allerede var indvarslede, brød nu i det følgende år frem med den dobbelte kamp: for grundloven og for rigets grænse. Helt ud i de små og stille hjem på landet mærkedes der en dyb og levende folkefølelse; mod og ævner voksede med bevægelsen, unge kræfter foldede sig ud; det var, som

om livet på en gang fik højere betydning end før, idet de store afgørelser trådte én nær. —

Også hjemmet i Sødinge var stærkt berørt af alle disse ny tanker og sælsomme begivenheder. I løbet af sommeren 1848 begyndte de to ældste af Marens sønner — Hans og Erik — at tale om at gå med som frivillige, uden at det dog blev til noget; men da krigen igen brød ud næste år, var deres beslutning fattet, de vilde af sted. Inden de imidlertid nævnte noget derom til nogen, måtte de have forårssæden lagt, og de sled nu, som gjaldt det livet, for hurtigst mulig at blive færdig.

Da dette foreløbige mål endelig var nået, gik de ind til deres mor og bad om hendes tilladelse; men her mødte dem en uvæntet hindring. Hun sagde nej: hendes mand var død, hendes yngste søn endnu kun halvvoxen; hun kunde ikke i de urolige tider klare gårdens drift alene med ham.

Det hjalp ikke, at Hans sagde: „Vi kommer med alligevel mor, så vi kan såmænd lige så godt gå straks“. Hun blev ved sit; men det var tydelig at se, i hvor stor en kamp hun var med sig selv.

Så kom indkaldelsen til Hans, og hvor var det mærkeligt at se; i samme nu var ufreden i moderens sind forbi. Hun gik hen til ham, og med den forunderligste ro tog hun ham om halsen, kyssede ham og sagde: „Gå med Gud da, min dreng, og han bevare dig!“ Ikke en klage, ikke et nedslående eller bekymret ord hørtes af hendes mund; glad og gærne vilde hun give det kæreste, hun havde, når det gjaldt hendes land.

Men med et hjerte, der var fyldt til randen, så vel af vemod ved den første afsked fra barndomshjemmet som og af håb og mod på fremtiden, drog Hans da af sted for i Nyborg at blive uddannet til soldat i den kortest mulige tid.

Det var en dag i den dejligste vår (d. 15. maj), at vognen med Hans rullede ind gennem porten på den lille fæstning, den eneste på Fyn.

I Nyborg opholdt han sig nu på rekrutskolen i halvanden måned; men så måtte han og kammeraterne ud i linjen.

I Fredericia.

Fredericia var stærkt trængt; nu måtte der skaffes luft, om byen skulde holdes. Så meget vidste de unge soldater, som nu marcherede tværs igennem Fyn for at være med i den store afgørelse.

Den 5. juli om aftenen blev de ført over til Fredericia tæt ind til begivenhedernes midtpunkt uden endnu at have „lugtet krudt“.

I det færgen lagde til ved broen, sagde skildvagten, som stod post dér: „Det var da godt, I ikke kom her til ti minutter tidligere, ti for så lang tid siden kom der en tysk granat og plumpede i vandet netop på det sted, hvor færgen nu ligger.“

Rekrutterne så på hinanden, men ingen sagde noget. Dette var den første hilsen på jysk grund.

Hvor sært dog alting forekom Hans: På gaderne lå halm for at dæmpe lyden af troppernes march; al kommando skete på en underlig hviskende måde; den dybe stilhed, som overalt herskede, gjorde den milde sommernat sælsom tung og ligesom dybere end ellers.

Endelig slog timen, og hæren brød op, men bestandig på samme tyste måde.

Det unge mandskab fik nu besked om, at de skulde blive inde i byen som reserve; man turde rime-ligvis ikke endnu stole på dets militære uddannelse.

Efter få minutters forløb drøned de første skud;

en lille tid efter begyndte de første danske sårede at komme ind, og atter noget senere kom der tyske sårede. De af disse, der var hårdt såret, blev bragt ind i et stort hus, og her blev nu de fynske rekrutter beordrede ind som sygepassere. Aldrig i sit liv havde Hans set eller blot anet en sådan elendighed som den, der hør udbredte sig for hans forfærdede blik. Og dobbelt forfærdeligt var det, fordi ingen af rekrutterne forstod et ord af, hvad de stakkels mennesker sagde. Ustandselig råbte og jamrede de, så det var en sand rædsel at høre. Mange af dem var desuden helt vilde af feber, og de frygteligste optrin forefaldt.

Da endelig morgenen brød frem efter den længste nat, Hans endnu syntes, han havde levet, kom overlægen til stede; men da han hørte, at sygehus-forvalteren havde brugt rekrutter som sygepassere, skældte han denne til gavn ud; det var ikke et stykke arbejde for nybegyndere. De fik nu øjeblikkelig afsked og gik igen, betydelig lettere om hjertet, end de kom.

De fik nu lov til at hvile sig en stund; men søvn var der dog ikke at tænke på, dertil var sindet altfor oprevet af nattens syner. Hans gik frem på må og få uden nogen forestilling om, hvor han egentlig vilde hen; han får da øje på en kirke (senere hørte han, det var en tysk). Derinde måtte der vel være noget af den fred og stilhed, som hans sjæl trængte til; og han styrede derhen. Men nej; tværtimod! Man havde taget kirken i brug som lighus for de faldne soldater, som efterhånden var båret hjem fra valpladsen. Dette syn var kun lidet skikket til at berolige ham. Ligene lå i dynger så tykt, at de flere steder nåde helt op til kirkens vinduer. De var kastet sammen i stor hast; nogle lå med hovedet opad, andre med benene. Alting hulter til bulter. Kirken flød i blod. En ting lagde han især mærke til: de frygteligt fordrejede ansigts-

træk, hvoraf mange bar spor af en forfærdelig døds-kamp.

Hans skyndte sig atter ud. Dette syn havde næsten været lige så rystende som det, han natten forud havde havt for øje.

Under våbenstilstand.

Under den våbenstilstand, som nu kort tid efter sluttedes, fik Hans orlog i ti dage, og han skyndte sig hjem, hvor han traf alle fyldte af jubel over sejren ved Fredericia; Ingemanns sang: „Dansken har sejer vunden“, var den gang lige fremkommen og var på alles læber. Ved et bryllup hos gmd. Kristen Jørgen i Sødunge, som Hans netop fik lejlighed til at deltage i, bestilte man ikke stort andet end ustandselig at synge på denne sang.

Hans tillige med andre unge fynske rekrutter blev nu stukket ind i 5. reservebattl., 28 i hvert kompagni, for at udfylde de huller, felttoget havde slået i rækkerne. Mandskabet bestod ellers af gamle jyske reservesoldater. Uniformer havde man ikke til de gamle karle; men Viborgs borgere havde foræret tøj til dem; det var helt igennem mørkeblåt, også benklæderne, så mandskabet lignede mest artillerister. —

Disse ældre karle kunde godt lide de unge, livlige, fynske rekrutter; dog måtte disse ikke synge så meget og heller ikke råbe hurra så ofte; det forekom Jyderne alt for ungdommeligt.

Efter slaget ved Fredericia skiftedes bataillons-kommandør; Ahrenfeldt blev afløst af Scharffenberg. Ordet gik, at Ahrenfeldt havde opført sig således, at bataillonen blev ham berøvet. Vist er det, at da han overleverede den til Scharffenberg, græd han som et

barn og bad soldaterne tilgive sig, om han havde gjort dem uret.

Scharffenberg trådte derpå frem og holdt en lille tale af omtrent følgende indhold: „Nu overtager jeg bataillonen, karle, og det skal I vide, at I får en stræng officer; men det er ingen brav soldat bange for, når strængheden blot er forenet med retfærdighed; og det skal den være hos mig.“

Disse ord viste sig at være sandhed. Scharffenberg var både stræng og retfærdig, både frygtet og elsket af mandskabet.

Der toges straks fat med at indøve battl. i felt-tjeneste, hvad den nok kunde trænge til; øvelserne foregik på en noget anden — men efter mandskabets skøn — bedre måde, end de tidligere havde lært.

Scharffenberg var for mandskabet det letteste menneske at komme til rette med, når man traf at have noget med ham at gøre på tomandshånd; i hans stue var han som en brav og dannet privatmand at forhandle med. Hvad tjenesten angik, lagde han især vægt på skydningen, mødte altid ude på skydepladsen og indskød selv de ny taprifler, fortrinlig skytte som han var.

Men under øvelserne var han stræng til det yderste, og vé den, der enten viste sløseri eller opsætsighed. En af mandskabet havde forbrudt sig og skulde have fugtel; inden afstraffelsen gik samme person og pralede af, at han skulde vise dem, at han kunde tage sin straf som en mand; de skulde ikke høre så meget som et kny fra ham, mens han modtog slagene.

Det gik imidlertid på en anden vis; han havde kun fået nogle få rap, før han brød ud i de mest øredøvende klagetoner.

Scharffenberg trådte da til og bød underofficeren at standse; synderen havde fået nok, sagde han; men

derpå vendte han sig til denne og sagde med fast og rolig stemme: „Ja, gøre skarnsstreger, det kan han; men tage imod sin fortjente straf, det kan han ikke. Skamme sig må han; opfører han sig ikke her som den usleste kælling.“

Og vé den officer eller underofficer, som under øvelserne gik i tåget eller ikke udførte sin ordre hurtig eller nøjagtig nok. Da fo'r Scharffenberg ind på ham, som vilde han knuse ham; man skulde sandelig nok lære at tage sig sammen.

Under våbenhvilen lå 5. reserve-battl. i Skanderborg; og skønt tjenesten her blev dreven med kraft, kunde der alligevel blive en del fritid til egen brug.

Her fik Hans at vide, at hans yngre broder Erik var bleven udskreven til dragon og straks indkaldt til rekrutskolen. Moderen måtte så se til at klare sig igennem, som hun kunde med datteren og den yngste 18—19 årige søns hjælp.

Hun bar sin skæbne med en ro og værdighed, der kun sjælden svigtede. Mest kneb det næsten, når der kom brev; hun havde ikke let ved at læse dem, og dette måtte da datteren eller en anden gøre; men hun var angst for, at de skulde fortie noget eller omskrive det på en blidere måde, end det fortæltes i brevet. Ved disse lejligheder havde hun svært ved at bevare den sædvanlige ligevægt i sit sind, og da kunde man ligesom få et indtryk af, hvor stor en byrde, der lå på hendes hjærte. Hendes blik kunde med den mest spændte opmærksomhed følge den mindste skiften af udtrykket i brevlæserens ansigt for deraf at slutte sig til, om noget i læsningen blev ændret.

En aften silde, da Jens (den yngste søn) tilfældigvis ikke var hjemme, blev moder og datter, der allerede var gået til sængs, skræmmet op ved en stærk larm.

ude fra gården. De stod i hast op og undersøgte grunden. Det viste sig da, at hestene i stalden havde slået sig løse og stødt døren op, og nu tumlede de sig voldsomt i gården; især var hingsten vild, og det var kun med den største ængstelse, de to kvinder vovede sig i lag med det farefulde arbejde atter at få dem i hus. Det lykkedes; men kun ved en rask krigslist: da hingsten nemlig med opspærret gab kom ansættende hen mod Mette Kirstine, vikler hun med et hurtigt greb sit forklæde sammen og stikker det med den ene hånd i dyrets gab, mens hun med den anden får fat i grimetøjlen og således bliver herre over den.

Hans fandt sig ellers godt til pas i Skanderborg. Han havde fået lov til at benytte en stor pram, der lå nede på søen, og det var hans bedste tidsfordriv at ro søen rundt i den eller også at drive fiskeri.

Om vinteren foregik dette dog bedst på isen, hvorfra man stangede fisken; om foråret i legetiden skød han gedder langs kysten. Det var nogle velvoksne krabater, flere af dem vejede over et lispund, ja den største nåde endog en vægt af 28 \mathcal{R} (14 kilo).

Mod syd.

Men nu nærmede sig opbruddets dag. Fredsunderhandlingerne var strandet; pennen blev lagt bort, og man greb atter til sværdet for dog at få en afgørelse på disse uendelige stridigheder.

Det var hen i første halvdel af juli måned 1850, at bataillonnen fik ordre til at drage mod syd. Der var efterhånden kommen et særdeles godt forhold til stede mellem soldaterne og beboerne, så da nu afskeden kom, fulgte mange af byens indbyggere med et langt stykke på vej; navnlig var drengene ihærdige; men omsider måtte også den sidste af dem vende om, og

al opmærksomheden vendte sig nu imod fremtiden og det ny, der skulde komme.

Da bataillonens på sin vej imod syd omsider var kommen igennem Kolding, svingedes der ud til højre og venstre og gjordes holdt. Nu var Hans da endelig kommen så vidt, at han for første gang skulde sætte fod på sønderjysk jord. Det gik igennem ham med en forunderlig magt: Nu skulde også han med værget i hånd betræde det gamle, omstridte land; ja hvor mange, mange gange før havde Danmarks sønner ikke her overskredet grænsen i den samme hensigt, hvor meget blod havde ikke Sønderjyllands jord allerede drukket, når ungdommen således havde mødt frem til landets værn mod de fremtrængende Tyskere.

Under den videre fremrykning syd på faldt det i med en ulidelig varme, og under marchen hævede der sig fra de soltørrede, ophedede veje en sådan støvmasse, at ingen havde set mage. 5. reservebatll., der hovedsagelig fulgte den brede „oksevej“ syd på, var til tider nærved at tabe al orden under marchen. De sveddryppende, støvsværtede soldater pintes af en skrækkelig tørst, der fik tungen til at klæbe sig fast til ganen; man knappede frakkerne op, forlod geledet for at slippe for det værste støv eller for at slukke tørsten i den første den bedste vandpyt uden at bryde sig om den nødvendige orden. Dog skal det også siges, at der var folk, som netop gjorde sig en ære i at holde ud, blive på deres plads, støtte den gode orden og prøve at holde humøret oppe med sange og muntre fortællinger.

Hans vilde dog bestandig siden hævde, at på selve slagdagen var de første ofte lige så gode og modige soldater som de sidste.

Hans, der i årets løb var bleven udtaget til underkorporal, fik nu tildelt det hverv at opsamle de syge

og vansmægtede soldater, der ikke kunde eller vilde — vinde med. Han fik befaling over en lille politivagt, som skulde slutte troppen i nævnte øjemed. Det var en besværlig og utaknemmelig post; og navnlig i de første marchdage var der mange, der sakkede agterud. Lægen rasede. „Nu har De,“ hørte man ham råbe til de syge, „atter overfyldt Deres mave med det urene drikkevand!“

Bataillonens officerer gjorde deres bedste for at holde folkene på vejen og hindre dem i at søge ud til vandhullerne på marken; men opgaven var næsten overmenneskelig.

Endnu en vanskelighed havde Hans med sin politivagt at overvinde. Det var de stadige forsøg på af kørende eller andre at trænge sig frem i bataillonens bagtrop og derved øge uordenen. Hans måtte til sidst lade hele sin skare danne en samlet række tværs over vejen og ved at gå hånd i hånd hindre alle uvedkommende i at komme frem.

Alle vegne langs oksevejen var beboerne stærkt dansksindede. Når soldater drog forbi, kom de ud, „mand af hus“, bød dem velkommen, råbte hurra og ønskede dem sejr og god lykke.

Et sted traf de dog på en tysk kro, hvor alle var rømt, og huset stod tomt. Da bataillon kom dertil, havde stedet allerede tidligere haft soldaterbesøg; huset var plyndret fra gulv til loft; hvad man ikke havde magtet at fortære eller føre med sig, havde man ladet løbe i rendestenen eller slået i stykker.

Dette var ellers det eneste hærværk af den slags, som Hans så undervejs.

Syd for Flensborg blev hæren lagt i bivouak; 5. reservebatll. lå ved siden af 11. batll. på en mark ved byen Hanved. Ro var der ikke meget af: En rask soldat med en stærk og smuk stemme sang af fuld

kraft, og mange flokkedes lyttende om ham; én kom hen til Hans's sidemand og opfordrede ham til at følge med; ti nu skulde de hen og slås med Vendelboerne i 11. batll.; den talende så ud til at have været med før; ti han så frygtelig forreven ud. Mange var der dog også, som nyttede tiden til at hvile godt ud, inden den store afgørelse skulde lægge beslag på alle kræfter. Blandt disse var Hans; snart blev der da også mere stille, så man kunde sove i fred.

Den 24. juli.

Tidlig om morgenen den 24. juli lød revellien; og bataillonnen stilledes op i carré, hvorefter Scharffenberg trådte frem og talte: „Nu går vi frem folk mod Slesvig-Holstenerne, og her kan ikke være tale om andet end at sejre. Vi er dem overlegne i tal, og de skal væk.“

Som sædvanlig, når Scharffenberg talte, gjorde også nu hans ord et mægtigt indtryk på soldaterne. Det var som slag på klingen.

5. reserve-bataillon drog atter frem ad oksevejen; men da hele hæren var i samlet fremrykning, gik det kun småt fremad. Omtrent for hver fjærdingvej gjordes der holdt, inden man igen fik lov til at drage videre.

Underligt var det da at se, hvor blikket faldt, til højre eller til venstre, mødte det flyvende bannere og blinkende bajonetter. Alle vegne fra hørte man sang, snart var det „den tapre landsoldat“ og snart andre sange. 5. reservebataillon udmærkede sig dog ikke særligt i denne henseende. Det var kun de unge Fynboere, der stemte op, hvorimod det ældre jyske mandskab gerne tav og havde i grunden mest lyst til

at bede også Fynboerne holde inde med al den syngen, som de nærmest så på som børnestreger.

Ovre fra en af de andre batailloner hørte Hans her for første gang en sang, som siden, da den efterhånden blev kendt, også blev svært yndet blandt soldaterne under marchen. Det var sangen: „Ser I, hvem der kommer her.“ I felttoget året forud havde det ved siden af den uopslidelige „tapre landsoldat“ især været „Holmens faste stok“, der lød tiest under marchen; men fra nu af blev det denne, der blev yndlingssangen.

Fra enkelte hold kunde man også træffe at høre „Der er et yndigt land“; derimod var „Danmark dejligst vang og vænge“ ikke meget brugt.

Det var ikke overkommandoens mening, at der skulde have været kæmpet den 24.; men da den danske hær nåde frem til skovene nord for Helligbæk, var disse besat af fjenden, og her kunde man ikke have ham stående. Den forreste brigade, Thestrup, fik da ordre til at drive fjendens forposter ud af skoven og selv besætte den.

Brigaden, der bestod af 9., 11. batll. og 5. reservebatll., kastede med lethed Tyskerne tilbage og trode dermed sagen endt. Rask var ordren bleven udført; det gik som en leg. Det var ikke muligt for vore folk at indhente Tyskerne, da de havde lagt oppakningen og således bevægede sig meget frit og let.

„Er det ikke andet at komme i slag,“ tænkte Hans, „så er det ingen sag.“ Men omsider fik fjenden forstærkning, og nu brød han voldsomt på for at komme frem igen, og kampen blev hård for alvor. 9. og 11. batll. blev drevne tilbage og helt ud af skoven; men 5. reservebatll. havde sat sig fast i dens sydvestre hjørne, og her kunde Tyskerne trods deres store overtal ikke drive dem fra. Et øjeblik var det, som om skydningen i fronten standsede; alle blev grebne af en

sær uhyggelig følelse. Med hviskende stemme lød det fra mand til mand: „Vi er omgået!“ Man hørte den hidsigste skydning ude fra vensire side, og lidt efter brød da også fjenden med voldsomhed frem derfra. Her fik bataillonnen nu sin hårdeste tørn. Vore vilde ikke vige, og Tyskerne vilde frem. Kun et halvt hundrede alen skilt fra hinanden fyrede man fra bæggesider løs af alle kræfter.

Endelig lykkedes det for det kompagni, som Hans hørte til, at bryde fjendens modstand og kaste dem tilbage igen; men fløjkompagniet til venstre syntes det ikke at ville lykkes for.

Hans, der netop var blandt dem af hans eget kompagni, der var fløjkompagniet nærmest, foreslår da som underkorporal sin trop at hjælpe til med at få Tyskerne på gled også her. Folkene var straks villige og vendte sig i den foreslåede retning. Det hjalp øjeblikkelig; Tyskerne sprang op, gjorde omkring, trak sig tilbage, og Danskerne stormede frem overalt.

I det Hans i spidsen for sine Folk springer frem til forfølgelse, ser han, at ovre bag diget ligger endnu én Tysker med bøssen til kinden. Geværet pegede lige i retning af Hans, som først havde sprunget op. Nu så han en lille hvid røgsky; men i samme stund gik kuglen igennem hans hue, således at den strejfedes hans isse uden dog at gøre ham skade. Flere af vore havde set skytten, og 5—6 bøssepiber rettedes straks imod ham, i det han nu styrtede af sted tilbage; men intet af de afgivne skud traf ham.

Midt under denne voldsomme kamp, mindedes Hans, at den tanke pludselig mældte sig: „Du skal dog huske at skrive hjem straks, at du er i god behold“. Han kom selv til at le, da han besindede sig på: „Du er jo endnu midt i kampen, og altså véd du intet om, hvorvidt du går fri eller ej“.

Kampen stilnede nu af; vore beholdt stillingen.

Af de 29 Fynboere ved kompagniet faldt den dag 4—5.

Hans var — som alle kammeraterne den aften — dygtig træt og var derfor inderlig glad ved at kunne „komme til ro“ dér i skoven. Han lagde sig ned, svøbte tøjet godt om sig, bad derpå sit fadervor, befalede sig selv og sine kære i Guds hånd, hvorefter han straks faldt i søvn og sov nu sødt og fast, til hæren tidlig den næste morgen vækkedes igen for at fuldende, hvad der med gårsdagen blev begyndt. Det foruroligede ham slet ikke, at det jo egentlig var denne dag, tæringen om liv og død skulde rulle.

Under Istedslaget.

På grund af denne kamp den 24., hvor mandskabet var bleven meget udmattet, kom Moltkes brigade ikke i spidsen den følgende dag, men kom til at danne reserve. 5. reservebatll. var således ikke med i kampens første timer om morgenen den 25.; først da vor højre fløj, der kæmpede ude på den store Bøgmose, blev drevet tilbage, måtte reserven tage hånd i med. I over én time stod 5. reservebatll. opstillet således, at det fjendtlige artilleri brugte den som skive. Heldigvis skød det for højt, så de fleste kugler gik hen over hovederne uden at skade mandskabet. Værst var det med granaterne, som undertiden sprang lige over bataillonens og sendte sin frygtelige regn ned over den; larmen var så voldsom, at man næppe kunde høre sine egne ord.

En sådan stilling er en ildprøve på soldaternes mod og karakterstyrke — langt værre end det vildeste stormløb; ti da river begejstringen selv den ængstelige med.

En og anden var der vel hist og her i bataillonens rækker, der kunde vise tegn på frygt; men så brugte officererne mund og skiftevis truede eller spottede, alt som det passede bedst.

Men — hændte det én og anden gang, at granaten gik lavt, da lagde Hans dog mærke til, at også officererne dukkede hovedet.

Kun én Mand var der ved kompagniet, som ikke turde være med; straks kampen begyndte, stak han af og kom ikke tilbage igen før dagen efter slaget. Han sagde ingen ting om sin forsvinden, og kammeraterne var alt for glade over sejren til at ville rippe op i den sag; så han fik lov at gå for den, han var.

Imidlertid kom kampen bestandig bataillonens nærmere. Reserverne kastedes frem; men intet så ud til at kunne bryde fjendens kraft. Vor stilling ved Helligbæk var alvorlig truet med gennembrud.

En husar kom sprængende. „Hold ud, karle,“ råbte han, „Schepelern har omgået dem, så nu skal Tyskerne få!“ og — borte var han.

Artilleriilden blev mer og mer frygtelig; dette vilde umulig kunne gå i længden. Da så Hans pludselig et dansk batteri (vistnok batteriet Lund) komme sprængende i flyvende firspring, svinge ind på marken, protse af og begynde ilden. Fra det øjeblik trak dette de tyske artilleristers opmærksomhed hen på sig, og bataillonens kunde atter trække vejret. Denne smukke fremrykning gjorde et stærkt indtryk på bataillonens mandskab, der jo bestandig måtte forholde sig som tilskuere. Men kort efter skete noget andet, som gjorde et endnu stærkere indtryk. Det var garden, der gik på. 9. bataillon og garden til fods — vor sidste reserve — måtte nu ud i ildlinien. Nu måtte det briste eller bære.

Gardens, vore bedst indøvede soldaters, fremryk-

ning over den oprodede og forrevne valplads foregik med en ro og en sikkerhed som på den fredeligste øvelsesplads. En granat kom hvæsende og banede sig en blodig vej tværs igennem kolonnen; men ikke en mand veg sin plads, kun sluttede man tættere sammen, så hullet lukkedes, og de stolte karle med de mægtige bjørneskindshuer gik videre med samme urokkelige fasthed. Midt i al forvirringen og rastløsheden virkede dette syn næsten som en åbenbaring. Hans rejste sig ret op fra sin dækkede stilling, glemte fare og frygt og stod aldeles betaget og stirrede mod dette syn, tårerne rullede ham ned over kinderne af bevægelse; herligere syn end den stolte garde, der trods alt gik frem med sin overlegne, sejrssikre ro, syntes han aldrig, han havde mødt. Det gik igennem ham, at om vi i dag fik lov til at sejre, da kunde han gærne have kastet sig om halsen på Tyskerne og kaldt dem sine venner. Det rå og dyriske, som også findes ved sådanne lejligheder, mente Hans altid senere, at man alt for stærkt har fæstet blikket på og overvurderet. Det er i disse afgørende øjeblikke ikke altid det dyriske, der bliver fremherskende; det kommer blot an på, hvad der til dagligdags ligger dybest i mennesket; for det er dette, som i sådanne øjeblikke kommer ovenpå og præger menneskets færd.

Da fjendens fremrykning over Bøgemosen endelig af vore reserver var standset, og angrebet på Helligbækbroen afvist, blev 5. reservebatll. sendt frem mod byen Isted; også her gik det varmt til, og også her var det artilleriilden, der gjorde os mest skade. Tyskerne havde 16 kanoner i stilling mod vore to; de springende granater sendte en regn af ild og jærn ned over vore soldater; men også her måtte fjenden trække det korteste strå. Overalt, hvor man så hen, var Tyskerne på tilbagetog. Vort rytteri travede nu forbi til

forfølgelse; det var et stolt syn at se de blinkende sabler blive svungne i luften, mens jorden rystede under hovslagene. Der blev nok for resten ikke udrettet stort; kort efter kom de tilbage igen. —

Til Dannevirke.

Hele vor hær drog nu syd på ned mod byen Slesvig. Marchen derned gik med sang; men ved 5. reservebatll. var det dog som sædvanlig kun Fynboerne, der lagde stemme til. Værst var det, at ikke alle holdt af at synge gode sange. Der var især en rigtig rå og fræk fyr fra landsbyen M. ved Fåborg, han var slem på det punkt; ikke alene havde han et stort antal af liderlige viser, som han stemte op med; men hvad der næsten var endnu værre: han gjorde bestandig forsøg på at ødelægge de gode sange for kammeraterne ved at blande uhøviske udtryk ind i sangens tekst, således at det hele kunde blive til grin.

Når han begyndte på en af sine grimme viser, og de andre stemte i med, tav Hans altid. Undertiden kunde kammeraterne da spørge ham, hvorfor han ikke sang med, da han jo dog sang så smukt. „Hvorfor synger du ikke med, lille Sødunge,“ sagde de. „Nej,“ svarede han, „den slags viser vil jeg ikke synge.“ Det kunde de fleste ikke forstå; men var der end én og anden, som desårsag kunde finde på at spotte ham, så var der flere, der tog eksemplet op efter ham og tav eller fik begyndt på en anden vise.

I det hele stod Hans godt anskrevet hos sine kammerater. „Lille Sødunge“ kaldte de ham med et slags kælenavn, ikke fordi han var lille af vækst — han var snarere over end under middelhøjde — men fordi han var meget ung i forhold til de ældre reserve-soldater. En gang under en indkvartering efter en

lang og trættende march var Hans lige kommen til ro. Da hørte han en gammel soldat klage og jamre sig inde fra et af de andre rum. Hans stod da op og gik derind. Soldaten havde åbenbart mavekrampe. Hans dækkede ham varmt til, fik dernæst fat på nogle kamferdråber, som han hældte på et stykke sukker og gav ham, og lidt efter var smerterne da også standset.

Den gamle soldats taknemmelighed kendte ingen grænser. „Det skal jeg aldrig glemme dig af, lille Sødinge,“ sagde han, „mine gamle kammerater lader mig ligge for det, jeg er; men du, som jeg ikke kender, kommer ind og hjælper mig.“

Da man nu efter Istedslaget skulde afstemme om, hvem der skulde have dannebrogskorset, blev der som sædvanlig ved slige lejligheder nævnt en såret; det var en af de gamle. Men straks hævedes der en røst, som foreslog rekruten den „lille Sødinge“. Vel fik den sårede naturligvis korset; men „Lille Sødinge“ fik dog ni stemmer på trods af, hvad ellers var skik og brug.

Efter ankomsten til Slesvig blev 5. reservebatll. sendt ud til landsbyen Store Danevirke for dér at besætte den gamle tusindårige grænse vold. Vagttjenesten her imellem vort folks ældste og stolteste minder var imidlertid yderst sløvende, og alle — især de gamle reservesoldater — længtes nu inderligt efter at komme hjem. De kunde ikke begribe, hvorfor der dog ikke blev sluttet fred.

Fr. VII kom en gang i de samme dage ud i stillingen for at hilse på hærafdelingerne. Da kongen kom, havde Scharffenberg ladet bataillonen stille op, og for fronten af den udbragte han nu et leve for majestæten, men det blev kun så spinkelt besvaret af mandskabet, at Scharff. bagefter for ind på folkene og

tiltordnede dem: „Hvad for noget, karle, kan I ikke råbe hurra for jeres konge?!“

Men Jyderne tav; nej de vilde ikke juble for kongen; det var efter deres mening klart, at han trak krigen ud i stedet for at ende den; for dette kunde han naturligvis let have gjort, om han havde villet. —

For ikke at synke hen i sløvhed og ligegyldighed bad Hans om lov til så ofte som gørligt at være patruljefører ude i kæden. Det var som regel noget, han let kunde få lov til, da ingen skøttede om den fornøjelse.

Ikke sjældent kneb det med at få folkene til at udføre deres hverv ordentlig og nøjagtig. Når patruljen blot havde været ved én af de to vagtposter og ingen ting fundet at bemærke, så syntes man, det kunde være nok med det, og man vilde da helst lægge sig til ro et eller andet sted og lade hvilen smage sig i så lang tid, som man omtrent kunde tænke sig, der vilde gå med til at gøre hele runden.

Men dette vilde Hans ikke vide noget af; omgangen skulde gøres, og posterne skulde tilses.

I denne tid gik der ved hæren de vildeste rygter; snart hed det sig, at i denne eller hin landsby foran Danevirke stod tusender af Tyskere rede til at løbe storm mod stillingen; snart hed det sig, at volden var omgået og hæren fortabt. Den lange uvirksomhed dannede en frodig jordbund for alle disse fabler.

Hans var ellers i denne tid slemt plaget med tandpine; i flere uger sov han aldrig en nat helt til ende men måtte ofte vandre omkring oppe, mens de andre sov.

Endelig på den dag, da det hed sig, at nu skulde de hjemsendes, fik han overlægen til at trække en tand ud; men enten han nu tog en fejl, eller der var flere, som var dårlige: tandpinen blev ved.

Omsider kom da hjemsendelsen; det øsregnede på hele hjemrejsen.

På Als foregik hjempermitteringen; over Nordborg kom de ned til færgegården, hvorfra de oversattes til Fyn.

Hjemme igen.

Mægtige festligheder foranstaltedes for dem ved hjemkomsten, og det varede en god stund, inden de atter kom i de daglige folder.

Om festen i Sødinge fortæller Knud Rasmussen, der som dreng var med i sin gamle faders sted:

„Gildet stod hos gmd. Hans Hansen. Der var vist til stede 25 soldater fra byen. To var faldne, og en af de indbudte — Niels Lysenborg — vilde ikke med, fordi man ikke også havde indbudt hans kone.

Soldaterne sad på bænke langs væggene; men forrest sad de to dannebrogsmænd: Dragon Kristian Måre og Mads Kursmed; den sidste havde været såret, Næsten alle byens folk var med til gildet.

Prokurator Hansen skulde som „byens første mand“ holde festtalen. Den var for resten meget tør og bestod mest i en opramsning af de slag og træfninger, som var holdt.

Derefter oplæste skafferen Kristian Lillegård en tale af Fr. Hammerich. Den faldt bedre i ørene.

Så sang man en sang, ligeledes af Hammerich. Dette foregik på den måde, at Lillegård læste to linier op, hvorpå man sang dem, så de to næste, som derefter ligeledes blev sungne, og således videre, til hele sangen var gennemgået.

Sognepræstens kapellan, Lange, var også med; men han sagde ingen ting, hvorover Albrekt skrædder skumlede, i det han sagde, at det kunde kun lidt

nytte at have præsten med, når han ikke vilde bruge sin mund.

Drejer Lars Jørgen Jeppesen havde malet et pænt „velkommen“ til soldaterne; det var smukt omkranset. Stuen var pyntet, så godt som man den gang forstod.

Om aftenen sang soldaterne en del af deres soldaterviser, og det gik i det hele taget meget glædeligt til“

For Hans, som for de fleste af hans samtidige, fik den langvarige, men lykkelig gennemførte krig en stor betydning. Det var, som om man under den havde fået videre synskreds, og som livet havde fået en højere indvielse ved at have været sat i vove for det, der var mere værd end livet selv. Spørgsmål, som hidtil havde været fuldstændig fremmede for jævne folk, blev af dem nu dristigt taget op til drøftelse. Mange af de længsler, der under almindelige forhold havde været bundne, syntes nu løste og fri. Modet til at vove sig ind på ny åndens veje voksede under disse bestandige brud med så mange gamle vaner. Sindets stærke og friske bølgegang under de store begivenheders spænding holdt sig. — Nej, det gik ikke så let for den gamle sløvhed og ligeglædhed at få sin andemad til at gro ud over sindene igen. Og for Hans skete det aldrig.

Egentlig havde hans liv aldrig været helt fremmed for åndelige indtryk og oplevelser. Dette skyldtes i første række hans udmærkede hjem med den stærke, trosvarme og åndsmyndige moder; men hertil kom så også andre ting; man kunde således nævne hans efterhånden ikke ubetydelige læsning.

Denne skrev sig hovedsagelig fra sognebiblioteket i Ringe.

Allerede meget tidligt var dette sat i gang, vistnok af den mærkelige degn Riber.

Riber var rationalist og — set fra et kristeligt synspunkt var hans betydelige indflydelse i menigheden så vel som i skolen ingenlunde heldig; men rationalismens bedste side, den stærke sans for oplysning, var også let kendelig hos ham. Han vilde hjælpe sognefolkene til god, udbredt læsning; nu måtte bøgerne tages i brug, og således fremstod „Ringe sognebibliotek“.

Hvor stor betydning denne bogsamling har haft for sognet er naturligvis vanskeligt at udmale; men så meget er dog vist, at mange er de sognefolk, der med glæde og tak mindes den lette adgang, som her igennem åbnedes for dem til samtidens bogverden. Det gamle bibliotek fortjænte sin historieskriver.

Tidlig havde den unge Hans Hansen da også tyet herhen for at tilfredsstille sin trang til åndelig næring.

Ungdomsvenskab.

På dette område mødtes han med sin mærkelige — noget ældre — fætter, skrædder Albrekt Jørgensen*); og lidt efter lidt udviklede der sig mellem de to søskendebørn et ejendommeligt forhold. Det var noget i lighed med et stærkt ungdomsvenskab, således som det findes i sin skønneste form, hvor to unge mennesker længes og higer efter at få del i den samme åndens herlighed; men her var det dog således, at aldersforskellen og den forskellige udvikling, de havde, gjorde sig stærkt gældende, ja til tider kunde minde en del om forholdet mellem lærer og lærling.

Hans holdt meget af at gå på jagt; det vil dog sige: mindst for vildtets skyld; men han elskede dette

*) Se herom min omtale af ham i „Fra Vallekilde folkehøjskole“ årg. 26.

friluftsliv, således søndag morgen meget tidlig at strejfe omkring så fri som fuglen i luften, at kunne indsuge de skiftende indtryk fra så vel den levende som livløse natur. Dette var ham langt uden sammenligning jagtens største glæde; og denne glæde kunde han blive ved at nyde helt op i de „grånende dage“.

Men hvor han som ung end begyndte sin søndagsjagt, og hvor stærkt han end kunde være optaget af den, så skulde det dog i de dage aldrig slå fejl, at han et stykke op ad formiddagen havnede ude hos Albrekt Jørgensen på Sødinge mark. Og så gik det løs med samtale og forhandling om alt det, der i ugens løb var bleven læst og tænkt.

Fra først af gjaldt ordskiftet mest politikken, således som den i de dage trådte frem i de national-liberale blade og tidsskrifter. Disse havde Albrekt nemlig anskaffet sig. Den ny opfattelse af folkets timelige og åndelige kår, som her gjordes gældende, blev på det ivrigste drøftet af de to venner. Efterhånden trådte dette dog noget i baggrunden; man havde nemlig fra Ringe sognebibliotek fået et bind af Blichers noveller, og i samme stund var det, som om portene blev slået op til en helt ny og fortryllende dejlig verden. De øvrige bind af Blichers noveller fulgte på første, og nu blev der taget fat på Ingemanns romaner, der jo om muligt overgik Blichers noveller, syntes Hans; og når han da senere higede efter at blive soldat, og da krigen brød ud, intet højere ønske havde end at komme med som frivillig, ja da er der næppe tvivl om, at dette for en stor del skyldes påvirkningen gennem Ingemanns romaner og øvrige digtning. Den betydning disse bøger har havt til at vække den danske menigmands sans for vort fædrelands vé og vel, lader sig i det hele taget ikke let overvurdere;

måske har de dog aldrig øvet denne vækkergerning stærkere end ved hundredårets midte.

Ved siden af den poetiske blev også den historiske læsning flittig dyrket. Hans grundlagde her det slet ikke så ringe kendskab til historiske personer og begivenheder, han sad inde med senere. Kun skade, at al denne læsning var for en stor del planløs; det var jo temmelig tilfældigt, hvad han traf på, i dag i øst, i morgen i vest.

Hvad der af hans historiske læsning greb ham stærkest var nogle letlæselige redegørelser om vor oldforskning. Hele denne forskning var jo endnu den gang ny og ung og frisk. Det var atter en ny verden, der åbnede sig for ham. Politikken blev næsten helt glemt, og nu fordybede man sig under sammenkomsterne i betragtninger af sten-, bronze- og jernaldersager.

Det var rige og lykkelige timer.

Søren Kierkegård.

Men nu spurgtes der nyt: Det var først i halvtredserne, fætterten havde opdaget Søren Kierkegård. Dennes skrifter var som skabte for Albrekts stærkt udviklede kritiske sans; han formelig svælgede i dem, Det var ham ikke nok at låne disse bøger til et overfladisk gennemsyn, nej han måtte selv eje dem til atter og atter fornyet gennemlæsning; og landsbyskrædderen købte og slugte nu efterhånden det meste af, hvad Søren Kierkegård havde skrevet og skrev. Virkningen udeblev da heller ikke. Albrekts medfødte kritiske sans gjorde sig atter gældende; tvivlesygen, der var bleven holdt i skak af præst Vilhelm Birkedals mægtige, trossikre forkyndelse, brød atter frem og førte

ham nu hen til et fuldstændigt brud med Birkedal og alt det, han hidtil havde levet i og med.

Fra den stund af, da Albrekt begyndte at give sig Søren Kierkegård i vold, blev det mærkelige forhold mellem de to søskendebørn lidt efter lidt forandret. Hans kunde ikke følge ham i hans udelte beundring for Kierkegård. Der var meget i denne mands tanker, der virkede næsten overvældende også på ham; men han fandt dog mange af hans vigtigste påstande for vovede. De virkede på ham alt efter det gamle ord: Den, der beviser for meget, han modbeviser sig selv. Nej, dette var dog virkelig, syntes han, at kaste barnet ud med badevandet.

I begyndelsen blev forhandlingerne mellem de to mænd varmere og mere ivrige end nogen sinde før. Hans tilbragte al sin fritid derude; men når han til dagligdags gik derhjemme blandt sine søskende, så drejede hans tale som hans tanker sig ofte om dette. Hvad han således levede i og var optaget af, forplantedes da til søskendeflokken, og snart drøftedes Kierkegård i hjemmet med samme liv og fyrighed som ude hos Albrekt. Men jo mere søskendeflokken således kom med ind i drøftelsen af alt dette ny, desto mere utilfredse blev de med Hans's lange søndagsbesøg hos Albrekt. Særlig den næstældste af brødrene, den meget fyrige Erik, havde svært ved at finde sig deri. Han påstod, at hjemmet tabte alt for meget ved, at Hans næsten hver søndag var borte. De kunde ikke undvære ham.

Disse søndagsbesøg hos Albrekt, der tidligere havde haft så uendelig stor betydning for Hans, nærmede sig nu med hastige skridt deres afslutning. Den indtraf, da Albrekt omsider gjorde Kierkegårds påstand til sin, at der ikke mere fandtes kristendom i verden. Da blev det dem bægge klart, at nu indtog de to ind-

byrdes så forskellige standpunkter, at det ikke længer var muligt at råbe hinanden op. Hertil kom så uoverensstemmelser af anden og mere privat natur, og dette ejendommelige venskab mellem de to frænder opløstes lidt efter lidt. Hans glemte dog aldrig nogen sinde, hvad betydning dette venskab havde haft for ham; og det var med dyb vemod, han senere så, hvorledes denne golde, glædeløse kritik efterhånden bragte så meget tragisk ind i den begavede slægtnings liv.

Mens „Albrekt skrædder“ nu således udviklede sig til at blive en svoren tilhænger af Søren Kierkegård, blev Hans ved Birkedals hjælp ført nærmere og nærmere over mod det Grundtvig-ske stade.

Ryslinge.

Den 4. sønd. e. påske 1849 holdt den ny sognepræst i Ryslinge sin tiltrædelsesprædiken. Den prædiken gik der gny af viden om. En sådan prædikant havde folk aldrig i deres dage før hørt. Den stærke tilstrømning til den første prædiken mindskedes tilsyneladende ikke ved de følgende, og det var netop så meget mærkeligere, som Ryslinge ellers hidtil havde vist sig så utilgængelig for al åndelig bevægelse.

En af de gudelige forsamlings tidligste arnesteder på Fyn var, som bekendt, Kertemindeegnen, hvor skomager Schvane levede og virkede. Herfra forplantede bevægelsen sig fra by til by syd og vest på. På Sødinge hede og ude „bag Lammehave skov“ fandtes ikke så få af „de hellige“. Endnu helt hen i sidste halvdel af det nittende hundredår kunde man i Sødinge se børnene på gaden standse deres leg og høre dem hviske til hverandre: „Se, dér går den hellige væver, det er ham, mor fortalte om, der blev kastet sten efter, når han i gamle dage gik til forsamling.“ Den omtalte

væver blev af børnene betragtet med en slags hellig ærefrygt, omtrent som de kirkehistoriske personer, man hørte om henne i friskolen.

Også i Rynkeby og flere af de omliggende byer var der „hellige“; kun Ryslinge syntes at være uberørt af bevægelsen. Grunden hertil var langt fra den, at beboerne her skulde være værre eller ringere end de andre byers; snarere var grunden den modsatte. Ryslinge bymænd var langt omkring kendte for at være særdeles agtbare og hæderlige folk; når noget mindre pænt hændte bymændene i de omliggende byer, så sagde kvinderne dér altid: „Sådan noget kunde aldrig have sket i Ryslinge;“ el.: „I skulde bare være ligesom de Ryslinge bymænd!“

Den, der gav denne tone an i bymændenes lag, var gårdmand Poul Hansen, som bode i første gård på venstre hånd, når man fra Nyborg-siden kom ind i byen.

Poul Hansen var en høj, noget spinkel mand med et temmelig langt ansigt, en kroget næse, meget milde øjne og et langt glat tilbagestrøget hår, der faldt ham ned over kraven. Han var mere oplyst end flertallet af hans standsfæller og meget anset af herremændene på Ravnholt og Tøjstrup*).

Af hans mund hørtes aldrig en éd — tværtimod skik og brug. Hans indflydelse og magt i byen var enestående. Når bymændene var samlet hos oldermanden, og Poul Hansen kom ind, blev der straks stilhed, og alle rejste sig op, mens der blev gjort plads

*) I vinteren 1852—53 fik Kold af staten til sin højskole i Ryslinge 300 kr. Som følge deraf bemyndigedes Poul Hansen (den gang aftægtsmand) og gmd. Kristian Rasmussen til at påse, om undervisningen gaves til det antal elever (15), som var en betingelse for at få understøttelsen. De to mænd mødte da også af og til på skolen men sagde aldrig noget.

til ham for bordenden. Først når han havde sat sig, tog forhandlingerne deres begyndelse, og de foregik da mest på den måde, at når først sagen af oldermændene var ført frem, gjorde én eller anden det spørgsmål: „Hvad mener du, Poul Hansen, om den ting?“ Og som Poul mente, således blev det.

Han var ikke alene en dygtig og indsigtfuld mand; men han var også en dydig mand, der flittig øvede sig i gode gerninger, særlig omtales han som gavmild overfor småfolk. Hvor forargedes ikke denne mand over den ny præsts bekendte ord: „O, du Ryslinge sogn! alle dine gode gerninger dem slår vi en tyk streg over;“

„Nu vil præsten ikke længere give os lov til at give et fattigt menneske en kande mælk,“ sagde han i den anledning til Kold, som den gang var huslærer hos Birkedal. Kolds svar gjorde ham ingenlunde mildere til sinds. Det lød: „Ja, men ved De hvad, Poul Hansen, det var da også altfor godt et køb at komme i himlen for“ *).

Men altså: De gudelige forsamlinger havde ikke kunnet få indpas i denne særdeles agtbare by med sin hæderlige vandel og sine mange gode gerninger. Byen stod meget mere som en bølgebryder mod bevægelsen; den måtte bøje uden om til bægge sider; gennem al denne agtbarhed og hæderlighed kunde den ikke danne noget strømleje. Først da Birkedal kom med bølgebrus ude fra de store have, skylledes bølgebryderen bort, og de levende strømme rislede nu også ind gennem den lille by.

*) Dette ordskifte meddeler Fr. Nygård i sin bog om Kristen Kold. 2den del. side 55—6.

Birkedal kommer.

— Da de mørke, truende uvejrsskyer i slutningen af fyrrerne syd fra begyndte at trække op over Danmarks himmel, higede Hans Hansen med liv og sjæl efter at blive soldat — ikke for at opleve spændende æventyr men for at få lov til at være med at værgе om det folkeliv, han havde fået kært. Men under krigen følte han stærkere og stærkere, at der alligevel måtte mere til for at fylde hans sjæl end det, selv den varmeste kærlighed til hans land og folk kunde give; og det var med en underlig følelse som aftomhed eller mangel på virkeligt livsindhold, han igen vendte tilbage til hjemmet.

Mon der overhovedet fandtes det her på jorden, der helt kunde fylde det uendelige, som kaldes en menneskesjæl, mætte alle dens dybeste længsler og højeste anelser. Ja, derom drejede hans tanker sig nu. Da mødte han bevægelsen fra Ryslinge og fik svaret.

Allerede under felttoget havde han gennem breve og ad rygtets vej hørt denne bevægelse omtale som noget meget mærkeligt. Nu ved sin hjemkomst førtes han selv midt ind i den.

Alle, i hvem der var dragelser mod åndeligt liv, måtte til Ryslinge om søndagen at høre Birkedal. Sognegrænserne var med ét slag som sprængt. Der var to ting, som uimodståelig drog folk: den ene Birkedals forunderlig gribende forkyndelse, den anden salmesangen, denne dejlige sang, som man ingen anden steds hørte mage til i de omliggende kirker.

Selv efter at de nysgerrige efterhånden blev væk, var der dog fremdeles nok til søndag efter søndag at fylde kirken til sidste plads. Man begyndte at blive kendt indbyrdes og så småt at mærke fællesskab.

Hvad Hans stærkest huskede fra denne tid var

det ydmygende næsten ærgerlige i gang efter gang at måtte sige til sig selv: „Det præsten dér siger, forstår du ikke.“ Hvad Birkedal egentlig mente med disse — for Hans — fremmede udtryk som „dåbspagten“, „ordet“ el. lignende, kunde han ikke blive klog på; han kendte dem ikke fra sit hjem eller fra andre præsters prædikener. Tit gik han derfor fra Ryslinge kirke med et suk over det, der for ham var uforståelig tale.

Men lidt efter lidt begyndte det at klare sig for ham, og da blev det først for alvor frydefuldt at gå i kirke og dér hente lys over ting og forhold, der endnu lå i skygge ja helt i mørke og så få den livsalige følelse af, hvor livet voksede derved og fremmedes deraf.

Men nu gik Birkedal et skridt videre. Han begyndte søndag eftermiddag at samle folk i præstegårdens store have eller i en lille nærliggende skov; lidt senere foregik disse friluftsmøder også hist og her i nabobyerne. Ved disse lejligheder førte Birkedal ordet men — til folks undren — ikke om kristelige spørgsmål. Det var ikke prædikener. Mest fortalte han om det danske folk og dets historie. Her hørte Hans — og mange med ham — for første gang vore gamle danske sagn. Birkedal fortalte gærne et sådant på sin livfulde, poetiske måde, og så bagefter brugte han det som udgangspunkt for derfra at klare for tilhørerne sit syn på, hvad der var folkeligt og menneskeligt.

Disse sammenkomster var maaske de første „folkelige møder“ på Fyn.

Også ved disse lejligheder kastedes der med Birkedals ord mangfoldige spiredygtige frø ind i tilhørernes sind og ikke mindst var dette tilfældet med Hans, hvis modtagelighed var så levende.

Brydningstider.

Når slægten samledes til sine små familiefester, „skursgilde“ el. lign., fik man for alvor munden på gang og det „til andet end at spise“. Vel var det endnu den gang ikke bleven skik ved sådanne lejligheder at drøfte landøkonomiske spørgsmål, det skete kun rent i forbigående; nej, samtalen drejede sig da ustandseligt om alt dette ny, man om søndagen blev ført ind i.

Og traf det sig da — hvad ikke var sjældent — at der blandt de tilstedeværende naboer og venner også befandt sig en eller flere af „de gudelige forsamlingers folk“, da kom der yderligere liv i forhandlingerne, enten det nu var om de kristnes stilling til bibelen, om dåbspagtens betydning eller andet deslige. Mangen en gang randt der da tåre på kind; men aldrig udartede drøftelsen til goldt og ørkesløst skænderi og endnu mindre til vrede.

Også spørgsmål og tanker af folkelig art blev forhandlede.

Hans og hans søskende så vel som deres gamle mor var enige om i hovedsagen at vedkende sig den opfattelse, som Birkedal var talsmand for, om end meningene hist og her kunde afvige fra hverandre og give anledning til ivrige tankeudvekslinger.

Men så rigt var æmnet, at det alene kunde fylde sammenkomsterne; alt andet blev skudt til side.

Mindst af alt blev der selvfølgelig tid til kortspil, drik eller andet deslige dårligt tidsfordriv.

Denne tid stod senere i deltagerens minde i en underlig festlig glans.

Men midt i al denne unge, varme livsbevægelse slår så Kierkegårds tanker ned som et lyn fra en klar himmel.

Det var en stund for dem alle, som om alt knustes under denne frygtelige og uimodståelige kritik. Det var for Hans, som om jorden rystede, ja vaklede under ham, og han blev midt i sin hjælpeløshed grebet af en forfærdelig gru. Hvor skulde han dog ty hen for atter at finde fast bund under fødderne. Hans rædde tanker drev som stormslagene fugle af sted i alle tilfældige retninger.

En stund tænkte han således på at foretage en rejse over til Kristiansfelt for at rådføre sig med „brødre-menigheden“ derovre. Den havde fra ældre tid et godt lov på sig i Fyn; men rejsen opgav han igen, da han ved at spørge sig for erfarede, at den varme og åndskraft, som før havde været til huse dér, forlængst var veget bort.

Så følte han sig stærkt fristet til at kaste sig i catholicismens arme. Gennem sin læsning var han bleven godt kendt med denne gamle kirkeafdeling og kom nu midt i al sin hjælpeløshed og sjæletræthed til at mindes dens myndighed og dens villighed til at tage ansvaret fra den enkelte, der segner under dets vægt.

Da det kom til stykket, var dette ham dog heller ikke muligt; selv måtte han bære ansvaret, og selv måtte han kæmpe sig igennem til klarhed, om hans hjærte skulde få fred; så meget forstod han.

Afklaring.

En dag i disse tunge tider gik han ude i sin mark; han var netop kommen op på Egagerbanken og stod nu der og så ud over dalen med den lille blinkende å dernede i bunden. Alle hans tanker arbejdede igen med de vanskelige spørgsmål. Da pludselig, som han

stod, „gik det som en sol“ op for ham, at han trode jo dog på den Gud, som i sit ord havde åbenbaret sig også for ham; ja i „troens ord“ havde han mødt den levende Gud; derom følte han sig forvisset til sin sjæls inderste. I det samme øjeblik følte han sig gennemstrømmet af en glæde, hvis mage han aldrig kunde mindes; og ingen sinde havde den smukke lille dal dernede under hans fødder forekommet ham så skøn som i denne stund.

Men fra den tid følte han sig tryk og sikker i sit barneforhold til Gud, og han mindedes aldrig senere at have haft nogen egentlig tvivl eller anfægtelse på det punkt.

Gennem en udvikling, der var stærkere på indtryk og rigere på begivenheder end de fleste jævnaldrendes blandt hans standsfæller, var Hans nu nået frem gennem de bevægede ungdomsår til moden alder og til en bestemt livsanskuelse; og således stod han da før sin del rustet til at tage imod den begivenhed, der som et jordskælv gennemrystede det lille samfund, hvori han havde lært at føle sig åndeligt hjemme.

Denne begivenhed var Vilhelm Birkedals afskedigelse i september 1865.

Men her endnu kun et par ord om en anden af de mænd, Hans kom i levende Discipelforhold til.

Omgang med Kold.

Allerede kort efter præst Vilhelm Birkedals ankomst til Ryslinge, kom også en anden af den tids åndelige banebrydere samme steds hen. Det var Kristen Kold; og det varede ikke længe, før han fik knyttet forbindelser med folk dér omkring på egnen.

I Sødinge blev han især kendt med de to ejen-

dommelige brødre, rokkedrejer Lars Jørgen Jeppesen og gmd. Niels Peder Jeppesen. Gennem dem kom også Hans Hansen, der lige var hjemkommen fra krigen, i forbindelse med Kold.

Da denne senere flyttede til Hindsholm, var det de to brødre Jeppesen, der fik ham til i sommeren 1857 en tid at vende tilbage til egnen og begynde fri-skolen i Sødinge.

Efter et halvt års forløb, da skolen imidlertid var kommen i gang, blev den ved Kolds bortrejse overtaget af cand. theol. Jens Schjørring, der forestod den i 7 år for så at overdrage den til Knud Rasmussen. Knud Rasmussen arbejdede i dens tjeneste i 26 år. Nu-værende lærer er Martin Rudum.

Gennem Kolds påvirkning blev Hans Hansen den fri skoles „ven for livet“, han sendte den sine børn, og han blev, som det også vidnedes ved hans bære, en af Sødinge friskoles trofaste støtter gennem de mange år.

At påvirkningen fra Kold satte frugt i Hans's liv er således sikkert nok; men der var dog adskilligt hos Kold, som Hans havde svært ved rigtig at komme til rette med, og han kom aldrig i et så nært eller afgørende discipelforhold til ham som til Birkedal.

Efter at Kold havde flyttet sin skole til Hjallesø (Dalum), kom Hans ikke så sjældent indenfor hos ham på vejen til eller fra Odense.

Ved en sådan lejlighed traf han en gang Kold meget nedtrykt og mistrøstig. „Å“, sagde han, „nu har jeg i næsten to timer stået og i mit ansigts sved slidt og aset for at få ørenlyd hos det ny pigehold; men det har været mig fuldstændig umuligt; nu véd jeg ikke andet råd end sende min søster ind til dem. Kan de ikke hjælpe, da er der intet, der kan hjælpe.“

Atter en anden gang traf han Kold underlig uroligt

grublende. På Hans's spørgsmål om, hvad der var i vejen, siger så Kold: „Der er det i vejen, Hans Hansen, at jeg skal ind på skolen og tale om forholdet i en menneskesjæl mellem det menneskelige og det dyriske, det guddommelige og det djævelske; men det kan jeg ikke, for jeg kan ikke selv hitte rede i det.“

Hans tog da spørgsmålet op til drøftelse med ham, og samtalen gik nu en stund både med liv og med alvor. Men pludselig udbryder Kold: „Nu har jeg det, det klarede sig for mig; nu må jeg ind at tale om det på skolen.“

Hans kom dog ikke på det rene med, om opklarelsen skyldtes de tilskud til samtalen, han havde givet, eller om Kold selv havde vundet klarhed ved blot at komme i det tilfælde at skulle udrede sine tanker derom for en anden.

Hans kunde ikke blive og overvære foredraget og fik således ikke rede her på.

Et af de møder med Kold, som Hans huskede bedst, fandt sted i sommeren 1864.

Hans havde været i Odense og dér modtaget det forfærdelig tunge budskab om vilkårene for den foreløbige fred mellem Danmark og de tyske stormagter. Hans følte sig så nedtrykt og så forknytt, at han næsten ikke kunde holde det ud.

Da brød den tanke frem hos ham, at han skulde lægge vejen om forbi Dalum højskole og hilse på Kold. Det var ikke første gang, han havde prøvet den tur, når der var ét eller andet i vejen for ham.

Da han kom derud, traf han Kold stående ude, hvor vejen fra landevejen drejer af ind til skolen. Hans standsede hestene og tog straks fat: „Nå Kold, nu synes jeg snart ikke, det er til at udholde at være her i Danmark længer. Skammen og ulykken er jo ikke til at bære.“

Kold stod en stund og betragtede ham med sit alvorlige blik, hvorefter han ganske langsomt tog til orde: „Å jo, Hans Hansen, så længe der blot er liv i os, om så kun så meget som i den lille finger, så er her til at være, og så skal vi også nok få lov til at være her.“

Denne urokkelige tro på livets betydning og livets ret trøstede på en forunderlig måde den nedbøjede mand, og han kunde nu frejdig og frimodig fortsætte vejen hjem.

Men hvor meget Hans end således kunde have at takke Kold for, og hvor stor pris han end satte på at skifte ord med ham, så var det som nævnt dog ikke Dalum men Ryslinge — ikke Kold men Birkedal, der fik den afgørende betydning for ham, og — ikke mindst i de modnere år — drog ham til sig med uimodståelig magt.

Optegnelser om mit levned.

Af *Andreas Bentsen*.

(I uddrag ved *Povl Hansen*, fortsat fra årg. 26).

Vort bryllup stod den 1. maj 1874 på min bruds, Frederikkes, fødselsdag. Tre dage senere blev pigeskolen åbnet, og min unge hustru tog nu fat på hendes dobbelte gerning dels som husmoder i vort lille hjem og dels som lærerinde på pigeskolen. Det var fornøjeligt for mig at være lærer den sommer på højskolen; jeg havde nu min unge hustru med blandt os medhjælpere. En månedstid hen i skoletiden blev jeg imidlertid kastet på sygesængen, hvor jeg måtte opholde mig i et par uger. Det var gigt i den store hovednerve ned ad venstre ben (ischias). Det var første gang, jeg mærkede til denne svaghed, der ofte har plaget mig senere.

Da pigeskolen sluttede til avgust, var alt klart til indflytning i vort nybyggede hus. Bohave til dagligstuen fik vi udført af snedker Weitemeyer i København; resten havde vi. Vor lille bitte have havde jeg allerede fra foråret fået tilplantet og tilsået; græsplænen grønnedes, og blomsterne stod i fuldt flor; intet manglede her. Vi glædede os nu meget til at få besøg af mine svigerforældre; de havde ikke turdet vove sig med til vort bryllup d. 1. maj. Men nu fik vi brev, at svigerfar var bleven syg. Frederikke rejste straks der-

ned; men da hun d. 27. avgust hen imod aften nåde Slagelse, var han allerede død samme dags morgen. Han blev jordfæstet på Slagelse kirkegård. Svigermor bode nu hos „moster Hanne“; mens „moster Marie“ flyttede ind til os i Vallekilde. Men i 1878 flyttede moster Hanne til os i Maries sted. I disse år skete der en række dødsfald i familien Lavigne, hvorved vi for en tid kom til at tage mod flere unge af familien hos os.

Dog, mens så mange af Lavigneslægten andensheds gik i graven, blomstrede grenen i Vallekilde frodigt. Ni sunde og raske børn fyldte efterhånden hjemmet med glæde og livlighed.

Om mit arbejde som bygmester skal jeg nu nævne lidt. I 1877 om høsten blev jeg af Trier stillet den opgave at opføre en mindre lade ved højskolen; den blev lagt nord for højskolebygningen. Kælder og grund blev sat af kampesten, og dér oven på et stokværk bygget af tømmer med spåntakte vægge og tag. I vinteren 75—76 opfordrede min moster mig til på hendes grund ved Tølløse station at opføre en hotelbygning med kørelade. Jeg var meget i tvivl, om jeg skulde påtage mig det arbejde; men Trier styrkede mig af al magt dertil, da han syntes, jeg særlig om sommeren havde god tid. Men skulde jeg fortsætte med håndværket og tage betaling herfor, måtte jeg nødvendigvis løse næringsbevis som tømmer- og murmester. Og dette gjorde jeg da. Således blev opførelsen af hotellet ved Tølløse station det første arbejde, som jeg påtog mig for betaling. Jeg brugte hovedsagelig de samme folk som ved arbejdet på kirken og præsteboligen i Ubberup. Da jeg nu var bleven bygmester, påtog jeg mig i de følgende år flere betydelige arbejder rundt om i landet, mest dog blandt venner på højskoler eller i skyttekredse. Jeg opførte således i disse år 6 kirker og 21 øvelseshuse; men jeg gav

tegning til mange flere af bægge slags. Jeg byggede også de ny bygninger ved højskolerne i Vallekilde 1876, i Askov 1880 og i Hjørlande 1881. Mange præstegårde har jeg også ombygget eller nybygget; på et par herregårde har jeg haft større arbejder, alt foruden en mængde bøndergårde og andre mindre byggearbejder.

Mit byggeri havde efterhånden bredt sig ud over det hele land; og der var tider, hvor jeg havde over 30 mand i arbejde samtidig; men dette store folkehold gav mig kun liden fortjæneste. Man gav mig arbejde, fordi man væntede hos mig at få det gjort billigt muligt og fordi, man gærne vilde have folk fra højskolen. Og jeg fra min side vilde gærne skaffe mine flinke elever lærerigt arbejde under gode forhold til en ordentlig dagløn. Men alt dette tilsammen holdt min indtægt på et lavt stade. Også mine mange, lange rejser slugte meget af min fortjæneste. Jeg så mig omsider nødsaget til at stoppe op med sådant folkehold. Imidlertid havde min medhjælper cand. polyt. N. H. Rasmussen været de sidste fire måneder af 1883 på centralinstituttet i Stockholm, mens jeg fik det ny øvelseshus rejst herhjemme ved højskolen. Ved hans hjemkomst tog vi straks fat på at forberede opstillingen af de ny redskaber til huset. Det var lutter ny ting, og der var mange forskellige slags: 28 ribbevægge, 4 bomme, 6 glatstænger, 6 rebstiger, 12 lodrette glattov, 2 skrå entretov med to tilhørende nedløbstov, bænke til 60 mand, en træhest, en buk, en plint m. m.

Så snart vi var kommen vel i gang med den svenske gymnastik, og den herfra begyndte at brede sig, blev spørgsmålet, hvorfra skal vi få lærere og hvorfra de fornødne redskaber til gymnastikhusene.

Løsningen kom dog snart.

Jeg havde fået den opgave at bygge et nyt gymnastikhus ved Hvilan højskole i Skåne. Det var i som-

meren 1884. Her stiftede vi bekendtskab med daværende kapitein Norlander, gymnastiklærer ved Lunds universitet. Ham fik vi til at modtage et hold danske højskolemænd til undervisning i to måneder. Deres antal blev tolv; de gik senere under navnet „Norlander-tylfen“. Den mest kendte af disse mænd var Poul la Cour i Askov. Da disse mænd nu satte den svenske gymnastik i gang hver i sin kreds, og jeg var den eneste, der satte mig ind i tilvirkningen af redskaber dertil, blev jeg fra alle sider opfordret til at lave sådanne redskaber. Jeg fik nu forskellige af mine tidligere håndværkere til at tage fat. Et maskin-snedkeri i København fik jeg til at tildanne enkelt-hederne, og så kunde mine håndværkere sammenføje og afpudse dem samt stille dem op. Jeg forsynede nu mange skoler med redskaber og havde i flere år meget at gøre hermed.

Men heller ikke ved denne udstrakte virksomhed tjænte jeg stort; det var altsammen arbejde, som skulde gøres så billigt som muligt. Dog vi havde „dagligt brød foruden sorg og nød“; men dette arbejde gav mig den store glæde at skaffe hus og hjem for dansk ungdom og idrætsliv. Og endvidere fik jeg herved rig lejlighed til landet over at ophjælpe og støtte ungdomsidrætterne ved mine personlige erfaringer på disse områder.

En anden ting har alle disse forskellige bygningsarbejder, som jeg har haft at udføre, givet mig rig lejlighed til, nemlig at opdrage, oplære og udvikle hos mange yngre landhåndværkere af bygningsfagene den færdighed i arbejdet, indsigt i bygningskonstruktionen og omsigt i at lede større arbejder, som er bleven af stor betydning for mange af dem. Men også dette blev en ting, som hjalp til at gøre mig overflødig.

Imidlertid steg tallet af unge håndværkere på folkehøjskolen i Vallekilde; en del kom vel også for at nyde godt af den lejligheds-undervisning, jeg kunde

give dem i deres fag. I vinteren 1876—77 var tallet af disse vokset til over 20; men dette var nu også ved at gøre mig min lærergerning uoverkommelig. Mange røster lød der til mig udefra om at oprette en særlig skole for unge håndværkere; men en sådan skole, hvor man særlig ønskede de yngre anbragt i lærlinge-årene, havde jeg nu en gang ikke særligt mod på.

I den travle sommer 1876 byggede jeg for Trier den vestre skolefløj med foredragssal, en stor kostald, overbygget og forlænget med en lade og til sidst et ishus. Men så bestemte også min hustru og jeg, at vi vilde til avgustmødet på Askov; og her fik jeg delvis ved forstander Schrøders foredrag og tilskyndelse klarhed over, at nu måtte jeg begynde en ordentlig undervisning for håndværkere; det blev mig også klart, at det måtte være for voksne unge, da mine ævner særlig lå derfor. Men jeg forstod også, at denne undervisning måtte knyttes til en folkehøjskole, for at de unge håndværkere også kunde få del i dens goder. At noget sådant lod sig bringe i stand ved Askov, mærkede jeg nok; men da jeg måtte have tid til endelig overvejelse, tog jeg foreløbig ingen afgørende beslutning men vilde først gennemtænke sagen hjemme.

Et var mig klart, jeg vilde give de unge lejlighed til at komme under den åndelige påvirkning, som kunde møde dem ved foredragene på en højskole som også ved samlivet på skolen med de mange kammerater. Men i de timer, der lævnedes eleverne til kundskabstilegnelse, vilde der blive tid nok til faglig undervisning på tegnebrædt, ved regnebog o. s. v. Så skulde de også som bygningshåndværkere, hvad enten de var tømrere, murere, bygningsnedkere eller malere, lære at forstå, at alle måtte lære at arbejde mod det samme mål, nemlig bygningens fuldførelse som enhed, hvor hver af de enkeltes arbejde kun er et led i det hele, ja egentlig ingenting uden i sambånd med de øvriges arbejde. Hver enkelts arbejde skal agtes lige

så fuldt som hver af de andres og alles i fællesskab. De enkelte fags arbejdere må lære at skåne de andre fags arbejde for al overlast af enhver art, så det samlede arbejde kan stå færdigt som helhed uden lyde eller brist, alt efter den mands tanke, som har lagt arbejdets plan; så kan også først enhver enkelt deltager i arbejdet få den fulde glæde af sin del deri.

Men at nå sådant fælles mål måtte jo også bedst kunne ske, når der mellem arbejderne fra de forskellige fag blev et åndeligt fællesskab i det ædle, virksomme menneskeliv. Da vilde arbejdet under dagens slid gå fornøjeligt, og samlivet herunder være til et godt eksempel for andre.

Dette var, hvad jeg ønskede og håbede at nå ved mit fremtidsvirke. Det vanry, som danske håndværkere fra tidligere tid var kommen i for at føre uhøvisk tale, for råhed og hensynsløshed, for lyst til drikkeri og andre udyder, så man i almindelighed frygtede for deres selskab og nødigt vilde have dem som husfæller, — dette vanry måtte jeg være med at bekæmpe; mine unge håndværkere skulde meget mere nå frem til at vinde yndest mellem mennesker, og ved deres stadige færden omkring i befolkningen blive som gode eksempler på, hvad en folkelig og menneskelig oplysning forenet med flid, drift, dygtighed og lyst til sin gerning har at betyde såvel for samfundet som for de enkelte mennesker.

Noget sådant var det, jeg ved min skolevirksomhed gerne vilde opnå og give de unge lyst til at føre ud i livet. Men tilbage til Askov:

Frederikke og jeg befandt os udmærket derovre hos Schrøders; i atten dage færdedes vi frit og ubundet omkring mellem de mange glade mennesker. En dag indbød Schrøder mig til at gøre ham følgeskab ud på hans avlsgård. Vi kom snart i livlig samtale, og den sky forsvandt, jeg hidtil havde havt for Schrøder, når han undertiden uden at sige et ord stod og stirrede

stift på mig. Blandt andet spurgte han mig nu, hvad det blev til med min håndværkerskole, og om jeg ikke snart tænkte på at få en sådan i gang.

Hertil måtte jeg sige nej, det kunde jeg ikke tænke på, og vi kom så ikke nærmere ind på spørgsmålet den dag. Men mærkelig nok, havde Schrøders spørgsmål på ny kaldt tanken til live hos mig. Og nu mødte der mig noget nyt, som gav den næring. Den begavede kunstner, træsnitskærer Hendriksen fra København holdt tre foredrag over kunsthistorie. Særlig dvælede han ved renaissancens frembrud i Italien; han talte om Fiesole, om Michel Angelo, Rafael og andre. Dette var en hel ny verden for mig, og det greb mig med en sælsom magt. Jeg som ej kendte anden kunst end Thorvaldsens, vore malerisamlinger og lignende. Aldrig havde jeg om disse sager fået kyndig besked, kun tilfældige bemærkninger af C. Bågøe, en gang han var i Vallekilde på et længere besøg. Aldrig havde jeg været mere opfyldt af noget end nu af disse Hendriksens skildringer.

Den sidste aften, vi var sammen, fik Schrøder en forhandling i gang om vort håndværks forhold til kunsten. Jeg var så optaget af det hele, at jeg busede ud med en hel bunke spørgsmål til Hendriksen, hvorved Schrøder fik lejlighed til at trække mig med ind i ordskiftet, hvor jeg da udtalte mig temmelig uforbeholdent. Da jeg kom hjem fra Askov, gik jeg og grundede på, hvad der var gået igennem mig i de sidste dage derovre. Det klarede sig nu for mig, at jeg måtte have mit virkefelt blandt den voksne ungdom.

Først og fremmest drøftede jeg sagen med min hustru, om når, hvor, og hvordan jeg skulde få begyndt. Jeg kom da til at tænke på, hvad Grundtvig havde sagt til Trier: „Det sted, hvor man åbenbart som De har havt lykken med sig til at begynde, skal man ikke, uden man er nødt dertil, forlade igen“. Dette sagde jeg til Frederikke, og dermed var sagen foreløbig

afgjort fra min side. Det gjaldt nu kun, om Trier vilde gå ind på et forsøg af mig med nogle særlige undervisningstimer for de håndværkerelever, som måtte komme med lyst til at deltage. Trier gik villig ind herpå, og den 1. nvbr. 1877 begyndte jeg med 24 mand. Da jeg havde tegning med alle skolens elever hveranden dag i den store spisestue, gik håndværkerne her mellem dem hver dag til tegning. 2 gange om ugen holdt jeg særskilt foredrag for håndværkerne. Det skete i hjørneskolestuen.

Den følgende vinter fortsatte vi på samme sæt, kun tilbød Trier mig i denne vinter at bytte arbejdsrum, så vi fik tegning i de to skolestuer i stedet for i den mørke spisestue. Men nu viste der sig en ulæmpe; når håndværkerne først havde fået deres tegnebræt på skolebordet, var der ikke ved bordet plads til andre ikke en gang i fritiden, så det gik ud over de andre elever, der nu måtte tage til takke med spisestuen, hvor der slet ingen skuffer var i bordene til at have deres bøger og sager i. Dette afstedkom uro og ufred, så vi måtte finde på en anden udvej, hvor den så var at finde.

Forsøget i disse to vintre var imidlertid for mig lykkedes. En undervisning, hvor „lærlingernes trang og lærernes ævne“ mødtes på en naturlig måde; noget nyt var her i færd med at stå frem. Jeg var nu klar over, at her på dette område måtte jeg have min gerning; men jeg kendte også mine grænser. Jeg måtte have frihed til at ordne alt, hvad det særlige angik, som jeg skulde lære de unge; jeg måtte indrette mig dermed på min egen vis; men jeg måtte så på den anden side også have hjælp til elevernes åndelige påvirkning. Denne anså jeg nemlig for fuldt så vigtig, og den magtede jeg ikke selv. Jeg forstod derfor, at min gerning fremdeles måtte være og blive et led i det oplysningsarbejde, som udførtes på folkehøjskolen, og som det for mig gjaldt om, at håndværkerne fik det

fulde udbytte af lige så godt som de andre unge på skolen. Uden denne påvirkning nåde jeg ikke det mål, som det var mit håb at nå.

Jeg måtte derfor nu bygge; og dette byggeri måtte jeg selvfølgelig selv sørge for; blot jeg nu kunde få det hele ind i den rette gænge. Trier gav beredvillig lov til at opføre en skolebygning på hans grund. Bygningen skulde opføres som min ejendom; men Trier tilbød dog ved mulig fratrædelse at købe den af mig til rimelig pris. På den måde kunde der være nogen sikkerhed for de lån, jeg måtte gøre på mit ærlige ansigt.

Nu gik sagen i orden. Mejerist Hans Rasmussen i Arby lånte mig straks 100 kr., og jeg fik flere af ham senere. Mejerist Søren Jensen i Eskebjærg lånte mig 1500 kr.; hos flere andre fik jeg mindre summer og jeg tog så fat på bygningen i sommeren 1879. Da kransen skulde hejses, kom højskolens piger og skænkede os et nyt, stort danebrogsflag; det hejsedes straks over bygningen. Ved en lille højtidelighed i den anledning mødte Trier op med en tale. Jeg byggede den sommer valgmenighedskirken i Høve, og havde lånt murerne der nede fra til at udføre arbejdet herhjemme. De murede huset til rejsning på mindre end en uge.

D. 3 nvbr. 1879 blev skolebygningen så taget i brug. I alle skolekarlenes nærværelse under åbningsmødet ønskede Hoff og Trier os til lykke med arbejdet. Jeg havde indrettet det ny skolehus med en stor forstue, et mindre værelse, bestemt til læsestue, to lange tegnestuer med mange vinduer mod øst og endelig et stort værksted mod vest. Imidlertid steg elevantallet for hvert år, så allerede tre år efter nåde det 64; jeg måtte da indrette det hele hus til skolebrug.

I efteråret 1879 begyndte jeg arbejdet som eneste lærer; men det var mig meget besværligt ene at undervise de 26 elever, da de var delt i to skolerum. Efter

jul fik jeg hjælp af en af mine tidligere elever tømmermester Erik Eriksen; men det var kun en månedstid; jeg måtte se mig om efter anden hjælp, og en sådan fandt jeg da også.

Fastelavns mandag, d. 13. febr. 1880 fødtes vor datter Asta, og samme dag holdt min fremtidige, trofaste hjælper cand. polyt. N. H. Rasmussen sit indtog i vort hus. Han blev hos os indtil september 1885.

Rasmussen så jeg første gang i 1878 ved en gymnastikfest i Svendborg. Vi deltagere fra Holbæk amt lejede et dampskib i Kalundborg og sejlede om natten ad Svendborg til, så vi kom der om morgenen. Det var første gang, vore unge så god gymnastik. Særlig fornøjeligt var det at se de flinke kredse fra Sydfyn kappes med Københavnerne. Disse sidste havde dannet en særskilt forening af folk, som havde gjort gymnastik i Københavns skytteforening; de blev udstyret med smukke hvide dragter af vekselerer Hansen og mødte nu frem her som den bedst uddannede flok, man nogen sinde havde set. Iblandt disse unge mænd lagde jeg mærke til Svend Høgsbro*). Holdet havde i Korsør glemt tre af sine trøjer; efter dem sendte vekselereren særskilt damper fra Svendborg.

Det blev en fornøjelig fest på den lige forladte dyrskueplads. Under Københavnernes gymnastik lagde jeg mærke til en gymnast i hvid underklædning men iført sort frakke. Han gik omkring og gjorde tjeneste som opsyn på gymnastikpladsen. Han havde fået en knæskade, fortalte man mig, så han ikke kunde gøre øvelserne med. Jeg morede mig over ham, som han der gik og snakkede godt for folk, der trængte stærkt på; han snakkede endogså fynsk med Fynboerne. Denne mand var N. H. Rasmussen. Efter gymnastiken og Vilhelm Birkedals foredrag sluttedes festen i Kristiansmindes lystskov. Medaljer uddeltes til kredsene,

*) senere minister.

og jeg modtog da også én for vore øvelser; den fulgte siden fanen.

Det var dette samme år 1878, at vi af Trier fik lov til på Vallekilde højskole at holde et uddannelseskursus for delingsførere i november måned. Men hvor skulde vi få lærere fra. Det traf sig imidlertid så heldigt, at vi i denne eftersommer fik en indbydelse fra Københavns skytteforening om at komme derind til en kapskydning sammen med skytter fra de sjællandske amtsforeninger. Vi stod smukt her ved skydningen. En sekstenårig skytte af vore, Peder Hansen, skovfogedsøn fra Lerchenborg, blev bedste skytte sammen med Ingemann Petersen, København, således at hvert enkelt skud for hver var nøjagtig ens. Festen holdtes bagefter på den kongelige skydebane.

Mens jeg ved denne lejlighed opholdt mig i København søgte jeg hjælp hos Svend Høgsbro om lærere til vort påtænkte delingsførerkursus; han henviste mig til den ny gymnastikforenings tre styrelsesmedlemmer. Som en af disse genkendte jeg manden med den sorte frakke over den hvide dragt ovre fra Svendborg. Efter en forhandling med dem og med oberst Vaupell, som samme sommer havde besøgt vor skyttefest i Kalundborg, fik jeg anvisning på stabssergeant Brunsgård og som hans medhjælper sergeant Greve. Kursuset lykkedes udmærket. Blandt delingsførerne var gmd. Peder Madsen, Vallekilde, der som soldat havde været en flink korporalselev; efter sin endelige uddannelse her overtog han nu pladsen som gymnastiklærer ved højskolen.

Dette var det første forsøg på en delingsføreruddannelse i gymnastik indenfor de danske skytteforeninger; og det vakte stor opmærksomhed blandt disse. Paul la Cour i Askov henvendte sig til mig om nærmere oplysninger om vort kursus, og i efteråret 1879 fik han med lærerhjælp fra Fredericia et lignende

kursus i stand på Askov; ligesom også vi fortsatte samme år.

I sommeren 1879 havde vi fra Holbæk amt indbudt Københavns skytteforening og gymnastikforening til kappestrid i Kalundborg. Festen gik fornøjeligt; og ved den mødte jeg atter min tidligere bekendt N. H. Rasmussen. Han var med som gymnast. Og atter mødtes vi i den samme høstferie, da jeg var inde i København på statens tegnekursus. Jeg traf ham i det ny højskolehjem i Fiolstræde; dér mødtes vi stadig, og her sluttede vi et blivende venskab. Kort efter nytår i den påfølgende vinter fik jeg brev fra Rasmussen, at han ved udgangen af januar ventede at få sin afsluttende polytekniske ingeniørexamen, og hvis han da ikke straks fik en plads, som han havde søgt, vilde han gerne komme ud og gøre lidt gavn som lærer for mine håndværkere resten af vinteren. Jeg sagde straks ja, da jeg trængte hårdt til en medhjælper; og som før fortalt, gav han så møde fastelavns mandag 1880.

På skoleloftet havde jeg et kammer, hvor Rasmussen kunde bo; kosten fik han denne vinter på højskolen. Nu lettede det for mig; min ny medhjælper viste sig at være en udmærket lærer, som vandt alle sine elevers fulde hengivenhed. Og ved hans hjælp kom der nu rigtig for alvor fart i vor gymnastik.

Imidlertid fik jeg bud fra Askov; Schrøder ønskede, at jeg vilde komme over og bygge ham en ny foredragssal med overliggende elevkamre samt et trappe-tårn til at danne forbindelse mellem foredragssalen og gymnastiksalen. Rasmussen blev nu i april måned sendt over til Askov for at hjælpe mig med dette arbejde. Da han tillige var tømrer kunde vi således også fortsætte samarbejdet om sommeren. Han var nu med at bygge øvelshuset i Vig, højskolen i Hjørlande og friskole med øvelshus i Hejls.

Den følgende vinter tog vi med frisk mod fat på

skolearbejdet igen, og nu var her hårdt brug for os bægge.

Også mig fik Rasmussen til at gøre gymnastik, efter at jeg allerede vintren før havde forsøgt mig lidt. 41 år gammel tog jeg fat sammen med mine håndværkere om morgenen tidligt og vedblev dermed i 20 år. Disse timer blev til uberegneligt velvære og lykke for mig; jeg holdt mig ungdomsfrisk og mærkede intet til alderen i disse 20 år.

I begyndelsen brugte vi jo den gamle gymnastik; men jeg gik trøstig med til spring på hesten, hvor sidevolten var mit yndlingspring. Heller ikke trapez, smidighedsøvelser og stokkeslag gyste jeg tilbage for.

I 1881 holdt de danske skytteforeninger en stor skyttefest i Nyborg; også denne gang lejede vi en damper fra Kalundborg. Det blev for os en udmærket fest. Vel gik skydningen ikke allerbedst; men vi havde dog mange særdeles gode skytter især fra Højby sogn i Odsherred og Årby sogn ved Kalundborg. Sidstnævnte sted var det skovfoged Hansen, som havde lært de unge at bruge riflen, mens smed Kristen Andersen i Melby havde uddannet de yngste ved salon-skydning.

Med gymnastiken gik det dog bedst; og dette skyldtes først og fremmest N. H. Rasmussen og gmd. Peder Madsen. Vi havde samlet deltagerne forud, dels ude i Odsherred og dels i Kalundborg, i hvilke egne øvelserne stod højest. Og således vel forberedt samledes hele styrken, 34 mand i Kalundborg til samøvelse før rejsen til Nyborg. Vi var 42 mand på skibet, som lagde ind til Nyborg første festdags morgen. Da vi fik vor bopæl anvist, blev jeg sammen med oberst Vaupell vist ind til Nyborg mølle. Vore 34 gymnaster var let kendelige på de blå livremme med Meanderborten, påsyet af højskolepigerne. Akademisk skytteforening vandt første pris; men derefter kom vi fra Holbæk amt, jeg tror bægge de to foreninger havde fortjænt

den hædersplads, de blev tilkendt. Prispaven var et stort sølvbæger med Molins bæltespændere indgraveret og med indskrift. Det gemtes hos Holbæk amtsskytteforening indtil den dag, jeg afgik som formand efter 25 års arbejde som sådan. Men da dette skete 1899, og amtsskytteforeningen derefter delte sig, blev bægeret skænket til mig.

I Vallekilde kom der efterhånden stærke ønsker frem om at få en selvstændig valgmenighedskirke bygget; siden foråret 1873 havde vi jo taget til Ubberup, idet vi var medlemmer af valgmenigheden dér. Tilslutningen havde været stadig voksende på grund af de fortvivlede kirkeforhold herhjemme i pastor Binzers tid; men vejen til Ubberup var jo for lang, omtrent tre mil. Var man ung, kunde man jo gå, og havde man køretøj, kunde man køre; men for dem, som var bleven ældre og ikke havde befordring, kunde det være drøjt. Der kunde gå halve år imellem hver kirkegang, især for kvinderne. Mange enkeltmænd bragte store ofre for at afhjælpe disse vanskeligheder; gmd. Rasmus Rasmussen i Bjerresø kørte således hver anden søndag året rundt, og han tog alle dem på, der kunde blive plads til på vognen foruden ham og hans hustru. Det var en fast regel, at min hustru i alle disse år kørte med ham, når forholdene da tillod det. Vederlag herfor vilde han aldrig modtage. Denne mand var i kirkespørgsmålet min trofaste rådgiver. Jeg var efterhånden bleven stærkt optagen af at skaffe mig byggegrund, og jeg fik nu tilsagn fra forskellige menighedsmedlemmer om, at hvis jeg kunde købe jord, måtte jeg få rådighed over 1000 kr. til købet af en halv td. land til kirke- og begravelsesplads. Dette førte til, at jeg omsider købte min genbos hus med et jordtilliggende af 3 td. ld. Jeg skulde derfor give 7500 kr. foruden påløbende omkostninger. Det var et vovestykke af mig; men det gik godt.

Det viste sig, at der var flere, der gerne vilde

købe byggepladser, således snedker Jens Lund, aftægtsmand Jens Pedersen, boghandler Henrik Nielsen, højskolelærer Peder Bukh og murer Jens Peder Klink. Vi fik nu afsat plads til kirkegård, præstebolig, rejsestald, holdeplads o. s. v. Det var i februar måned 1882, at købet fandt sted; og nu udarbejdede jeg planen, hvorefter udstykningen skulde foregå. Til dette fik jeg nu en udmærket hjælp i min kære ven, landinspektør Chr. Weitemeyer, som blev min juridiske rådgiver og forestod udstykningen.

Inden skolen sluttede til april, fik jeg købt tømmer til rejsestalden. Dette kom mig nu godt til pas, idet en del af mine tømrere hjalp mig og på to dage bandt huset af og rejste det.

Så snart mejeriforpagter Burchardi på Birkendegård hørte, at vi vilde bygge kirke, kom han straks kørende med et læs mursten som den første gave til os. De af valgmenighedens medlemmer, som havde heste og vogn, begyndte så at køre de fornødne gråsten sammen til byggegrunden.

Allerede for to år siden havde jeg gjort det første udkast til vor kirke; det var derfor let nu i en fart at gøre tegningen færdig. Allerede den 27. marts blev grundstenen under festlighed nedlagt (se kirkesynsbogen).

Mens jeg i den kommende sommer var borte på en rejse i Sverige, havde Korskirkenes mure begyndt at rejse sig; de nederste vinduer var indsat, og nu fik vi travlt med at få tømmeret hentet hjem fra Mørkøv og få det afbundet til rejsning med tag og spir. Arbejdet skred rask frem; ti jeg havde både mange og flinke folk. De gik ind på at gøre deres arbejde for en forholdsvis billig dagløn, og mange af dem fik frit ophold hos forskellige af menighedens medlemmer. På den måde fik vi en god og rummelig kirkebygning til en billig pris. Da den var færdig, stod den os i 12500 kr., varmeovnene medregnet; grunden havde kostet

1000 kr.. Dette var egentlig for lidt, da jeg selv havde givet 1250 kr. for denne del af mit jordkøb; men da jeg kun havde fået tilsagn om 1000 kr., lod jeg det blive derved; jeg har altid senere været glad ved, at købet blev gjort.

Jeg fik nu mageskiftet med Trier sådan, at jeg fik min hidtilværende have og byggeplads til ejendom, imod at han fik ligeså megen jord af den købte husmandslod. Det er nu udlagt til boldplads og til byggegrund til Troels Trier. 100 kvadratalen skænkede jeg til en kørevej mellem mit hus og skolen.

Den ny kirke vilde vi gerne have indviet, når højskolens efterårsmøde skulde afholdes; og det nådes da også. Vi indgav nu ansøgning om, at kirkens indvielsesdag måtte fastsættes til d. 8. oktober. Provst Hasle fra Asnæs kom da på embeds vegne herind for at syne kirken. Denne manglede ganske vist flere ting indvendig; men provsten sagde til mig: „Ja, De sørger jo nok for, at alt kommer i orden“. Derpå gav jeg mit ord, og alt blev da også efter ønske.

Efterårsmødet havde nu varet en uge, og det skulde slutte med kirkeindvielsen næste dag. Det var lørdag. En time før solens nedgang begyndte den ny kirkeklokke at lyde. Det sidste arbejde indendørs var netop færdigt, og vi fejede de sidste høvlspåner ud ad bagdøren, da klokkeklangen tog fat. Lidt efter lidt fyldtes kirken med efterårsmødets deltagere. Nu hørte klokkeringningen op, og mens bedeslagene lød, bredte fru Hoff dugen ud over vort ny alter; og da kirkeklokken tav, istemte vi sangen: „Kirkeklokke, ej til hovedstæder støbtes du, men til den lille by“.

Den følgende dag fejrede vi en dejlig indvielsesfest. Vi havde forud udstedt 1000 adgangskort til menigheden og dens venner, da vi måtte sætte grænser for alt utidigt tilløb.

Da alle med adgangskort var kommen til sæde, blev dørene slåede op, og over et halvt hundrede

mennesker slap endnu ind, flere af disse var kommen langvejs fra, således et par vognlæs fra Røsnæs; men så var også alle pladserne optagne. Klokken var imidlertid bleven ti, og nu foretoges den sædvanlige indvielsesfest med indgangsbøn af en præst, salmesang, tale af provsten og endelig prædiken af menighedens præst, Hoff.

Om eftermiddagen kl. 2 var der atter gudstjæneste med skriftemål og altergang (omtrent 200 altergæster) og endelig barnedåb. To børn fremstilledes, nemlig Ester Trier og Gudmund Bentsen, og to blev døbt, nemlig Åge Madsen og et af børnene fra Risegård. Denne barnedåb var meget højtidelig.

Ved denne eftermiddagsgudstjæneste holdt pastor Kragh fra Kornerup skriftetalen, mens digteren, pastor Hostrup, prædikede.

Jeg var straks blevet antaget som kirkesanger, et hverv, jeg sad inde med i over 20 år og altid var meget glad ved.

Pastor Hoff begyndte med at holde gudstjæneste en gang om måneden; og når højskolen var i gang, prædikede Trier to gange om måneden, ellers sjældnere.

Ved disse lejligheder ledede han selv kirkesangen.

Vi fik nu også kirkegården indhegnet og indviet. Enkelte træer og små trægrupper blev plantet hist og her på den.

I begyndelsen af året 1882 udgik der indbydelse til en gymnastikfest i Stockholm. Gymnastikforeninger fra alle Nordens lande blev indbudt. N. H. Rasmussen havde regnet med, at vi kunde følges med Københavns gymnastikforening; men det glippede, den vilde ikke med. Så benyttede jeg mig af det bekendskab, jeg på Askov havde stiftet med svensk friherreinde, frk. Rappe, og fik ved hendes hjælp adgang til festen for N. H. Rasmussen og mig.

Ved ankomsten til Stockholm stod frk. Rappe på perronen for at tage imod os. Hun gjorde nu en lille tur med os ud i byen, hvorefter vi tog til Thurebjærg station, hvorfra vi i hendes vogn kørte ud til hendes villa, der lå tæt ude ved Edsvigen og var omgivet af vældige birketrær. Her bød hun os nu rigtig velkommen og ønskede, at vi måtte føle os som hjemme her. Endnu samme eftermiddag kørte hendes vogn os til slottet Ulriksdal, som havde været kong Karl d. 15.s sommerbolig, og hvor hans datter, den tilkommende danske dronning Louise, havde haft sit barndoms- og første ungdomshjem. Karl d. 15.s arbejdsrum stod endnu urørt med alle hans forskellige sager, som han havde forladt dem, og således også hans sidste maleri, halvt færdigt på staffeliet.

De følgende dage besøgte vi indgående både Stockholm, Uppsala og Gammel-Uppsala, og her var meget for os at se. Men det, vi rejste derop for, var jo gymnastikfesten. Den afholdtes på Skeppsholmen øst for slottet. Selve øvelserne blev afholdt i „Flottans exercitshus“, en sal på omtr. 100 alens længde, hvor øvelserne foregik i midten, mens bægge salens ender var forsynet med bænke, der hævede sig skråt op den ene bag den anden. Der var vel ialt 100 siddepladser.

Vi kom ind i god tid, og jeg genkendte med forundring de mange faststående gymnastikredskaber, som jeg tidligere havde set i Gøteborg. Over indgangsdøren stod et flagsmykket brystbillede af Pehr Henrik Ling. Jeg havde indtil da kun truffet hans navn en gang før i en norsk bog. Nu opdagede jeg først, hvad betydning dette navn havde i Sverige. Nu fyldtes bænkene snart af tilskuere, mens gymnasterne rykkede ind; vi så her en mængde gymnastikhold fra forskellige svenske byer; der var også hold fra Kristiania og Helsingfors.

Da de forskellige foreninger var stillet op på deres plads, kom Kong Oskar d. 2., høj og statelig, som jeg

før havde set ham i Kristiania ved indtoget 1873; kronprins Gustav og prins Eugen sås i hans følge. Nu blev der holdt en velkomsttale, hvorefter øvelserne begyndte. Ved kongens plads sad dommerne, vistnok fire i tal; men jeg mindes kun én: oberst Nyblæus, forstander for centralinstituttet. Alle øvelserne var svensk gymnastik, og det var noget for os helt nyt. Efter gymnastiken tog man fat på fægtningen. Der var både floretfægtning og sabelhugning som også fægtning mellem dolk og klinge. Mærkelig nok var det her stadig dolken, der sejrede. Så fulgte Nordmænd og Finner efter; men glanspunktet i de to dages fest var dog Stockholms gymnastikforenings øvelser under ledelse af kapitein Balck. Holdet talte 60 mand; dets øvelser var fortrinlige. Vi lagde også mærke til den fuldendte holdning, som Svenskerne udviste; de overgik her både Finner og Nordmænd.

Ved springningen lagde vi mærke til, at de kun havde et lille kort fast springbrædt for at betegne op-springsstedet.

Der blev ikke afsagt nogen offentlig dom om øvelserne; men måske fik foreningerne den at vide underhånds.

Om aftenen den anden dag var der stor fest på Hasselbakken, og hertil fik vi to Danskere også indbydelse. Taler blev holdt og sange sungne; først hen mod midnat skulde der brydes op, da Finnerne skulde afsejle. Den svenske ungdom stillede sig nu op, tog Finnerne én for én, og idet de spillede himmelspræt med dem, kastedes de fra favn til favn hele salen igennem. Så blev talerne løftet op og „båret i guldstol“; kun professor Holmberg, Uppsala, flygtede hver gang fra dem op på talerstolen og begyndte at holde en ny tale. Dog studenterne vidste udvej; da han for anden eller tredje gang sluttede, sprang de til, tog hele den store Talerstol og bar den med samt professoren hele salen rundt. Nu blev der også udbragt et leve for os

to danske gæster, og så var det jo min tur at komme op at takke for alt det udmærkede, vi havde set. Jeg nævnte i korthed, at vel var vort gymnastikliv i Danmark ungt; men vi håbede på fremgang, da det var os i kødet båret . .

Ja, denne aften var en herlig afslutning på gymnastikfesten.

Så kom søndagen. Rasmussen fulgte med studenter fra Uppsala dér op for at fejre Valborgsfesten hos dem. Jeg var om formiddagen i kirke; men om eftermiddagen havde frk. Rappe indbudt en del gæster for at glæde mig. Iblandt dem var også frk. Engstrøm, som tidligere havde besøgt Vallekilde; andre af dem havde jeg været sammen med i Askov. Dette samvær gav anledning til, at jeg fik flere indbydelser under mit ophold i byen.

Den følgende formiddag var vi indbudte til officersskolen på Karlsberg slot, hvor officerselever havde opvisning for kongen og kronprinsen. Så overværede vi gymnastikken i et par latinskoler, og senere på eftermiddagen besøgte jeg arkitekt Langlett, som i sin tid havde bygget den norske stortingsbygning i Kristiania. Det var fra en af hans grundplaner til en kirke, at jeg havde ideen til valgmenighedskirken i Vallekilde. Det glædede ham meget, at jeg kunde vise ham et blyantsudkast til samme kirke.

Nu skulde vi imidlertid bryde op. N. H. Rasmussen rejste videre op i Dalarne, mens jeg over Gøteborg tog til Frederikshavn. Jeg var bleven bedt om at komme til Vendsyssel for at prøve på at oprette en amtsskytteforening. Vi havde et større møde i Hjørring, hvor højskolelærer Georg Himmelstrup, lærerne Madsen fra Mygdal, Eskildsen fra Bjærgby, brødreflokken Nørremark og en stor forsamling var mødt. Her lykkes det os at danne amtsskytteforeningen; de ledende mænd blev valgt, og jeg gav ønskede oplysninger om sagen.

Herfra fulgte jeg med Himmelstrup hjem til

Stenum højskole, hvis forstander Therkelsen jeg var godt kendt med fra tegnekursus i København. Hjemvejen lagde jeg om ad Bering, ved hvis valgmenighedskirke jeg skulde bygge friskole med øvelshus.

Hvad vi i Stockholm havde set af den svenske gymnastik efter Pehr Henrik Lings system havde gjort et mægtigt indtryk på os bægge, og senere drøftede vi ofte gymnastikens fremtid her i vort land. Ved en sådan lejlighed en forårsdag 1883 sagde jeg da til Rasmussen: „Vi får aldrig ordentlig gænge i vor gymnastik, før en mand giver sig hen for rigtig at uddanne sig og så ofre sig og sin fremtid derfor.“

Rasmussen sad noget og betænkte sig; men så sagde han: „Kanske jeg skulde forsøge det.“

„Ja, gid du vilde!“ svarede jeg ham.

Dette førte til, at N. H. Rasmussen i de sidste dage af august rejste til Stockholm for at gennemgå et kort særskilt fire måneders kursus på det kgl. gymnastiske centralinstitut.

Et stadigt brevskriveri kom nu i gang mellem os. Jeg vilde gjerne vide, hvordan det gik.

I begyndelsen kedede øvelserne ham noget; men hen i oktober, da han så småt havde tænkt på, om han ikke allerede nu til november skulde tage hjem for at hjælpe mig med håndværkerne, opdagede han, at hans brystkasse siden september havde udvidet sig, og samtidig forekom det ham, at øvelserne nu blev mere og mere fornøjelige; han skrev da til mig, at han nu havde bestemt sig til at blive til jul; ti nu væntede han sig stort udbytte af sit kursus.

Jeg for min del gik gjerne ind derpå, skønt jeg ved hans udeblivelse vilde blive helt forlæst med arbejde. Og dertil kom en anden ting, som også gav mig meget at bestille. Jeg havde vist Rasmussens sidste brev til Trier; og læsningen af dette brev havde til følge, at der hos Trier vakttes lysten til, at vi så også skulde have et nyt øvelshus bygget. Det havde

Rasmussen og jeg tit talt med ham om før; men det var ikke hidtil blevet til virkelighed.

Trier bestilte mig til straks at lave tegning, så vi snarest kunde komme til at bygge. Han fik sikret sig et stykke af naboens, hmd. Anders Andersens lod til byggeplads, mens det endelige køb senere blev afsluttet, og snart havde jeg grundplanen afsat, grunden lagt og tømmeret bestilt.

For at få sat god og smuk skik på husets ydre rejste jeg på Triers opfordring ind til arkitekt Nyrup, som i 1876 havde tegnet skolens hovedtrappe.

Nyrup udarbejdede forslag til hovedindgangen, vinduesformen og væggenes udstyrelse. Færdig havde vi allerede afbindingen til lille juleaften. Da hejsedes kransen. I de følgende fjorten dages juleferie fik vi væggene beklædt, taget tækket og gulvet lagt.

Rasmussen var kommen hjem fra Stockholm til juleaften. En del tømrere og snedkere blandt eleverne blev her i juleferien, så arbejdet fremmedes i stor hast. Allerede d. 5. jan. kunde vi fejre højskolens juletræ for de tilbagevendende elever i det ny gymnasium, og d. 6. jan., hellig tre kongers morgen, stillede Rasmussen alle håndværkereleverne op til *den første danske øvelsestime i svensk gymnastik*. Om aftenen ledede han en lignende time med alle skolens øvrige elever. Alt imens arbejdede håndværksfolkene hver dag på husets fuldendelse, og således gik det til fastelavn. Men da stod også det ny øvelseshus færdigt og udstyret med sine ny redskaber, så vi fastelavns mandag kunde få det hele indviet med besøg af mange gæster og med den første opvisning i svensk gymnastik.

Den følgende sommer blev øvelseshuset malet og udstyret med persienner, mens den indskriftsbort blev begyndt, som senere skulde fortsættes og indeholde husets historie.

Mens øvelseshuset var under opførelse her, fik jeg en dag brev fra en svensk højskoleforstander, dr. phil.

L. Holmstrøm fra Hvilan højskole i Skåne. Han forespurgte deri, om han kunde træffe mig for at forhandle med mig om opførelsen af et øvelseshus ved hans folkehøjskole.

Jeg svarede, at han skulde være hjertelig velkommen, og at jeg fra Trier havde indbydelse til ham om at tage en del af sine elever med sig her over; de skulde da få at se vort ny øvelseshus. Indbydelsen blev modtaget, og dr. Holmstrøm kom med 12 af sine elever.

Ved dette besøg aftalte vi nu, at jeg skulde komme en af de første dage af april for at træffe nærmere aftale med ham om byggeriet. På rejsen derover overværede jeg en gymnastik-sammenkomst mellem danske og svenske studenter i Lund. Jeg var også ved denne lejlighed en tur oppe i Småland for at se, om jeg kunde købe tømmer dér. Det mislykkedes; men rejsen var meget morsom og lærerig.

Det hele gik i orden; og St. Hans dag drog så mine håndværkere af sted til Hvilan; der var både tømrere, murere og snedkere. Tømrer Niels Hansen, som om vinteren havde været lærer for mine håndværkere, var formand for troppen. Alle disse 15 mand blev meget „omtykte“; man beundrede hos dem både deres smukke omgængelse og deres glade sange under deres flittige og hurtigt fremad skridende arbejde. Også redskaberne lavede vi. Da bygningen sidst i septbr. blev indviet, havde jeg Rasmussen med mig derovre, og vi og mine 15 svende øvede så svensk gymnastik i det ny hus. Alt til kapitain Norlanders fulde tilfredshed. Denne sommer fik sin største betydning derved, at jeg vandt mig dr. Holmstrøms venskab, et venskab, der er vokset i forståelse og inderlighed indtil den dag i dag, og for mig ikke har noget sidestykke blandt fremmede. Besøg mellem os og vor familie skete af og til. Fru Holmstrøm besøgte os i Vallekilde, og min hustru Frederikke tog med mig til Hvilan.

Under indvielsen af Hvilan øvelseshus traf jeg som sagt kapitejn Nordlander; og jeg overbragte ham her en indbydelse fra Trier til at gæste Vallekilde med en flok gymnasticerende studenter fra Lund. Trier havde nemlig hørt, at han skulde til København med et sådant hold.

Min forbindelse med dr. Holmstrøm skaffede mig mange venner og meget arbejde i Skåne og anden steds i Sverige. Mit bekendtskab førte blandt andet også til, at min datter Asta et års tid kom over til Hvilan, mens min søn Knud havde plads på Framnæs hos agronom Niels Hansson.

I foråret 1885 kom det besøg i stand i Vallekilde, som jeg i efteråret 1884 sammen med N. H. Rasmussen havde forhandlet om med kapitejn Norlander. Denne mødte i Vallekilde med 28 svenske studenter fra Lund. Rasmussen og jeg havde set en del af dem før på gymnastikfesten i Stockholm 1882. Det blev et fornøjeligt besøg. Blandt gæsterne var gamle professor Nathorst fra Alnarp ved Lund; han og den danske digterpræst J. C. Hostrup talte ved festen sammen med Trier. Hostrup og Trier blev bag efter båret i „guld-stol“ af de svenske studenter.

Ved opvisningen blev foruden legemsøvelserne af de svenske gæster og vore elever også af Svenskerne givet opvisning i sabelhugning, floretfægtning og spydkastning. Ved afrejsen efterlod Svenskerne sig spyd og skiver; og jeg skal love for, at der bag efter blev øvet spydkastning i stor stil af vore elever; jeg mindes endnu, hvordan Johannes Burchardi her udmærkede sig.

I foråret 1885 fik jeg en forespørgsel fra min gamle mester og tegnelærer i København, Klentz, om jeg ikke for ham vilde overtage et stort arbejde ved Gentofte Tjørnegård, hvor der skulde bygges teglværk. Maskinhuset var allerede opført; men nu skulde dertil bygges en kæmpemæssig overbygning, 120 al. lang, 80 al. bred og henved 15 alen høj i sidevæggene.

Taget skulde være forholdsvis fladt. Klentz havde fået afslag af sine folk, der vilde have højere løn, mens han derimod mente, at arbejdet var godt betalt. Jeg sammenkaldte da 4 af mine tidligere formænd; sammen med dem og min tegnelærer gennemgik jeg nøje alle priserne; udfaldet blev, at de 4 mænd erklærede sig villige til under Nils Hansens ledelse og med forvæntet hjælp af vore elever at udføre arbejdet. Jeg skulde så først have mit salær, mens de fik resten, fordelt således, som jeg måtte bestemme det efter enhvers alder og dygtighed. Således ordnet påtog jeg mig da arbejdet som mester, mens Klentz skulde levere alle fornødne bygningsæmner. På pladsen, hvor teglværket skulde opføres, var murere allerede i færd med opførelsen af den store kæmpeovn, hvis skorsten skulde blive højere end Rundetårn. I bægge tilsammen gik der over en million mursten.

Det varede nogen tid, inden vi kunde komme i gang. Niels Hansen, der lige var bleven gift, lejede en lejlighed med en stor stue. Denne blev indrettet til spisestue, og her kunde da de fleste af vore tømrere få fuld kost, også enkelte kunde bo dér; de andre lejede sig småværelser inde i byen. Samlivet mellem alle disse mennesker, 25 tømrere i tal, var hyggeligt og smukt; det var i det hele taget en flok vakre mennesker. Beboerne i Gentofte var meget forundrede over disse folk; de sang meget og holdt så trofast sammen indbyrdes, men de hverken spillede kort eller drak; de var i det hele taget, syntes man, ikke som håndværkssvende i almindelighed.

Da halvdelen af mandskabet var samlet, kom der nogle sendemænd ud fra tømrernes fagforening i København og vilde have dem til at gøre skrue; men de svarede, at de var en del af et større selskab, som i fællesskab havde taget sig det arbejde på, og så længe ikke alle var komne til stede, kunde de intet svar give.

Man holdt derefter øje med dem, og atter nogen tid derefter kom der end en anmodning om formanden og et par mand til vilde møde en dag efter fyraften til fællesforhandling.

Man blev enige om at give et afslående svar, og med dette rejste Niels Hansen om eftermiddagen ind til formanden for tømrernes fagforening. De talte derefter lidt sammen, og Niels Hansen forelagde arbejdslønnen for formanden, der fandt den meget rimelig; „men“ sagde han, „det var de svende, som først havde modtaget samme tilbud, men nægtede at gå ind på det, der nu vilde have sagen frem.“

Senere hørte vi aldrig noget herom mer; og ved vor opgørelse var vi alle meget glade ved det udbytte, vi hver især havde vundet.

Min hustrus, Frederikkens, helbred havde i den senere tid vaklet; det var lungerne, der var svage; og nu mod slutningen af 1887 var det let at se, at hun led af brystsyge. Vort mindste barn, en datter, blev hjemmedøbt den 4. decbr. Frederikke blev dog ved at være oven sænge til hen mod fastelavn det næste år. Fra den tid måtte hun stadig holde sængen, hun kunde nu ikke til stadighed have sine børn om sig; de blev henviste til „moster Hannes“ forsorg, ligesom moster Hanne også måtte pleje sin søster; hun anvendte her al den dygtighed, hun i sygepleje havde erhvervet sig.

Det var for huset en lang og trang vinter. Vi benyttede dagligstuen til sygestue, da den var vort største og bedste værelse.

Vi måtte nu også se os om efter fremmed hjælp til børnenes undervisning; hidtil havde vi selv med moster Hannes hjælp læst med dem; men nu blev arbejdet os uoverkommeligt. Nogen tid før var Alfred Gravesen kommen over fra Jylland til Vallekilde; ham fik vi nu til at tage sig af vore fire største børns under-

visning. Dette blev den første begyndelse til en friskole i Vallekilde; ti nu kom højskolelærer Peder Bukhs to ældste børn også med. Børnene samledes i en lille stue, som vi kaldte „Smut“; men det viste sig, at den var for nær ved Frederikkens sygestue, hvorfor vi den 1. april flyttede ind i en af vore skolestuer, efter at eleverne var rejst.

Frederikke var så glad ved at høre børnene i skolestuen synge, og jeg måtte love hende at få bygget en ordentlig, rummelig skolestue, som kunde være færdig til 1. novbr., inden højskoleeleverne kom. Dette skete da også.

I februar måned fik Frederikke besøg af sin gamle, kære veninde, fru Anna Burchardi. Hun kom herind for at sige Frederikke farvel. På hjemvejen blev hun syg, og hun nåde ikke oftere til Vallekilde. Med Frederikke gik det nu jævnt ned ad bakke, og d. 3. maj 1888 sov hun stille hen, kort før Hoff og frue trådte ind ad vor dør; de var taget her ind til højskolen for at være med ved pigeskolens åbningsmøde samme dags eftermiddag. Hun blev jordfæstet d. 9. maj.

Det var et tungt slag for mig og mine børn.

Jeg havde den sommer meget travlt med mange store arbejder. De to betydeligste var dog andels-svineslagterierne i Holbæk og Slagelse, af hvilke det førstnævnte blev et af landets største.

I Mørkøv afholdtes et meget stort møde d. 18. april, og her blev slagteriets opførelse vedtaget. Samme dags aften blev det bestemt, at opførelsen skulde overdrages til mig. Jeg rejste derfor senere på aftenen med nattoget til Horsens for sammen med den udnævnte direktør at tage det ny andelsslagteri derovre i øjesyn. Dette slagteri skulde være forbilledet for vort, kun at vort blev større. Det var på denne rejse, at jeg også tog til Ribe for at være til stede ved ordinationen af vor ny kapellan i valgmenigheden, Carl Koch. Hans morfar, biskop Balslev, skulde foretage ordinationen.

På Ribe banegård traf jeg sammen med min ven Burchardi, der ligesom jeg nys var bleven enkemand. Han havde været ovre i Vestjylland på besøg hos sin ældste datter og var nu på vej ned at besøge sin broder på deres fødegård, Grøngård ved Tønder. Vi fulgtes så ad til ordinationen i domkirken. Vi havde ikke tænkt at give os til kende og satte os derfor i en kirkestol langt tilbage; men Kochs kæreste, frk. Knauer kendte os, så vi måtte med op til stiftsprovst Kochs til frokost. Mens vi var her, havde biskoppen fået at vide, at der var to til stede fra Ubberup valgmenighed, og vi blev nu indbudt til middag i bispegården. Her var stort middagsselskab, idet der samtidig med ordinationen også holdtes landemode, så vi traf alle stiftets provster, en del af nærmeste egns præster foruden de tre nyordinerede.

I sommeren 1888 havde vi i Holbæk amtsskytteforening en fornøjelig udflugt til Himmelbjærget, hvor der afholdtes kapskydning mellem flere amtsskytteforeninger. Holbæk amt vandt første pris for skydning; men i gymnastiken, som også blev bedømt, blev Århus nr. 1. Rejsen havde den største betydning for os Sjællændere. Dette skyldtes dels festen på Himmelbjærget og dels selve turen. Vi tog først til Silkeborg, hvor vi gjorde holdt for at se papirfabriken og den smukke omegn, tog så med dampskib til Ry og derfra op på bjærget. Det var til denne udflugt, amtsskytteforeningen fik sin ny smukke silkefane med indskriften: „Jeg vover de danske drenge“.

For de danske skytteforeninger var disse år meget vanskelige. Stortingsmand Ulmann fra Norge havde i begyndelsen af firserne været nede i Jylland at holde foredrag om den storpolitiske kamp i Norge. Han havde i sit foredrag brugt de ord: „Men venstremændene har rifler.“ En af følgerne af disse Ulmanns ord var, at der i Århus straks dannedes en forening til anskaffelse af rifler blandt danske venstremænd.

Medlemmerne af foreningen skulde give indskud; og for disse skulde der købes rifler, som derefter skulde bortloddes til medlemmerne. Skæbnen vilde, at den første riffel tilfaldt højskolelærer, cand. theol. Christoffer Bågøe på Testrup, som havde mældt sig ind i foreningen for at hjælpe til at holde den inden for skyttesagens rolige rammer. I vinteren 1884—85 gik de politiske bølger meget højt, ikke mindst i hovedstaden, hvor folketingsmand C. Hage især udtalte sig stærkt for, at der skulde anskaffes rifler, og foreningen forplantede sig. Også i Holbæk begyndte man nu talen om at danne forening til anskaffelse af rifler. Ved et politisk møde i Vig blev der af folk fra Stævns opfordret stærkt til også her at danne riffelforening. Det hjalp ikke, at en af de tilstedeværende hævdede, at vi netop her i Holbæk amt, gennem skytteforeningen havde en mængde rifler i selveje, så der ikke her var brug for nogen riffelforening.

Denne bevægelse blev af ministeriet Estrup brugt som påskud til fremkomsten af to hæslige, provisoriske love: Indførelsen af gendarmer og forbud mod indkøb og brug af våben uden amtmandens tilladelse.

Jeg følte alt dette som lige så mange slag i ansigtet; i mange år havde jeg arbejdet for at skaffe vore skytter rifler til selveje enten som prisbelønninger eller lige frem ved køb; men arbejde denne ny riffelbevægelse i hænderne, det hverken vilde eller kunde jeg; tvært imod, den måtte modarbejdes. Det værste var, at heller ikke skytterne måtte bruge våben uden amtmandens tilladelse. Ved vor forenings årsmøde blev det vedtaget, at så længe ikke alle kredsene havde tilladelsen, måtte foreningen ikke optage skydningen, og det blev overholdt; men det tog lang tid af sommeren, før vi kom i gang, og vi fik os ikke forberedt til at deltage i den store nordiske skyttefest, som i 1885 blev holdt i Stockholm.

Der var også stor uro i skytteforeningernes for-

hold til overbestyrelsen, som aldeles intet havde gjort vedrørende riffelprovisoriet.

Overbestyrelsens møde med repræsentanterne skulde holdes anden onsdag i november; men kort forud blev der af misfornøjede repræsentanter med Holstein-Ledreborg i spidsen sammenkaldt til et privat møde, og her blev da foreslået følgende ny bestyrelsesmedlemmer: 1. artillerikapt. Wagner, 2. kommunelæge Fenger, 3. admiral Schönheyder, 4. premierlieut. Bennike, 5. højskoleforst. Jens Bæk, 6. gmd. Hans Frandsen, 7. gmd. Jens Jensen, 8. cand. mag. Paul la Cour og 9. bygmester Andreas Bentsen.

De to førstnævnte valgtes på min bestemte anmodning, ligesom jeg også meget indtrængende måtte opfordre dem til at tage mod valg. Admiralen blev formand og kapt. Wagner næstformand og samtidig formand i forretningsudvalget, der yderligere kom til at bestå af Fenger, Bennike og mig.

Arbejdet gik nu sin gang til hen på sommeren; da skete det, som vi efter et møde i overbestyrelsen sad og spiste lidt smørrebrød sammen, at admiralen kom med en udtalelse til la Cour om, at skytteforeningerne burde sende en halv snes tusind mand ind til hovedstaden og gøre ende på provisorierne. La Cour svarede, at man ikke vilde kunne udrette stort ved at møde med de bare næver. „Lad dem så møde med knipler,“ sagde admiralen.

Vi andre tav og tænkte hver sit; men Wagner og Fenger glemte ikke denne udtalelse af admiralen; ved næste møde krævede de, at de skyttekredse (13–14 i tal), som havde mødt med skyttefaner ved det store hyldingsmøde for C. Berg i Kolding, skulde drages til ansvar.

Forslaget blev forkastet, hvorfor Wagner og Fenger nedlagde deres hverv som medlemmer af overbestyrelsen; lieutenant Bennike følte sig forpligtet til også at udtræde. Jeg måtte da overtage posten som formand i forret-

ningsudvalget; men vi stod jo ellers nu uden overensstemmelse med overbestyrelsens såkaldte program, der bestemte, at vi blandt overbestyrelsens medlemmer skulde have to tjenstgørende officerer. Imidlertid gik sommeren, og overbestyrelsen stod nu foran novembermødet med repræsentanterne. Da den sædvanlige meddelelse her, om foreningernes medlemstal, regnskab m. m. var oplæst og godkendt, førtes en kort forhandling, hvorefter Københavns skytteforening, akademisk, Amagerlands og Maribo amtsskytteforenings repræsentanter rejste sig og forlod mødet. Senere meddelte disse foreninger overbestyrelsen, at de udtrådte fra dens forretningsområde.

Før mødet sluttede, foreslog repræsentanten fra Odense (Klaus Berntsen), at overbestyrelsen selv skulde søge at udfylde de tre manglende pladser i bestyrelsen. Det blev vedtaget, hvorefter jeg som forretningsudvalgets formand bemyndigedes til at forhandle herom med dem, man muligvis kunde få. Dette viste sig dog at være lettere sagt end gjort. Jeg prøvede flere officerer men forgæves. I foråret 1887 skrev jeg så til la Cour, at det ikke var mig muligt at finde sådanne to tjenstgørende officerer, som vilde indtræde i overbestyrelsen.

Dette brev sendte la Cour rundt til medlemmerne, således at det endte hos admiralen. Denne sammenkaldte straks til et møde, ved hvilket nu også han udmældte sig af overbestyrelsen. Jeg blev nu tillige valgt til formand og fik hele læsset at trække. Dette foregik d. 2. maj 1887.

Paul la Cour rådede mig nu til at henvende mig til hans broder kapitain Jørgen la Cour i Lyngby. Jeg fulgte hans råd, men skrev samtidig også til kapitain, forstander Jens Nørregård i Testrup om også at indtræde. Den sidste sagde ja; men J. la Cour turde ikke inklade sig derpå; men han fulgte mig straks til chefen for skydeskolen, kapt. Ramsing. Denne tog venlig imod os, sagde ikke helt nej, men udbad sig

betænkningstid; han vilde da prøve på at få artillerikapt. S. Meyer til at gå med derind. Det lykkedes efter et par forhandlingsmøder, og da også kandidat polyt. & juris Therkelsen kom med, var overbestyrelsen atter fuldtallig. Jeg vedblev foreløbig at være formand til henimod nytår 1888, hvor vi fik kapt. Ramsing til at overtage pladsen, mens jeg på ny indtrådte i foretningssudvalget, hvis formand kapt. Meyer blev.

Min bedste støtte i disse vanskelige år havde jeg i min ven Paul la Cour; desværre bode vi jo langt fjærnet fra hinanden, men så måtte brevene træde til, når det kneb. Det var slemme år for mig; ti var der noget i vejen i foreningerne ude i landet, måtte jeg gærne „rage kastanierne af ilden“. Først i 1893 kom de udtrådte foreninger atter ind under overbestyrelsen.

Den 29. april holdtes mit bryllup med min afdøde hustrus søster Hanne Lavigne. Vi blev viet i Betlehems-kirken i Ubberup. Mine børns hidtil så trofaste „moster“ blev fra nu af deres „moder“. Samtidig opgav jeg selv at drive håndværk. Dette havde vel skaffet mig megen glæde, og det havde også været mine skolelærlinge af bygningsfagene til megen udvikling; men noget overskud af mit arbejde havde jeg aldrig fået. Mit sidste arbejde af den art blev øvelseshuset i Svinninge, hvilket jeg af hensyn til min ven Chr. Weitemeyer endnu tog mig på i vinteren 1889—90.

Siden den tid har jeg kun påtaget mig tegnarbejde samt ledelse eller tilsyn ved opførelsen.

(Fortsættes).

INDHOLD

	Side
Meddelelser	2
Fra Vallekilde folkehøjskole	3
Lærlingebesøget	35
Hilsen til Korskirken	36
Små minder om små ting. VI	38
Ved sommerskolens slutningsfest 1920	47
Afstemningen i Sønderjylland	49
Tanker	63
Minder og stemninger	64
„Huset“	70
Morbror Hans	75
Optegnelser om mit levned	112

